

Kritičari biraju knjigu godine

Slično kao i ranijih godina, »Književne novine« u ovom, posljednjem broju u 1966. godini, objavljuju tekstove kritičara o najboljim, najznačajnijim i najzanimljivijim knjigama koje su se pojavile tokom proteklih dvanaest meseci. Pored kritičara čije tekstove objavljujemo u ovom broju pozivi da učestvuju u našoj novogodišnjoj anketi bili su upućeni i Slavku Leovcu, Milošu I. Bandiću, Aleksandru Spasovu, Draganu M. Jeremiću, Predragu Palavestri, Petru Džadžiću, Tomislavu Ladanu, Zvonimiru Golobu i Ivanu Slamnigu.

„ZA IME BOŽJE, FRED!“

KORISTEĆI SE SLOBODOM koja mi je bila data i prošle godine na ovom mjestu, govoriti ću kritički o situaciji iz koje nastaju knjige, a ne o samim knjigama, jer »habent sua fata libelli« i ne želim se ovdje poigrati njihovom sudbinom. Živu i istinsku povijest naše suvremene književnosti ne mogu iscrpiti pregledi, panorame i školski priručnici, koje pišu profesori, pa čak ni aktuelne kritike ovih rijetkih kritičara, koji joj nisu izgubili trag i prate je u stopu. Potreban je pisac da je prikaže, da naslika te gomile taštih, naduvenih, neurotičnih ili iskreno uznemirenih ljudi, koji diskutiraju, razgovaraju, predlažu, pitaju, odgovaraju, primjećuju, daju sugestije, repliciraju, slažu se i bilo da imaju što reći ili ne, bez prestanka govore, govore, govore... Vrijeme vatrene diskusije i mlakih djela. Razgovara se u hodnicima redakcija izdavačkih poduzeća, u hodnicima klubova, u hodnicima radio-stanica i televizijskih studija, u hodnicima novinskih redakcija, u hodnicima instituta, sveučilišta i akademija. Tako je u hodnicima, a u sobama, dvoranama, redakcijama, salonima, tajništva, govori se sasvim drukčije. U hodnicima se sugovornika vuče za rukav, bestidno ga se moli, psiče mu se u uho otvorena zavist, srdžba i mržnja, a kad se uđe u dvoranu i počne veličanstveni magijski ritus Sastanka, onda se hini briga za ono za što nam se svima živo fučka, nastoji se pronaći zajednički jezik s ljudima, koje ne možemo živu smisliti, slažemo se s njihovim primjedbama koje pas s maslom ne bi pojeo. Važno je nešto govoriti. Samo zaboga ne šutjeti, ne izgledati nezainteresiran.

Prije više godina preveo sam novelu jednog od onih osrednje dobrih američkih pisaca, čije ime ne možemo upamtiti. Jedino čega se sjećam jest poneka scena poput ove: cocktail-party je u punom jeku. Svi se kucaju čašama i bučno razgovaraju. U jednom kutu žena govori mužu: »Fred, za ime božje, govori nešto, razgovaraj s nekim o nečem, jer nas inače više nikada neće pozvati!« U redakcijskim kolegijama, upravnim odborima, komisijama, žirijama, delegacijama, predstavničkim tijelima, mogu sjediti samo oni, koji ne mogu doći u opasnost da nemaju više što da kažu. Ne prestati govoriti, ne zamisliti se, ne dopustiti šutljivoj kontemplaciji da nas sama dovede do spasonosnog rješenja, nego neprestano iznositi nove prijedloge, replicirati na već izložene, opirati se, slagati se — nije važno s čim ili zašto, jer se važno jedino ne prestati govoriti, govoriti toplim, uzdrhtalim baritonom ili sonornim tenorom, nastojeći što bolje nadjeti šuplje fraze toplom, ustreptalom masom govora... Vrijeme »manijakalnih brbljavaca«, rekao bi Krleža... i što manje imamo pojma o onome, o čemu govorimo, to više moramo svom glasu davati onaj uzbuđljivi, simpatični ton krepčine, zdravlja, životnog elana kakav mora postojati u zdravog, socijalistički prosperitetnog građanina. Samo ne prestajati uzbibavati zrak, pa bilo to baritonima, basovima, tenorima ili o nim piskavim, promuklim glasovima, kakvi se u spomenutim tijelima također mogu naći, iako u osjetljivoj manjini. Jer, ako ne budeš govorio, Fred, izigrat će te, ispast ćeš iz upravnog odbora, iz redakcije, iz komisije, iz žirija, pa više nećeš na laki način moći zaraditi novac, uređujući knjige, listove, časopise o kojima nemaš pojma ili dobivati s'ipendije za zemlje o čijem jeziku i kulturi također pojma nemaš. Što ti vrijedi da sad, kad si prestao govoriti (i ono malo) i gubiti vrijeme na sastancima, imaš vremena pisati knjigu, kad će drugi na njoj zaraditi više nego ti, a kad izadeš dočekat će je šutnja onih, koji znaju govoriti samo o onima koji govore a ne o onima koji šute. Za ime božje, Fred, preni se dok još nije kasno i počni govoriti o bilo čemu, o krizi knjige, o financiranju kulture, o preraspodjeli sredstava, o fondovima, o izdavačkoj djelatnosti, nije važno što ne znaš ništa o tome, ni drugi ne znaju pa govore, ponavljaj, ponavljaj za njima, nije važno što te ne interesira, ni njih ne interesira, crkavaju od dosade, povrća im se na sve te pojmove, ali ipak govore, govore — a ti, Fred? Zar te nije sram što nisi izdržao?

Dalibor Cvitan

Nastavak na 8. strani

KOJA godina KOJA zvezda

Koja godina, koja zvezda
Nad strašnim svetom ovde.
Pod toplom zemljom tamo.

Koji sjaj, koja ruka
Odozdo, moja ženo.

Odozgo samo glava pada.

Koja majka, koja suza,
Koji očaj, koja ljubav,
U podneblju vatra živa.

Drugovi, legli pre mene u grob.
Sutra ćemo se sreći.

Dragan
Kolundžija

LAZAR VOZAREVIĆ:
CRTEZ

aktuelnosti

15 DANA

Osuda Saveza bugarskih pisaca

KOORDINACIONI ODBOR Saveza književnika Jugoslavije na svojoj sednici od 19. decembra 1966. godine raspravljao je o diskriminatorskom postupku Saveza bugarskih pisaca prema delegaciji Društva na pisatelje na Makedonija povodom odbijanja da potpiše dogovor o saradnji i na makedonskom jeziku, i tim povodom uputio Savezu bugarskih pisaca pismo u kome osuđuje takav stav i ukazuje na nemogućnost dalje saradnje dok se ovakav stav Saveza bugarskih pisaca ne promeni.

Koordinacioni odbor je takođe razmatrao i usvojio predlog Društva na pisatelje na Makedonija da se u radu Saveza ubuduće u punoj mjeri osigura primena ustavnih načela o ravnopravnosti jezika svih naroda Jugoslavije, pa da se, prema tome, i svi sporazumi ili ugovori sa odgovarajućim organizacijama u inostranstvu sklapaju u podjednako mjeri na jezicima svih naroda Jugoslavije.

Saopćenje Koordinacionog odbora Saveza književnika Jugoslavije

NA SASTANKU održanom u Sarajevu 19. decembra 1966. godine Koordinacioni odbor Saveza književnika Jugoslavije prihvatio je prijedlog nekih članova da se republičkim društvima i udruženjima i pokrajinskim sekcijama pisa-

ca, kao i svim ostalim zainteresovanim faktorima, preporuča organiziranje jednog simpozijuma i javne diskusije o problemu književnosti narodnosti u Jugoslaviji i njihovom stvarnom ravnopravnom aktiviranju u sklopu kulturne sfere socijalističke Jugoslavije. Koordinacioni odbor ujedno ističe da je svojom nedavnom izjavom u povodu antologije jugoslavenske poezije u izdanju talijanskog izdavača Uga Guanda želio prije svega da upozori na gore pomenuto pitanje, koje u proteklih dvadesetak godina u praksi nije bilo uvijek tretirano na zadovoljavajući način. Koordinacioni odbor je smatrao da je novoizšla antologija samo povod da se u raščišćavanju principijelnog odnosa uistinu krene dalje od normativnih i deklarativnih dokumenata, već otprilice afirmiranih i prihvaćenih u našem društvu.

Iako Koordinacioni odbor pri tom nije imao namjeru da se upušta u bilo kakve druge, napose ne u estetske ocjene ove antologije, došlo je naknadno do nekih polemickih istupa pojedinaca za koje se Koordinacioni odbor ne smatra odgovornim. Na temelju ovog iskustva pokazalo se da je do neželjenih pojava i nesporazuma moglo doći i zato što u početnoj fazi konstituiranja i djelovanja na novim organizacionim principima (koji su se inače u punoj mjeri pokazali korisnim), nije sastavljen precizni poslovnik o radu Koordinacionog odbora. Zbog toga je sada izabrana komisija sa zadatkom da pripremi nacrt poslovnika, da bi se u budućnosti moglo efikasnije raditi na

usklađivanju različitih mišljenja i produbljivanju svestrane suradnje među republičkim organizacijama pisaca.

»Racinovi susreti«

POVODOM 25-GODISNICE REVOLUCIJE u rodnom mestu pesnika Koče Racina u Titovom Velesu u vremenu od 9. do 11. decembra održani su treći »Racinovi susreti«. U prisustvu većeg broja društveno-političkih i kulturnih radnika ovaj tradicionalni susret otvorio je književnik dr Aleksandar Spasov, koji je govorio o značaju dela Racina i njegove zbirke poezije »Bela praskozorja«. Zatim je održan svečani koncert Filharmonije SRM koja je, pod upravom dirigenta Vanče Cavdarskog, izvela »Istorijsku poemu« Blagoja Ivanova i oratorij za hor, orkestar i soliste »Sunce prastare zemlje« Tome Proševa koji je pisan na tekst pesnika Ante Popovskog.

U okviru »Racinovih susreta« koji svojom fizionomijom i programskom orijentacijom postaju sve sadržajni i interesantniji održano je niz raznih manifestacija koje su privukle pažnju mnogobrojnih posetilaca, učesnika i gostiju. Tako je u sali Narodnog muzeja u T. Velesu otvorena izložba na temu »Likovna dela makedonskih likovnih umetnika s motivima NOB-a i revolucije« a u organizaciji Kulturno-prosvetne zajednice SRM otvorena je izložba makedonske knjige. Posebnu pažnju publike privuklo je literarno veče u kome su pored odabranih pesama Koče Racina, Koleta Nedelkovskog i drugih, makedonski savremeni pesnici čitali svoje stihove. Njima su se pridružili i pesnici Matej Bor, Tanasije Mladenović, Mladen Oljača i Svetozar Piletić, koji su vrlo srdačno pozdravljeni od mnogobrojnih ljubitelja literature.

U okviru ovih susreta održan je i simpozijum na temu: »Revolucija i umetnost«. Preko trideset kulturnih radnika uzelo je učešća u ovom simpozijumu svojim temama, koje su pored rasvetljavanja poetskog lika Koče Racina i uticaja njegove poezije na razvoj makedonske literature i literarnog jezika, obuhvatile niz aktuelnih pitanja kao što su: revolucija i literatura, narodna revolucija izražena u stvaralaštvu makedonskih likovnih umetnika, revolucija u stvaralaštvu pisaca-pripadnika turke narodnosti kod nas, masovna pesma u Makedoniji kao odraz revolucionarnih težnji, odraz narodne revolucije u makedonskoj narodnoj poeziji, slobodarska vizija šiptarske poezije, roman za decu s tematikom NOB-a, poetika socijalne literature, revolucija kao kriterij istine, i drugo.

Veoma srdačan susret učesnika »Racinovih susreta« održan je i sa majkom Koče Racina, kojoj su predstavnici izdavačkih kuća »Forum« iz Novog Sada i »Kultura« iz Skoplja predali najnovija izdanja pesnika-revolucionara, kao i grafiku na temu njegove zbirke »Bela praskozorja«.

B. K.

Mala pljeva na veliki vjetar

U POSLEDNJE VREME sve se češće govori o nacionalnim odnosima, o jeziku, o mentalitetu, o postojanju nacionalnih kultura, zapravo o svemu onom što jasnije precizira nacionalno biće. Tome u principu ne bi imalo šta da se primeti, da se, tu i tamo, ne pojavljuju i takva »shvaćanja« koja, tobože u ime kulture i nacionalnog bića, čak u ime pravilnijih međunarodnih odnosa, dramatično postaju

Nastavak na 2. strani

15 DANA

Nastavak sa 1. strane

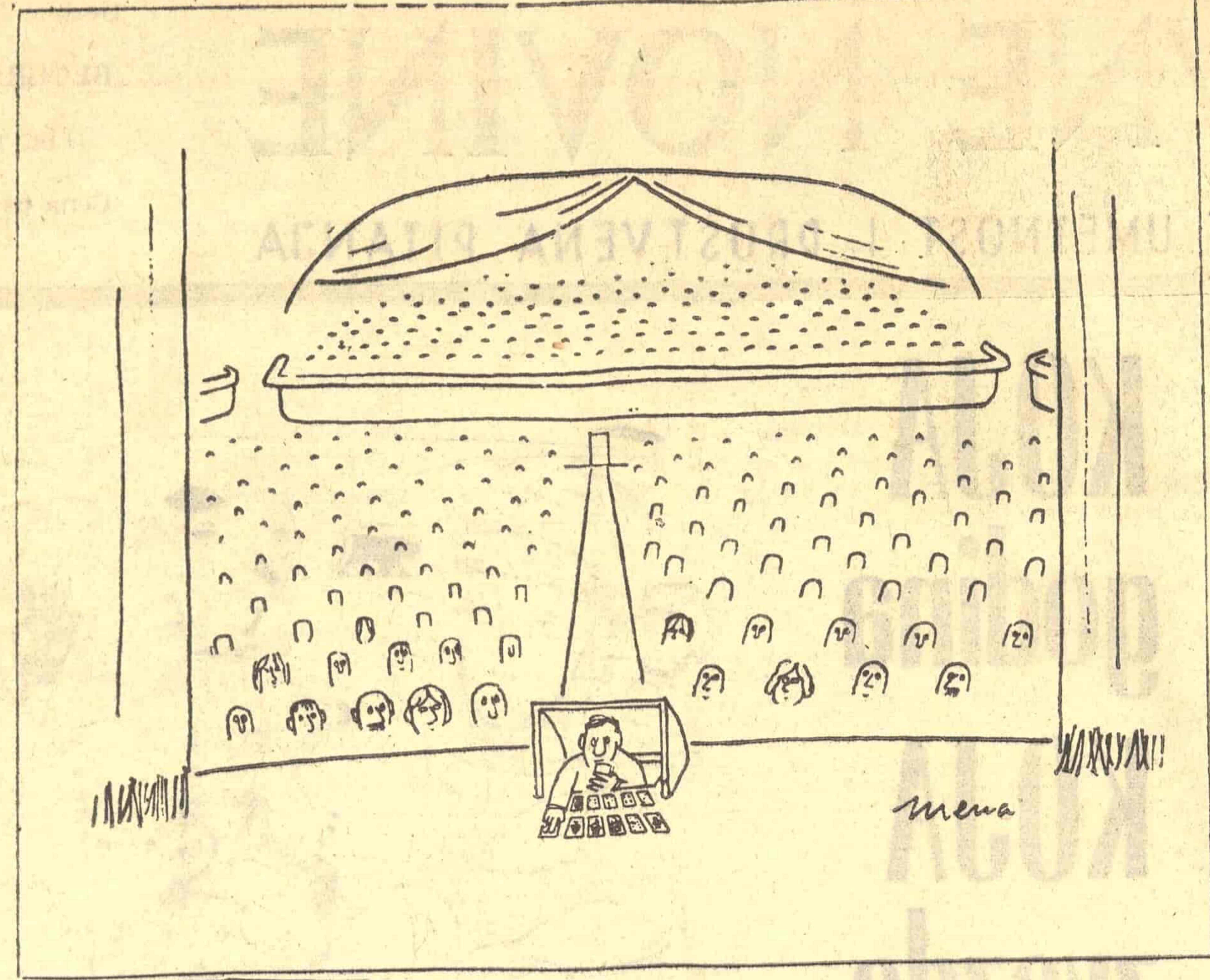
vijaju ništa manje nego pitanje opstanka jedne nacije! U tom smislu egzemplaran je članak nekog Koste Čakića u zagrebačkom VUS-u od 21. XII 1966. Ostavljajući sada po strani pitanje zašto je »Vjesnik u srijedu« dao takav i toliki publicitet jednom deplasiranom »shvaćanju«, ne mogu da odmah ne izrazim zaprepašćenje nad činjenicom da je to nesrećno »shvaćanje« postalo »tema dana u crnogorskim kulturnim krugovima! Kada bi, dakle, sve ovo što je Čakić napisao bilo isključivo njegovo »shvaćanje«, hoću reći, njegovo privatno mišljenje, kada ono tako tempirano ne bi imalo određene, ne tako bezazlene, političke, društvene, kulturne i međunacionalne reperkusije, — onda odista ne bi bilo pametno reagovati. Jer konačno bilo bi i lud o i glupo nečokazanom dokazivati da je Njegoš najveći srpski pesnik, ali ne zato što tako žele Srbi, nego zato što je ovaj »likan, pišući »Gorski vijenac« i »Ogledalo srpsko« dao silne dokaze svom opredeljenju.

Ali kada iz tog polemičkog teksta saznate da se čak pripisuje naučni skup na kome će se raspravljati zašto se svojataju imena crnogorske kulture — onda je jasno da Čakićevo shvaćanje nije usamljeno. Nekom je, očigledno, u vlastitoj tragičnoj inferiornosti bilo potrebno da postavi takvo pitanje da bi u nove društvene procese u našoj zemlji uključio još jedan, možda najosetljiviji, problem međunacionalnih odnosa crnogorske i srpske narodnosti. Nekom je, kažem, bilo stalo da ovo pitanje izoštri u novom, krivom, svetlu, kako bi zajednička kulturna tradicija uprkos svojoj specifičnoj istorijskoj egzistenciji, došla u čorsokak.

Sumniv je, doista, i društveno opasan zahtev da se jedna kultura, jedinstvena u svim aspektima svoja viševakovnog ispoljavanja, deli na ultracrnogorsku i ultrasrpsku. Polazeći od činjenice da je, nama Crnogorcima, priznata nacionalnost, neki puki dušebrižnici, u smešnoj i taštoj gordosti, traže da se već jednom konstituiše i crnogorska kultura, jer nema smisla, vele oni, da nam Srbi svojataju Njegoša, Marka Miljanova i druge. Ima u ovom zahtevu nečeg tako primitivnog i tako tragičnog u toj primitivnosti, da bi se sam Njegoš, kad bi nekim slučajem saznao, dvanat prevrnuo u grobu. Međutim, po Čakiću, i verovatno još po nekome, rešavanje tog zahteva »od vitalne je važnosti za daljnji razvitak kulture u Crnoj Gori!« Iako sam tvrdi da su »historijski uvjeti razvitka crnogorske nacije uticali da se njezina kultura utapa u šire jezičko područje«, pisac članka traži da se to pitanje ponovo razmotri, jer od njegovog pravilnog rešenja zavisi »unaprđenje međunacionalnih odnosa!« Projekcija njegovog neistorskičkog »shvaćanja« u savremene društvene procese može nekome izgledati i smešna i navna, u stilu one naše izreke: mala plieva na veliki vijetar. Međutim, Čakićeve navodne uzgredne napomene nisu nimalo naivne. Ovaj dušebrižnik kaže da nekakvi »porednici« zahtevaju ukidanje crnogorskih »kazališta« i drugih kulturnih institucija u Crnoj Gori, ukazujući tako na neko hipotetično crnogorsko javno mnjenje koje, navodno, ima destruktivnu nameru da dovede do »gušenja kulturnih djelatnosti u Crnoj Gori!« Da bi se, dakle, cela situacija zaoštrila, i da bi naučni skup dobio kohaigi i istorijski smisao, bilo je neophodno, u orbitu naših međunacionalnih prilika i nerilika ubaciti i takve izmišljenosti koje su očigledno plod jedne (i ne samo jedne) bolesno zažarene taštine i lažnog patriotizma u kome kao što se zna, najbolje debljaju recidivi starog, dobro poznatog nacionalizma.

Da li samo u pozorištima Zagreba — stanje kritično?

NEDAVNO, NA SEDNICI GRADSKOG SKUPŠTINE Zagreba pismo upravnika Hrvatskog narodnog kazališta zazvučalo je kao glas vaviljućeg u pustinji: ugledna pozorišna kuća Hrvatske nalazi se pred onemogućavanjem svoga rada zbog dotrajalosti zgrade i gotovo svih instalacija. Pokvarene instalacije mogu gotovo svakog časa da izazovu požar ili poplavu. Pionirsko kazalište, ukoliko ne otplati do 1. I 1967. godine dug od 14.000.000 starih dinara, naći će se pred onim što mi tako rado i galgenhumoristično nazivamo »stavljanjem ključa u bravu«.

Teatar-kabare »Jazavac«, isto tako, nalazi se pred zatvaranjem. Dotacija je obećana. Ali, da li je rešenje u dotaciji?

Predsednik kazališnog odbora Gradske skupštine Marjan Matković podneo je ostavku koja je rezignirano motivisana razlozima po kojima odbor nema nikakvog upli va na pozorišni život u Zagrebu. Posle svih ovih i ovakvih vesti koje je nipošto nisu optimističke i koje svedoče o jednoj situaciji u širem smislu, sada kada je sasvim sigurno da obrisi alarmantnosti jesu stvarnost pozorišnog života u Zagrebu — počinju diskusije o finansiranju i kriterijumima finansiranja. A dotle, dok se ti kriterijumi tobož ne nađu i ne izmisle, vrlo je verovatno da će pozorišni život u Zagrebu biti zaista u turomnom položaju. Jer, od šume problema oko finansiranja — ne vidi se drveće. Izgleda da se nameće stara Bekonova istina: mnogozakonje nije isto što i zakonje.

Malo poznato

»MALO JE POZNATO da Akutagava Rjunosuke, autor filma »Rašomon« koji smo i mi videli — piše. Novela koju donosimo jedno je od njegovih poslednjih dela. Stvarno je sve ovo što je napisao (a nije potpisao) neko u »Politika bazaru« od 15. XII »malo poznato« ili, tačnije rečeno, dosad nečuvano. Čitaoci koji veruju listu koji čitaju, i u čijem redakcijskom kolegijumu sedi devet poznatih novinarskih ime na, živće sad u blaženom uverenju da se Rjunosuke Akutagava zove Akutagava a preziva Rjunosuke; da je profesionalni filmski reditelj kome je pisanje priča — hobi i da, i danas, s vremena na vreme, možemo pročitati poneku njegovu priču napisanu u danima odmora, između dva filma. Iстина je, doista, da je Akutagava imao neke veze sa filmom »Rašomon« — film je snimljen po njegovoj priči. Da je kojom srećom živ (a odavno je već mrtav), čuvenog japanskog pisca bi ovo autoritativno tvrđenje moralo dovesti u zabunu.

Razistorija ili AVNOJ s bradom

NAŠ LIST JE, u svom prošlom broju, a povodom dodeljivanja Nagrada AVNOJ-a, na prvoj strani, ispod reprodukcije Muzejinovićeve slike, doneo i komentar u kome se, na samom početku, kaže: »Jedna institucija, prvo društveno-političko telo rođeno u revoluciji, gotovo dva i po stoleća pretvarala se u simbol, postajala delom svesti mladih ljudi o novoj državi, o sebi samima. Danas, taj simbol ponovo postaje institucija«. Morate priznati, dragi čitaoci, da je hvale vredan naš napor da dogadjaje iz novije istorije smestimo u stariju i da ih tako učinimo što monumentalnijim i trajnijim! Ali, prečerasmo! Ispade da delovanje AVNOJ-a pada tamo negde usred rascvata osmanlijskog carstva! A to je baš daleko. Čak i da smo na klice nekakve anticipacije mislili — daleko, brate.

Volt Dizni

U KALIFORNIJSKOJ KLINICI »Sent Džozef« 15. decembra, u 65. godini života, umro je Volt Dizni. Okrutna zbilja smirila je ruku koja je čudesni svet fantazije prevela na jezik stilizovanih figura crtanoog filma. Desilo se, eto, da ani-

mirana linija tuša ostane nepovučena na belini bolničkog čaršava. Na poslednjoj predstavi, u poslednjoj sekvenci svoje životne »Sili simfonije« Veliki Zabavljač imao je nesrećan dan.

Koliko je užasna činjenica smrti nesaglasna sa zdravim, optimističkim pojmom Diznijeve umetnosti! Zar treba verovati da je šarmantni kolporter i nepoznati slikar iz Kansas Sitija otišao; zar se vrata sedove garaže, u kojoj je bio prvi »studio«, više neće otvarati; ko će iz provincijalne firme »Oglasne kompanije« noću krasti staru kameru da bi u tajanstvu njenog objektivna spoznao da je život bogatiji za još jednu svoju imaginativnu dimenziju; kako će gladni mišić iz korpe za otpatke, koga je Diznijeva mašta preobratila u znanu figuru Miki Mause, primiti njegov odlazak; da li će Alisa u začaranom ambijentu »zemljiču da« rasplesti plave »vojke i nagrditi lice; hoće li Bambi, Dambo i Belka bar na časak zastati u svojoj ludoj igri; da li će mirišljava smola tanina orositi vitka stabla sekvoya u »Preriji koja nestaje«, da li će u »Zemlji Mašt« »Diznilendu«, uparadeni kapetani zabavnih atrakcija prineti ruku širitu kape u poslednjoj počasti; ko će vedru, veselu, mnogoljudnu povorku Diznijevih heroja u ovom stranoj času zavzati na tugu!

Volt Dizni je umro. Dizni će većito živeti mlad.

Dizni nije četvrti sin stolara Elijasa Diznija iz Čikaga, ni tvrdo-glavi crtač »Njumenovih smešnih crteža«, ni odlični producent divnih igranih filmova, ni šef studija, ni smeli biznismen Dizni je nevini, saniarski deo detinjstva svakog deteta i svakog čoveka našeg veka. Njegova humana poruka, u najčudesnijoj formi realizovane basne, više nego i jedna umetnost našla je put do naših srca. Kao dobre najezmike sa neke svemirske galaksije, Dizni je među ljude poslao krhka, nejakka bića crtanoog filma koja su iznenada i na mah osvojila svet. Paša Patak, Šilja, Miki, Zec Oswald u svojim duhovitim odisejama našli su izraz i pokret za našu neiskazanu maštu, naše oduševljenje, našu strast i našu rezignaciju.

Dizni je govorio da najvećim priznanjem svoga truda smatra to što je u drugom svetskom ratu, u poznatoj operaciji iskrcavanja u Normandiji (»Naiđuži dane«, saveznička lozinka bila: »Miki — Mause!«

Danas u trenutku Diznijevog odlaska, u ime Diznija koji ostaje, u ime detinjstva sveta, treba staru lozinku: »Miki — Mause! — triput tiho kazati.

Kao čarobnu reč koja vaskrsava.

Ostoja ĐURIC

Zečić na socijalistički način

»ZEČICI, LJUPKE KELNERICE odevene u pikantne kostime u kojima liče na zečeve — nisu već više od godinu dana ekskluzivnost SAD, gde su se prvi put pojavile u Plejboj klubu. Na svom »putu« po Evropi stigle su 1. decembra i u har novosadskog hotela »Putnik«. To je ujedno i prva pojava zečića u našoj zemlji, koja je u samom startu izazvala veliko interesovanje Novosađana i brojnih svakodnevnih gostiju ovoga grada...«

Ova vest koja sa naslovne strane beogradskog lista »Svet« prelazi i na njegove unutrašnje strane, ilustrirana fotosima devojaka koje se muvaju prostorijama bara »Putnik«, odevene uglavnom u čarape

i kilote, svedoči o našem sve bržem uključivanju u »najmodernije« tendencije svetskog života. Kako izgledaju zečići? Citajmo dalje: »Gosti bara hotela »Putnik« ističu u svakoj reči grazioznost i ugostiteljske sposobnosti prvih naših zečića: Ružica Vasiljević, stare osamnaest i godinu dana starije Ane Gažo«.

... I novosadski zečić Ružica Vasiljević i Ana Gažo odevne su isto kao i njihove prethodnice u SAD: kostim od brokata, duge crne mrežaste čarape, cipele sa visokim štiklama, tu je i bela kragna i crna leptir mašna«.

No, ne može se sasvim reći da novosadsko ugostiteljstvo preuzima doslovno ostvarenja zapadnog sveta. Stručnjaci hotela »Putnik« prilagodili su ove kostime zahtevima naše socijalističke stvarnosti.

»Umeto mašni u obliku zečićih usiju (koje su isključivi proizvod jednog degenerisanog kapitalističkog društva, prim red.) novosadski zečići imaju ljupke crne mašne u uvek besprekorno uređenoj gustoj plavoj punđi«.

Ružica Vasiljević, stara osamnaest godina i Ana Gažo, godinu dana starija od nje...

Možemo sa pravom očekivati da prilikom odabiranja kandidata u Centru za profesionalno opredeljenje, psiholog izgovori našim kcer kama posle testiranja sledeće reči: »Ti ćeš biti lekar, ti inženjer, tj slikar, a ti zečić...«

Zašto da ne? Jer, ovom pionirskim pokušaju vrbovanja dugonogih kelnerica kumuje revija »Svet«, koja izlazi kao jedno od izdanja »Borbe«, organa Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije!

Ekonomske stanarine i osnovna računarska radnja deljenja

TESKO DA BI KO mogao zamisliti neznije, obzirnije novinske izveštaje od naših. Naročito kada su u pitanju vesti iz oblasti ekonomske politike. Naš građanin — mali potrošač (a to je, po pravilu koje nije bez izuzetaka onaj sa malim primanjem, malom zaradom, malim dohotkom) godinu-dve dana prilikom svakog poskupljenja osnovnih i neophodnih namirnica ili povećanja izdataka za stanarinu, električnu energiju, potrošnju vode i iznošenje smeća čita je u dnevnoj štampi o promenama ili izmenama cena. Sada, najzad, kada je, zahvaljujući delikatnosti i finoci reportera dnevnih listova, postepeno doveden do saznanja da su sve promene u cenama — u stvari pogoršavanja takozvanih životnih uslova na većitoj klackavici prihod-rashod, on najzad dobija vesti o skoku, podizanju, povećanju onih svojih ličnih izdataka koje mora obaviti i imati.

Razume se, on, mali potrošač, ne mora preobilo jesti i piti (upotreba alkoholnih pića je ionako nezdrava), ne mora trčkarati na bioskopske predstave i u pozorište, ne mora pohadati likovne izložbe, koncerte i operске priredbe, ne mora kupovati knjige i časopise — niko ga na to ne tera — ali mora platiti stanarinu, električno osvetljenje, utrošenu vodu i plemenitu uslugu preduzeća Gradska čistoća da ga oslobodi dubreta koje je izneo iz svog stana.

U proteklom dvema nedeljama inevna štampa ga je tako obavestila da od januara mora plaćati

Nastavak na 12. strani

Onako izgled

Ljubiša MANOJLOVIC

Šta da radi građanin mladi

NEKA SU TO i samo naše trenutne nevolje, činjenica je činjenica: posle svršene škole mlad čovek, stručnjak, dok se zaposli, ima da rodi mečku. Dođe pred preduzeće, ono za njega zatarabljeno, zamandaljeno, zakatančeno. Češći izraz: zabunkersano. To vuče na pomisao: pucaj.

Mladi čoveče, socijalizam je izvojevan tebe radi, na i ti vojui u njemu. Ipak, ne pucaj.

Kucaj! Ali kucaj iako, mi stariji kao da smo ogulveli. Kucaj da te čuimo. Moraćemo, ako hoćemo da o nama čuje budućnost.

Kucaj najjače što možeš. Samo, ne na prozor pasoskog odeljenja. Ti si poslednji koji treba tamo da kuca.

Službeno uvo

ODMAH POSLE izveštaja Saveznog izvršnog veća o prisluškivačkim i drugim zloupotrebama nekih organa obezbeđivačke službe novine doneše i vest drukčije sorte. Pojaćaćemo, kaže se, uvoz polioprivrednog alata.

To, to! Motiku u ruke! Pa ne prisluškivati šta ko priča nego da li nam žito raste.

Sportska prognoza

SLUŠAO SAM jednom ranije ovakav razgovor: — Da li je fudbal korisna stvar? — Da je koristan, Slovenci bi bili prvaci! Pošto su se u ostavkama vlade, u našem društvu, Slovenci plasirali kao prvi, mora biti da je ostavka vlade korisna društvena igra. Ali ako počnemo da se igramo i obaranja vlade, siguran sam da će prvaci ipak morati da budu — Srbi.

Briga za ljude

PRİČAMO o brizi za ljude. To je lepo. Ali ode nama koža na šliak ako propustimo da brenemo i o onim najvažnijim među ljudima. Brinimo, dakle, i o njima. Na taj način što ćemo im, kao ljudi ljudima, govoriti istinu. Pridružavajući se nekih dobrih saveta starih mudraca, da merimo čoveka ne od nogu fotelje nego od njegovih nogu.

Intima

POSTO SE, pored novinarstva bavim pomalo književnošću. neki moji čitacci traže da im u svojoj ličnosti nešto raziasnim. Pitaju me, koji od dva zanata smatram svojim glavnim opredeljenjem.

Zar je to važno? Ali, hajde...

Postoji ovakva priča: Umro novinar. Kad je već umro, treba negde da se smesti, da dobije nebeski stan. Pošao u raj, pred vratima ga zaustavih. Prenaseljen raj. Stambena kriza. Bunio se novinar, ljutio se, nisu ga pustili. Novinar slegne ramenima, pomiri se sa svojom crnom sudbinom, odluči da postane stanovnik pakla. Ali ga ni tamo ne puštaju. Takođe prenaseljeno. Razumete već, gde bi bila stambena kriza ako ne u paklu, kad je već ima u raju. Novinar dan i noć provede na stepeništu između raskih i paklenih vrata. Najzad mu se upali sijalica. Tu na stepeništu on počne da izdaje novine. Odmah je dobio propusnicu i za raj i za pakao...

Zato se ja izjašnjavam za novinarstvo kao svoje glavno zanimanje. Pošteno da kažem, volim da znam šta se radi u raju i u paklu. Samo, ja bih verovatno tamo, na spomenutom stepeništu, uzao da uređujem satirične novine. A onda me ne bi pustili ni u raj ni u pakao.

Demokratsko razrešavanje

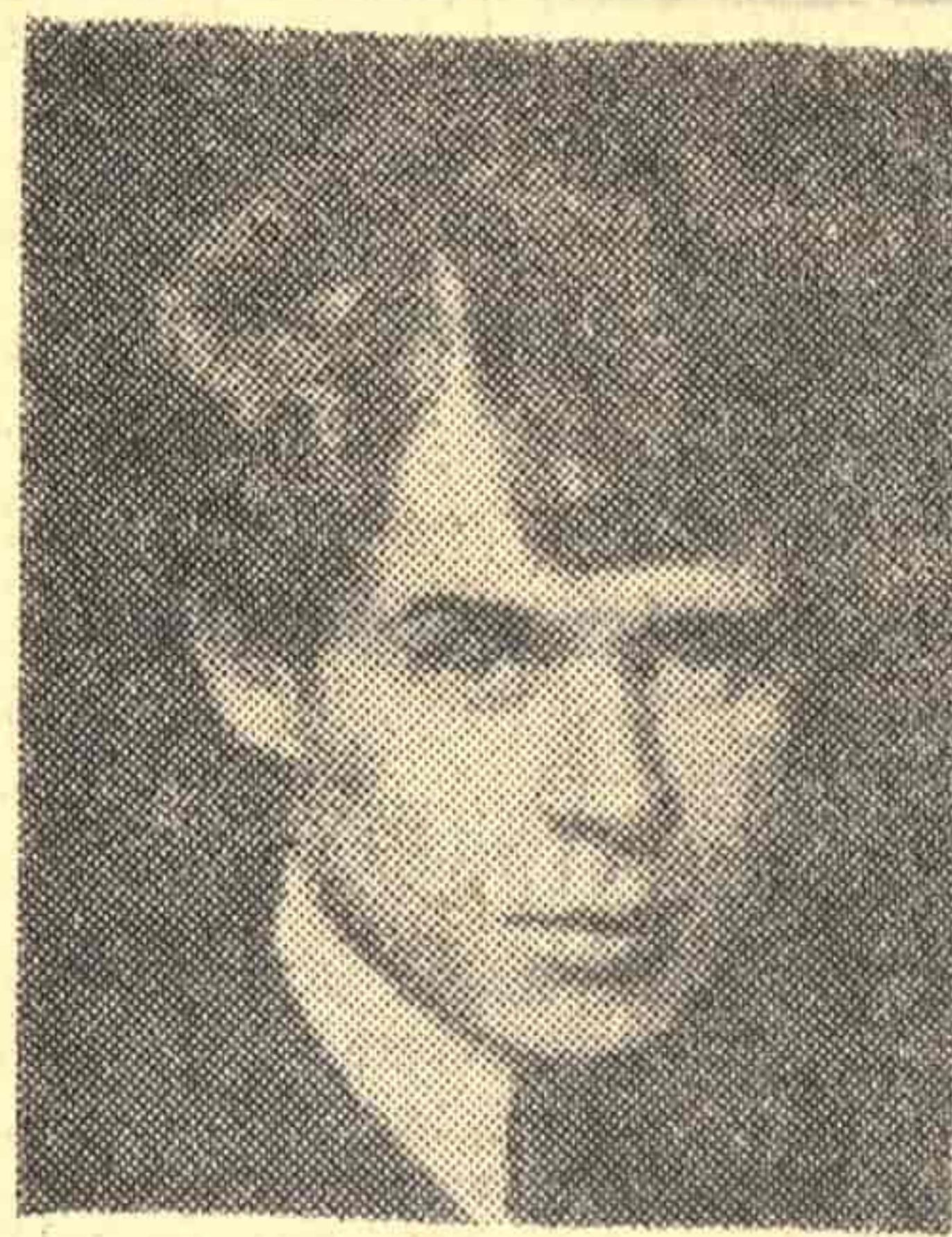
U MOM KRAJU seljaci su oduvek verovali u boga, slavili svece. Ali su i psovali boga, skidali s nebasa svece.

primljene knjige

- FRANCE FILIPIĆ: »SEDM LJUTIH VETROVA DOLAZE«, »Bagdala«, Kruševac 1966.
- MLADEN OLJACA: »KOZARA«, »Prosveta«, Beograd 1966.
- DOBRICA ČOŠIĆ: »BAJKA«, »Prosveta«, Beograd 1966.
- IVAN V. LALIC: »ANTOLOGIJA NOVIJE FRANCUSKE LIRIKE«, »Prosveta«, Beograd 1966.
- VLADIMIR DEDIJER: »SARAJEVO 1914«, »Prosveta«, Beograd 1966.
- SAIT ORAHOVAC: »PARTIZANI U ANEGDOTAMA«, II knjiga, »Svetlost«, Sarajevo 1966.
- SAIT ORAHOVAC: »KORAK DO ZIDA«, »Veselin Masleša«, Sarajevo 1966.
- AVRAM OSTATAK: »NA PRESTOLU MLADOŠTI«, Izdanje autora 1966.
- MATO JAKŠIĆ: »DUBROVNIK 1941«, »Prosveta«, Beograd 1966.
- BUDIMIR MILICEVIC: »DVOBOJ«, »Prosveta«, Beograd 1966.
- BRANA CRNČEVIĆ: »GOVORI KAO STO CUDIŠ«, »Prosveta«, Beograd 1966.

PET VEOMA LEPO opremljenih tomova Jesenjinovih »Sabranih dela« najzad je ugledalo svet. Mada su se pojavila sa znatnim zakašnjenjem, »Sabrana dela« su obradovala sve ljubitelje poezije, kojima se tako prvi put pružila mogućnost da upoznaju celokupan književni opus Sergeja Jesenjina.

Jesenjinova sabrana dela

»Narodna knjiga« — »Kultura«, Beograd 1966;

preveli: Miodrag Pešić, Slobodan Marković, Miodrag Sibinović, Milorad Živančević, Nikola Bertolino, Danilo Kiš, Radivoje Konstantinović i Branko Jovanović

Prvi pomeni o Jesenjnu do nas su došli tek 1921. godine, po svoj prilici, posredstvom Nemačke. Za četrdeset pet godina, koliko je od tada prošlo, o njegovom stvaralaštvu iskazani su brojni sudovi. U početku su to bila preterano pohvalna ili izrazito nipodaštavajuća mišljenja, nastala usled slabog poznavanja Jesenjinove poezije. Međutim, i kasnije, pošto se iskristalisao relativno tačan i objektivnan sud o Jesenjnu i njegovom stvaralaštvu, bilo je nastojanja da se ono prikaže jednostavno, da se svede na neke upadljive, ali ne i sveobuhvatne karakteristike.

Prevodi Jesenjinovih pesama masovnije počinju da se javljaju u našim listovima i časopisima tek početkom druge polovine dvadesetih godina. Njegovi stihovi naišli su na dobar prijem kod naših čitalaca i 1931. godine izlaze dve zbirke njegovih izabranih pesama u prevodu M. Pešića i K. Taranovskog. Dve godine kasnije Pešić je izdao zbirku novih prevoda iz Jesenjinove poezije. Ove zbirke kao da su utolile prvu žed čitalaca i sve do pedesetih godina Jesenjin se znatno manje prevodi. Tri-desetogodišnjica pesnikove smrti i nov odnos prema njegovom stvaralaštvu u Sovjetskom Savezu ponovo su povećali interesovanje za njegovu poeziju. M. Pešić više puta izdaje svoje prevode, S. Marković 1956. objavljuje zbirku »Pugačov i druge pesme«, B. Bulatović 1960. štampa knjigu »Stihovi i proza«, a M. Živančević 1962. objavljuje »Urvinu«. Zbirka Jesenjinovih stihova objavljena je 1963. godine i u prevodu V. Gerića, a godinu dana kasnije Z. Golob izdaje zbirku »Ispovijest hulgijana«.

U »Sabranim delima« Sergeja Jesenjina ima i starih i novih prevoda. Stari su prevodi M. Pešića i S. Markovića, dok su svi ostali novi, specijalno pripremljeni za ovo izdanje. Mnoge pesme dosad nisu objavljivane na srpskohrvatskom jeziku. To su uglavnom Jesenjinove rane pesme (u I tomu), koje nemaju veću umetničku vrednost. U njima ima i slabih, banalnih, naivnih i slatunjavih stihova. Trebalo

je uložiti dosta truda i veštine pa da se oni verno prenesu. Ali to se i isplatilo. Upoznati smo jednog novog Jesenjina i upotpunili svoje predstave o onom starom.

Prevodilački kolektiv »Sabranih dela« nastojao je da u svom radu ostane što verniji sadržini i formi Jesenjinove poezije, da je ne osiromaši, ali ni ne obogati. Naglašena težnja prevodioca da bude što verniji originalu ponekad može da ima i neželjene posledice. Ovde to nije slučaj. Sem u nekoliko primera, kada je sprečila prevodioca da nađu slobodnija, ali i poetičnija rešenja, ova težnja nam je donela tačnijeg i bogatijeg Jesenjina od onog kojeg smo dosad poznavali. Do maksimuma su sačuvane i verno prenete najvažnije osobine njegove poezije: melodijsko i metričko bogatstvo, plastičnost, jednostavnost i naglašena emocionalnost. Boje — ta upadljiva karakteristika Jesenjinove pesničke slike, o kojoj u ranijim prevodima nije vođeno dovoljno računa, — dobile su svoje pravo mesto, omogućavajući čitaocima da izvedu zanimljive zaključke o pesnikovim raspoloženjima u pojedinim periodima stvaralaštva.

Usled razlika u akcentatskim sistemima ruskog i srpskohrvatskog jezika, prevodioci se nisu trudili da po svaku cenu sačuvaju muške rime, već su ih često zamenjivali ženskim, izbegavajući tako banalne i neprimerne završetke. Naravno, izuzetak su predstavljale pesme

kojima muški završeci daju osnovni ton, kao »Balada o dvadesetstoričici« i »Poema o tridesetstoričici«.

Puno poštovanje originala omogućilo je prevodiocima da ostvare ujednačene prevode i maksimalno sačuvaju duh Jesenjinove poezije. Naravno, među njihovim ostvarenjima ima i dosta razlika, ali su one pre svega rezultat vremena i individualnosti prevodilaca. Pešićevi i Markovićevi prevodi rađeni su znatno ranije, pa je i normalno što se izdvajaju od ostalih. M. Sibinović se najsigurnije držao originala i uspeo je da sačuva sve karakteristike Jesenjinove poezije. »Balada o dvadesetstoričici« nesumnjivo spada među njegove najbolje prevode. U poetičnim i tačnim prevodima M. Živančevića i N. Bertolina teško je otkriti tragove prevodenja. Treba istaći njihove prevode »Slova o velikom pohodu« i »Persijskih motiva«. D. Kiš je prevodio nešto slobodnije, oduzimajući i dodajući pojedine slike, ali vođeci računa o duhu Jesenjinove poezije. B. Jovanović je veoma uspešno preveo »Labudicu«, a Radivoje Konstantinović — »Spi kovilje i ravnića mila«.

Uz napomenu »Redakcija je imala i sledeći prevod ove pesme«, u beleškama je objavljeno dvanaest pesama koje su u drugom prevodu štampane i među ostalim pesmama. Redakcija ne objašnjava kako je do toga došlo, ali pada u oči da su prevodi objavljeni u

beleškama poetičniji, melodičniji i verniji originalu. To je posebno upadljivo, na primer, u pesmama »Od Tanjuše lepše cure ne beše...« i »Inonija«.

Značaj izdanja Jesenjinovih »Sabranih dela« je višestruk. Prvo, njima su prvi put obuhvaćena sva Jesenjinova pesnička i prozna dela, što omogućuje da se o pesniku stekne potpuniji i tačniji sud; drugo, prevodilački kolektiv je dao nove i veoma kvalitetne prevode; treće, novi prevodi ispravili su mnoge greške koje su se potkrale u ranijim prevodima. To je, sa svoje strane doprinelo da se revidiraju neki pogrešni sudovi o Jesenjnu, zasnovani na netačnim prevodima njegovih stihova. Tako, na primer, u jednom od ranijih prevoda »Rusije koja odlazi« nalazimo stih »U Soviete premalo vjere imam«, dok u novom prevodu M. Živančevića čitamo nešto sasvim drugo: »Sovjetska vlada nama je po čudie. Ne treba nas lašavati da originalu odgovara drugi prevod. Međutim, iz neobiasnih razloga greška koja se potkrala u Pešićevom prevodu »Povratka u zavijač« nije ispravljena, mada je jedan od članova redakcionog odbora »Sabranih dela« napisao o njoj još pre godinu dana. (M. Sibinović, »Iskrivljena istina o Sergeju Jesenjnu«, »Gledišta«, 1965/2).

Studiozno pisan predgovor Miodraga Sibinovića podeljen je na četiri poglavlja: 1. Pesnikov životni put, 2. Jesenjin i narodno stvaralaštvo, 3. Jesenjinova pesnička slika i 4. Jesenjin i njegovo delo na srpskohrvatskom jeziku. Posebnu pažnju zaslužuju drugo i treće poglavlje u kojima autor, na osnovu prefinjenije analize, dolazi do veoma vrednih zapažanja o osnovnim komponentama Jesenjinove poezije. Za naše čitaoce interesantno je i četvrto poglavlje u kome M. Sibinović daje sistematičan pregled prevodenja Jesenjinovih stihova i ocena koje su o njemu davane na našem terenu, tačno uočavajući plime i oseke u našim interesovanjima za Jesenjina.

Sve knjige proračene su odgovarajućim beleškama, a na kraju pete dat je i kratak pregled Jesenjinovih zbirki, štampanih za njegova života, bibliografija Jesenjinovih dela u jugoslovenskim listovima i časopisima do 1964. i skroman, ali lep izbor fotografija vezanih za pesnikovu ličnost. Zoran Božović

JEDNA MISAONA IGRARIJA Brane Crnčevića glasi: »Pojeo sam svoje mišljenje, od toga sam debeo«.

Da li je pisac knjige »Govori kao što čutiš« (sacinjene od ranije objavljenih Crnčevićevih izreka u »Ježu« i »Književnim novinama«) pojeo ili nije pojeo svoje mišljenje? Od odgovora na to pitanje u velikoj meri zavisi vrednost ove naše prve novovremenske zbirke ujedaljki. Da li je to priklanjanje i zaklananje od nanjsGL zepaHO pAH oPAH pAH njanje od vetrova, ili je požrtvovano suprotstavljnje. Da li su i koliko Crnčevićeve uskočice iskrene, hrabre, revolucionarne varnice. Koliko su uskočice i hajdučke.

»Nove puteve ne vredi tražiti, oni se moraju praviti — Sadite uspohe po novinama, tamno najbrže rastu — Bila dva druga, jedan je pao za a drugi na otadžbinu — Trebalo bi vaditi zdrav zub iz trule glave — Proleteru svih zemalja uozbiljite se!« — Ne bi se moglo reći da nam tvorac ovakvih kresova nešto zakida. Da on, radi neke zgrade, jede svoje mišljenje. Jer on ga očigledno iskazuje bez obzira na bilo kakve nezgode. Po tome, dakle, Crnčevićevom poslu treba priznati punu meru vrednosti. Ali hrabrost, razume se, ne može biti jedino merilo. Uslov je da ovaj pisac svoju komponentu velikog požrtvovanja poveže i sa znatnim darom za jednu neobičnu, retku, čitaocima dragu igru.

Po pravilu, ni najdarovitijem satičaru varnice duha ne izleću iz rukava. U njihovo stvaranje se obično ulaže veliki trud, sve dok ne

Da li je satiričar pojeo svoje mišljenje

Brana Crnčević:

»GOVORI KAO ŠTO ČUTIŠ«, »Prosveta«, Beograd 1966.

dobiju puno blistanje. Sve dok se satiričnom koplju ne istera, da tako kažem, siljak. Teško je znati koliko Crnčević crnči na svakoj od ovih svojih izreka, koliko puta prodene konac kroz iglu, možda malo, možda mnogo. Ali bitno je da njegov gotov proizvod ne otkriva tragove truda, tu skoro nigde nije ostao suvišan končić. Sve je uglavnom svedeno samo na neophodan broj reči. Zato ove varnice deluju kao da su stvorene bez napora, kao da su upravo izletele iz rukava. Skoro svaka izreka dobro opali, pukne kao zatvarač iz pune boce šampanja.

Crnčevića doživljam kao bistrog momka koji je svoju reč odnegovao tako da je postala oštro sečivo. On njim razmahuje svim povodima, nije mnogo ceremonijalan. Na taj način se ruga onoj suprotnoj, jatamnjenj strani života. Života uopšte. I našeg života. Ne da nam da spavamo. Ne dopušta ni da dremamo pred sasvim bliskim ili dalekim svetom nepravde (»Istorija; velike miroljubive sile svakoga dana biju po jednog malog agresora«).

Poreklo ovih igara Crnčevićevog duha najzre bi trebalo tražiti u vekovnoj duhovitosti na-

ših čobana i poljaka (naših čuvara polja, ne Poljaka). Stari seljački obrli su, razume se, prilagođeni novom životu gradskih ulica, stare reči su zazvučale velikovarski i svetski (»Ko visoko puzi nisko se penje« — »Batina je zabranjena samo sa jednog kraja« — »Dokle će lud da zavilava, a pametan da popušta«). To je sada duhovitost koja opседа današnjeg našeg čoveka, otkrivajući mu hitno i drugi moguć ugao gledanja.

Preterano bi bilo tvrditi da je svaki Crnčević kres stigao do zvezda. Ima tu misli koje ostaju na srednjim spratovima, Crnčević klas nije bez pleve. Ali stvar je u tome da je Crnčević klas pun, pleve je malo kao kad je rodna godina, više je dragocenog zrnevlja. Posmatrana kao celina, Crnčevićeva zbirka stoji visoko.

Zamahujući svojim noževima, Crnčević vrlo ubodljiv i uočljiv. Da niže, ne bi bio to što jeste. Zbog toga ga neko možda neće voleti. Ali većina će ga voleti baš zbog toga. Voljećemo da pratimo kako svojevlasno svedoči o nama. Pri tom se nećemo uvek sa njim složiti. Biće stvari u kojima se možda duboko ne slažemo. Ali nije i ne treba da bude reč o tome nego o nečem drugom. O tome da je Crnčević u našoj satiričnoj književnosti pravi novčić, ne lažan. Pri tome je slušati kako taj pravi novčić odzvanja. Kako služi istini, kako je sagledava. On nije bog da je vidi najsavršenije. Ali, ako je darovit, često će je videti prilično savršeno. Crnčević je, mislim, vrlo darovit. Ljubiša Manojlović

VESNA PARUN JE jedan od retkih naših savremenih pesnika koji vrlo intenzivno, lucidno i neobično zanimljivo gradi roman svoje poezije i na taj način ostvaruje izuzetnu kompozicionu, misaonu, idejnu, emotivnu i umetničku strukturu svoje poezije. Ona je po mnogo čemu osobena pojava u čitavoj našoj jugoslovenskoj posleratnoj poeziji: uvek je bila izdvojena iz estetičkih strujanja (a bila je predmet njihovih nesporeduma) i na svoj način živela i stvarala život u svojoj poeziji. Bila je individualist u dobrom smislu te reči, uvek je originalno mislila i svojim mislima lirskoj strukturi svoje obimne pesničke vizije davala specifična rešenja. Pre svega ona je pesnik jake imaginacije i svojim imaginativnim moćima uvek je uspevala da pronikne u suštinske tokove vremena i da se prema stvarnosti odredi kao njena lirski i misaona sinteza. Najnovija pesnička zbirka »Gong« je u tom smislu postala najdublja sinteza njenih traženja za smislom života i trajanja, jer u njoj su sazrela njena pesnička iskustva, zgusnule se čarolije mašte, ustalili simboli i sada sve to deluje u sklopu njene opšte vizije sveta; sada njena poezija postaje iskustvo života i njegova filozofija.

Ovim pezijs Vesna Parun dobija jedan novi kvalitet. Kao nikad do sada postala je živi simbol vremena uhvaćenog u protivurečnosti, ma, u paradoksima, u bezizlazima, uhvatila je vreme kao samozagonetku i preuzela na sebe odgovorno da ga čisti od balasta koji mu podstaje princip. Osetila je pesnikinja da se čovek otuđuje od lepota kojima je život kratak i postaje za njih slep, i zato misli da je neophodno oslobađanje čoveka od zla, da je neophodno prečišćavanje njegovog bitka. Nedavno je Vesna Parun izrazila uverenje da je čovek rođen za patnju, ali će ga zato ta patnja materati da sazri za sreću, da se oslobodi kompleksa da se samooči zauvek ukrala lice čoveku i razorila njegov smisao za trajanje. Međutim, Vesna Parun strastveno, angažovano insistira da se čoveku vrati pouzdanje u sebe i u život, čovek treba da bude vedar jer je njegov optimizam neophodan svetu. Makar koliko je to u suštini romantičarska iluzija, to je i životno

Žed za svetlošću

Vesna Parun:

»GONG«, »Naprijed«, Zagreb 1966.

ubedenje Vesne Parun, jer ona kaže »da integralna ljudska ličnost egzistira samo u konfliktu s nekim idealom, koji treba da bude ostvariv zato da bi bila ostvariva individua.« Time je Vesna Parun superiorno odredila karakter svoje poezije i odredila njenu funkciju u životu.

Međutim, nova poezija Vesne Parun iako je veoma snažna kao vizija sveta u njegovim najširim dimenzijama, iako je veoma duboka u svojim mislima i prodorna u snohvatćama, ona je jednim dobrim svojim delom opora i na momente tvrda u svome izrazu. Istina, ona modernno oblikuje doživljaje i teži da što elementarnije izrazi mučninu i sudare koji od iskona žive u čoveku i da ih na taj način dublje rasvetli no, ona u tome polovično uspeva, samo u misaonim zahvatima, jer njeni zvučni simboli u jezičkoj strukturi gube ponešto od svojih čari, njena mašta, snoviđenja, emocije, iako su ispunjeni unutrašnjim grčevima gube u svojoj harmoničnoj celovitosti, makar u jednom dobrom broju pesama ima snažnih stvaralačkih impulsa u kojima su duboko prožeti filozofija i poezija. To su pre svega njene duže pesme. Njoj je da se iskaže potrebna epska širina. Ona nosi u sebi kompleksnu sliku sveta i takvom hoće da je iskaže, a to traži prostor, traži situacije psihe, traži vrtloge emoci-

ja i košmare misli. Uz to Vesna Parun je asocijativna i doživlja se u njoj pesničkoj vokaciji granaju i svaki ogranak nosi u sebi poseban svet, nosi strujanja svesti koja stremi ka tajnama, a one su duge i beskonačne. Sve to polako uvlači pesnikinju u složenu meditaciju, u analogije, upoređenja, u dublja ispitivanja smisla i besmisla života. U tome ja vidim razlog da Vesna Parun gravitira široj lirskoj formi, a to je i razlog za veliko bogatstvo motiva u ovoj poeziji. To je razlog da je Vesna Parun toliko plodan pesnik, jedan od najplodnijih danas. Imam utisak kad čitam njene brojne i obimne knjige da je to njen razgovor sa svetom, njena polemika sa problemima, poricanje i priznavanje. U tome treba videti i glavna vrela njenih inspiracija jer u životu uvek ostaje po nešto nedovršeno, ne-rešeno. Za Vesnu Parun nikad nisu dovršeni čovek, ljubav i smrt. A to su, moramo priznati, osnovni vidovi trajanja. Ljubav je u svakom slučaju centralna tema čitave poezije Vesne Parun, pa i ove knjige. Za nju je ljubav jedini i najveći smisao života, bez nje bi čovek bio prazan, bio bi bez akcija, inertan bi bio, raspadao bi se — života ne bi bilo. Ali i ona nikad nije savršena, nikad dovršena i varljiva je, puna je zamki, ona je najveći izvor dilema u životu, ona je suština najvećih potresa u čove-

ku, ona je čovekov paradoks, najbliža granica za koje nema ničeg više, samo praznina, sumnje i gubljenje u maglini. Tako ja doživljam ovu poeziju o ljubavi — i kao apoteozu trajanja i kao njegovo poricanje. Ali to nije sve. Ljubav je u ovoj poeziji i traženje slobode za čoveka da izrazi svoju ličnost u svim njenim vidovima, jer čovek je osnovna snaga i mera vrednosti života i sve ono što kreira to je on sam, vlastita mogućnost i nemogućnost. I to treba da bude princip i smisao trajanja. Po tome shvatanju poezija Vesne Parun u knjizi »Gong« je kosmopolitiska, tu ona zgrađuje sve granice koje razdvajaju ljude, a posebno izobličava utilitarizam politike. Time se ova poezija nameće kao neprekidno traženje i većito nezadovoljstvo pronađenim. Zato svaka knjiga Vesne Parun sa svim njenim greškama, a one ponekad nisu male, znači radikalno kretanje u novo, traženje drugih i drugačijih prostora za svoje misli i doživljaje, ali, jedno je bitno: ova poezija za svoje emocionalne prolome, za intimne kavgje, raspre i kontemplacije uvek polazi od čoveka i od smrti koja neprekidno bdije nad njim. Vesna Parun kaže vreme je skrojeno po meri smrti, »a svijet u stvari opasno bezimen i nečist.« Ovim Vesna Parun pokreće neka čisto etička pitanja: odgovornost čoveka u savremenom svetu, jer svet je sukobljen u sebi, prožet je osećanjem ostvarene odsutnosti, a to je njegov poraz, njegova kataklizma.

Vesna Parun oseti problem, doživi ga kompleksno, ali ponekad gubi osećanje za njegovu umetničku realizaciju — doživljava prigušni mnoštvo slika i metafora, ili ga puz u težnji za lapidarnošću izraza toliko razgoli, toliko usitni da postaje neprimetan, nefunkcionalan, suvišan Takav je slučaj sa ciklusom »Plesaćica«. A toga ima u svakoj njenoj knjizi, što dokazuje da Vesna Parun nije »čisti« pesnik koji donosi izbrušene knjige, ali u svakoj njenoj kniži ima mnogo poezije, mnogo strasti i snova, mnogo života. A to je za jednu poeziju mislim, najbitnije — to je dokaz da živi, istražuje i deluje.

Milivoje Marković

Godišnjak Šekspirovog društva 1964-1965.

»Kultura«, Beograd 1966.

OSNOVANO polovinom 1963. godine na inicijativu grupe umetnika i naučnih radnika, Šekspirovo društvo u Beogradu kao svoj cilj postavilo je unapređenje »naše naučne i kritičke misli u oblasti šekspirologije, kao i umetničkog oblikovanja Šekspirovih dela našim pozornicama«. Godišnjak Šekspirovog društva, koji se pre kratkog vremena pojavio u redakciji Borivoja Nedića i Vere Popović pruža uvid ne samo u raznovrsne delatnosti društva u okviru proslave 400-godišnjice Šekspirovog rođenja, nego i omogućuje da se oceni u kojoj meri delovanje društva ide u korak sa onim ambicijama koje su dovele do njegovog osnivanja. Pored toga u Godišnjaku su objavljeni i neki drugi veoma zanimljivi i stručni tekstovi istaknutih šekspirologa iz drugih naših centara, tako da se može dobiti jasna i celovitija predstava šta se i izvan društva, kod nas, radi na proučavanju Šekspirovog dela i o njegovom prisustvu u našoj sredini.

Tekstovi objavljeni u Godišnjaku raznolikog su karaktera: esejistički (B. Nedić: »Veliki baštinik slave: Šekspirov ljudski lik«, S. Brkić: »Anticipacija jednog kritičkog metoda« i »Maska kralja i bit čoveka«; B. Drašković: »Smrt i ljubav u Šekspirovim delima«, stručno-pozorišni (H. Klajn: »O nekim savremenim izvođenjima Šekspirovih drama«; M. Fotec: »Integralnost teksta i neprikosnovenost dramaturške strukture u interpretaciji Šekspirovih djela«, stručno-prevodilački (J. Torbarina: »Prenošenje Šekspirovog scenskog govora na srpskohrvatski jezik«, informativni, ali pisani stručno i sa određenom dozom nužne kritičnosti (M. Engelsfeld: »Šekspir u Hrvatskoj 1964. godine«; D. Mihalić: »Jugoslavenska proslava Šekspira u Sarajevu«, i književno-istorijski (S. A. Jovanović: »Šekspir kod Srba«; D. Radović: »Šekspir u srpskoj dramici«; O. Milčević: »Oslobodjenje Šekspira ili Joca Savića«, S. Bajčić: »Šekspir u vreme romantizma«, Pored još nekih, manje zanimljivih priloga, štampan je u uvodnom mestu, Sonet LV (u prevodu S. Brkića) i odlomak iz Posvete B. Džonsona (u prevodu B. Nedića) objavljeni u Prvom folio izdanju Šekspirovih dela 1623. godine. Štampan je i izveštaj o plodnom radu Šekspirovog društva u protekлом periodu, kao i Pravila društva, te nekoliko bibliografskih priloga.

Iako svi tekstovi objavljeni u Godišnjaku nisu ni podjednako stručni, ni podjednako kvalitetni, ni podjednako zanimljivi, već sama činjenica da možemo naći priloge koji sve to jesu govori da ova knjiga, kao realizacija plemenitih i korisnih nastojanja, predstavlja rezultat vredan svakog priznanja.

Ladislav NINKOVIĆ

Budimir Milčević Zamke

»Nolit«, Beograd 1966.

KAO STO BI BILO NEOPRAVDANO zahtevati od jednog pisca stalni uspon, tako bi bilo opravdano od njega očekivati da u svojim delima održava jedan određeni, već dostignut nivo i da u tom smislu bude dovoljno odbirljiv i jak da primora sebe da odbaci ono delo koje je daleko od toga da taj nivo dostigne. Budimir Milčević je pisac koji od svoga prvog dela stalno napreduje; njegov prvenac, roman »Krvava kama«, delo je kome se mnogo može zameriti, a malo priznati; međutim »Suočen sa sobom« već nagoveštava uspon koji dostiže »Pogrom«, jedno ozbiljno i pošteno delo. U skladu sa njegovim stvaralačkim usavršavanjem moglo se očekivati da će novo delo, ako ne popuniti ranije praznine, ono bar dostići nivo »Pogroma«. No, na žalost, roman »Zamke« je potpuno padobica.

Mislili smo da je ovaj neuspeh dobrim delom uslovlila radikalna promena tematike — dosadašnja Milčevićeva dela tretiraju period narodnoslobodilačke borbe i čišćenja zemlje od ostataka usutrašnjih neprijatelja, ispunjena su akcijom iz koje, naročito u »Pogromu«, izranja jasno ocrtni likovi i ambijent. »Zamke« su, međutim, plod ambicije da se prikaže drama jedne ličnosti, da se oslikava moralna degradacija jedne devojke, koja potiče iz stare, predratne porodice, uvučene u loše društvo i prinudene da se, po liniji manjeg otpora potuca od muškarca do muškarca, da bi, napokon, očajna i obehtrabena postala prostitutka u Parizu, a zatim igračka u nekom noćnom lokalu, u Senegalu. Tema, dakle, stara koliko i »najstarija profesija na svetu«.

Milčević je dosta vešto oslikao ambijent, i to je jedino prihvatljivo u ovom delu. Likovi su ostali ili bez izraza — takav je, čak, i lik glavne junakinje koji bi trebalo da nosi ceo teret radnje — ili su dati po klisu.

NEPREVEDENE KNJIGE

Alberto Bevilacqua

Questa specie d'amore

Rizzoli ed. Milano 1966.

ITALIJANSKE KNJIZEVNE NAGRADE uzvatile su i ove godine veliku prašinu, tako da izgleda da im je konačno i odzvonilo. Najznačajnija italijanska izdavačka kuća, Mondadori, nagoveštala je bojkot tim naznim »premijsama« i »premijskama« koje su narasle kao pečurke posle kiše. Niko više ne veruje u tzv. »slobodno sudijsko uverenje«, a i u poštenje i nepistrasnost članova žirija otvoreno se sumnja. Kada se zna da u Italiji literarnu politiku vode velike izdavačke kuće, onda može da se zamisli do kakvih sve zakulisnih manevara, a zatim i do burnih sukoba dolazi prilikom dodeljivanja književnih nagrada, jer one u većini slučajeva znače i proširenje tržišta za nagradnu izdavačku kuću. Međutim, na kraju sezone prašina se ipak stigne i sve počinje ispočetka. Da li će ovog puta Mondadori da istaje u svom bojkotu, veliko je pitanje?

Jedna od knjiga koja je zataušala italijansko literarno tržište (šest izdanja od marta do jula 1966) i koja je nagradna nagradom »Campiello« 1966. (trećom po vrednosti italijanskim književnom nagradom) je roman mladog pisca Alberta Bevilagve »Questa specie d'amore« (Ova vrsta ljubavi). Italijanskoj čitalačkoj publici Bevilagva nije poznat. Njegov prethodni roman »La Califia« postigao je 1964. godine zapažen uspeh, tako da je ovogodišnji roman dočekan s posebnom pažnjom i kritike i čitalaca. Pitanje je, međutim, da li je on to poverenje opravdao.

(makro u Parizu), ili su naivno idealizovani (Nemanja). Naivnosti, preteranosti i patetičnosti ima dosta u ovom delu — dovoljno je navesti samo jedan pasaf pa da postane jasno da Milčević ponekad pada čak i u »mirjamovštinu«.

Tako se u patetičnim kricima, plitkom pripovedanju i jeftinim efektima dostojnim sentimentalnih, srećerajućih svešćica, gubi ovaj Milčevićev roman, koji će se brzo zaboraviti. Sam pisac bi to trebalo da želi, to bi trebalo da žele čitaoci, i svako ko od ovoga pisca očekuje da i dalje stvara.

Vlastimir PETKOVIĆ

Alija Isaković

Semafor

Veselin Masleša, Sarajevo 1966.

OBICNO SE u literaturu — prozu — ulazi na mala vrata, stidljivo, nezgrapno tj. skicim, novelom, a zatim se eventualno okusa i na romanu, doraste do romana, ako doraste, ako pisac jednostavno nije rođeni pripovedač, dok Alija Isaković — ne brkati ga sa Antonijem! — čini ulazu suprotno: prvo izlazi s romanom (»Sunce o desno rame«, »Matka srpska«, 1963), da bi se drugom knjigom odužio malim formama, noveli koja i danas u bosansko-hercegovačkoj literaturi ima svoje pristalice. Drugim riječima, ako je matura — zrelost u literaturi — u romanu, po Matičevoj definiciji, novela je u znaku djetinjstva. Isaković ga očigledno nije mogao prešokčiti, vratio mu se. Pa ipak, čini se da Isaković pretežno inklinira romanu, što je očigledno i iz zbirke »Semafor« u kojoj središnje mjesto zauzima istoimena novela koja je bezmalo kratki roman. Ona je osim toga najzrelija, najkoherentnija proza ove knjige u kojoj dominira tema ljubavi. Na prvi pogled Isakovičeva zbirka ne nudi ništa naročito: vječni problem dodira i sudara polova u zagonetnosti spajanja i odbijanja, razumijevanja i nerazumijevanja, priče su uglavnom varijacije na tu uvijek živu i neprestanu temu, utoliko i zanimljive. Problem je, međutim, snažnije osjenčen i produbljen jedino u »Semaforu«, razvijem do viših značenja koja izlaze van okvira zadate, nadređene motivike koja sama po sebi, ako nije psihološki zahvaćena, može da djeluje skućeno, poznato, banalno. Zamke opetovanosti Isaković je uspio da prevlada, zaobiđe, i to je prvi njegov uspeh. Zamke opitosti, sentimentalnosti. Kao i erotike. Isaković je tražio svoj smjer ne razvodnjavajući ipak jezgro priče: ljubavnu suštinu. Bez rdavih primisli, izdaleka, »Semafor« posjedca pomalo na »Mitjinu ljubav« I. Bunjina.

Kažemo: na prvi pogled prastara pričal Neke nesrećen, neurotičan mladić, izvjesni Ranko, nalazeći se na liječenju u nekoj vojnoj bolnici u Primorju, doživljava svoju situaciju tjeskobno, kao bolan poraz na samom pragu života. Pokušava da se na nečemu skraši, ustali, ali ne ide. Osjećanje izgubljenosti, nesnalažljivosti u svijetu koji ga okružava, zatrpava pažnjom i disciplinom. Mladić se sav koncentriše na ljubavni doživljaj koji mu postepeno vraća vjeru u život i u sebe, smisao za realnost u kojoj lebdi. U stvari tu je njegova bivša djevojka sada udata za pomorskog oficira. Oni se krišom sastaju. Ona je u braku nesrećna, nezadovoljna. Ranko ni sam ne zna kako da u toj zamršenoj situaciji postupi. Da li da ide do kraja? On muči sebe mućući ženu koja je zamjenila pogodnijom ličnošću za osnivanje porodičnog gnjezda. Valja reći da je Isaković, kad se zna da je čitava fabula vrlo jednostavna, skućena i jednolična, gotovo mintajsturna, upravo uspio da je briljantno obogati i ispunji sadržajem, da joj da i ubrizga životni napon, iluziju kao da se mnogo toga događa. U stvari to je varka, velike spoljne radnje nema, pa ipak je pripovijetka ispunjena životnim osjećanjem, dešavanjem, koje izviru iz mladičeva unutarnjeg života i preživljavanja, iz njegovih preokupacija, gorčine, rezignacije, iz složenih tkiva jednog odnosa koji polazi od sebe prema svijetu spolja, i samog tog svijeta koji ne haje za mladičeve želje. Čini se, ipak, kao da je priča na kraju prebrzo završena, nedorečena je. Naime, Ranko odlazi iz bolnice i ne zna se šta se s njim dalje zbiva, ni s njim ni s njegovom ljubavi. Kao da nešto čitavom ovom zgusnutom pričanju ipak nedostaje: finale. Ljubavna priča u kojoj ljubavnici nisu ni romantični ni tragici, a opet u svemu ima i tragedije, nesreće, promašenosti, a i nečega lijepog, što samo posjeduje mladost koja je sebična, ali i u trenucima i uzvišeno samoprijegom. Vrijednost ove priče nije u njenom ljubavnom zapletu i raspletu koliko u onom tjehu osjećanja koja nesuzdržano plave ovu prozu, osjećanja punoće ili oštećenosti životom. Nije u pitanju, dakle, samo jedan sloj nego više njih, ukrštenih, međusobno suprotnih.

Sve što smo rekli uglavnom se odnosi na »Semafor«, a djelimično, razumije se, i na novele koje čine cjelinu zbirke, iako su novele ispod pripovijesti, kraćeg su daha. U svemu A. Isaković se razvija i izgrađuje u sigurnom i zanimljivom pisca.

Risto TRIFKOVIĆ

U starim bajkama, epovima i romanima (kako je duhovito primetio jedan psihanalitičar) glavni junaci su se borili i mučili, prolazili kroz razna iskušenja (koja su varirala od sukoba sa zmajevima do gneva feudalnih gošpodara ili novopečenih bogataka), da bi na kraju savladali sve prepreke, ventali se i živeli srećno i mirno do veke. Danas, međutim, ljudi se srećno, venčaju se i — tada počnu nevolje. Lav Tolstoj je romanom »Ana Karenjina« postao neka vrsta rodonačelnika tih dela o teškim bračnim sukobima koji su prouzrokovani inkompatibilnošću karaktera. Od tada pa do naših dana bezbrojne su varijacije na tu temu. Savremena italijanska književnost veoma često tretira tu problematiku (da spomenemo samo Moraviju i njegova dela »Bračna ljubav« i »Prezire«), jer se u Italiji na psihološki problem otuđenja nadovezuje i pravni problem neraskidivosti braka. U taj složen, ali, rekli bismo, i po malo iscrpljen problem »teškog braka«, ušao je i Alberto Bevilagva i, po našem mišljenju, nije rekao baš mnogo novog.

Ambijent Bevilagvine romana je onaj isti ambijent koji često nalazimo kod Moravije ili na ekranu kod Antonijona i Felinija. To je Rim filmskih radnika, srednje buržoazije, vaticanskog plemstva, statista, Cinecitta, EUR, mondenskih plaža, žena koje se dosađuju, djevojčica koje su okulele zabranjeno voće seksa, muževa koji prodaju svoj talenat i neku vrstu poštenja velikim filmskim magnatima, a u tom ambijentu živi talentovani novinar iz provincije, iz antifašističke porodice, koji prvo brakom, a zatim prelaskom na film pada u konformizam najviše vrste i traži neki izlaz u ljubavi sa drugim ženama iz različitih društvenih sredina. Bevilagva je sve to korektno složilo i ispričao, on poseduje zaista snažan pripovedački talenat, ali bračna ljubav Federika i Đovane ostavlja nas hladnim i ne bismo se mogli složiti sa kritičarem koji, prezentirajući tu knjigu, piše da je »jedan književni rod — roman — za koji se još tuđe smatralo da je mrtav, ovdje čudešno i moderno vaskrsnuo«.

Štefan MUSIĆ

Svetislav Prvanović

Svetozar Marković

Poreklo i mesto rođenja

Biblioteka časopisa

»Razvitak«, Zaječar 1966.

KOD NAS JE DOSTA I ISCRPNO PISANO o Svetozaru Markoviću. O njemu su pisali Skerlić, Veselin Masleša, Slobodan Jovanović i drugi naši poznati književnici, kritičari, političari i naučnici. No i pored toga mnoga pitanja koja se odnose na njegov život i rad ostala su još uvek nerazjašnjena. Staviše, neka od njih, za koja se u jednom momentu verovalo da su definitivno raščišćena, kasnije postaju ponovo aktuelna. Jedno od tih je i pitanje mesta rođenja Svetozara Markovića. Svetislav Prvanović, marljiv i skroman naučni radnik koji se godinama sa puno ljubavi bavi proučavanjem istorije, ljudi i običaja Zaječara i Timočke Krajine, kraja u kome živi, pokušava u ovoj svojoj studiji iznova da reši ovo pitanje. Neposredan povod ovom radu bio je to što se ove jeseni navršilo 120 godina od rođenja ovog našeg najvećeg borca za socijalističke ideje u XIX veku.

Podrobno analizirajući arhivsku građu koja se odnosi na službovanje Svetozarevoga oca Radoja Markovića i ispitujući kritički sve verzije o njegovom mestu rođenja, autor je došao do zaključka da mesto rođenja ovog našeg velikana nije, kako većina naših ljudi misli, Svetozarevo odnosno Jagodins, nego Zaječar, u kome je Svetozarov otac službovao u vreme kada pada datum njegovog rođenja. Ali, raspravljajući ovaj problem, on je istovremeno vrlo lepo osvetlio porodične prilike i društvenu sredinu u kojima je Svetozar proveo prve godine svoga života.

Druga studija čiji je naslov »Poreklo Svetozara Markovića« napisana je da bi se popunila praznina u literaturi o Svetozaru Markoviću. Naime, o njegovom poreklu po ocu nešto je već pisano, dok se njegovim poreklom po majci do sada još niko nije bavio. Svetislav Prvanović je vrlo temeljno i podrobno razjasnio ne samo poreklo Svetozarevo po majci, već je i živo i uverljivo naslikao karakter njegovog dede po majci, izložio njegovu biografiju (Svetozarov deda po majci bio je Jeremija Zdravković) i istorijat događaja u kojima je on imao uдела.

Iako je ova knjiga izdata u Zaječaru i trebalo je da ima više lokalni značaj, ona po svojim kvalitetima, a naročito po svojoj studioznosti i živopisnosti, kao i po opretnosti, zaslužuje da bude prihvaćena od daleko šireg kruga čitalaca.

Aleksandar A. MILJKOVIĆ

Sait Orahovac

Korak do zida

»Veselin Masleša«, Sarajevo 1966.

VREDNI RADNIK na teškom poslu stihia i rime Sait Orahovac objavio je desetu zbirku pesama »Korak do zida«. Nekadašnji pesnik bune i otpora postaje sve više intimni liričar i sve više pesnik soneta. Sonetna forma privlači ga odavno i on je ne neguje bez uspeha: 1957. godine dobio je nagradu Udruženja književnika Bosne i Hercegovine za »Sonetna senčenja«.

Ova poslednja zbirka soneta predstavlja, kao što se po naslovu može naslutiti, pesnikovu pokušaj da smelo pogleda u svoj život pre sudara sa zidom iza koga niko živ nije prošao. Pesnik posmatra oko sebe i iza sebe sve što mu je drago i svodi svoje životne račune pre nego što učini fatalni »korak do zida«.

Ako je Orahovcu stalo do publikovanja svoje autobiografije u formi stihova, on je postigao cilj. Čitaoci će iz ove zbirke mnogo saznati o njegovom životu i njegovoj ličnosti. Upoznaće njegovu bolnicu sentimentalnosti, sposobnost da voli ljude i životinje, hedonizam, boemske doživljaje i žudnju za zavičajem. Ljubav prema slobodi i napretku i veliku roditeljsku ljubav prema deci, nežnost prema Sarajevu, pa čak i detalje o njegovom ocu i majci ili o tome u kojim je sarajevskim kafanama video Tina Ujevića.

Iz privatnih ispovedi, međutim, ne može se stvarati prava poezija. To, u ovoj zbirci, dokazuju i slabe pesme o privatnim doživljajima i osećanjima i dobre pesme u kojima je Orahovac izrazio opštija ljudska osećanja i raspoloženja. U ove druge spadaju »Novembare«, »More« (izuzev prva dva stiha) i one od ranije već poznate: »Ljeto« i »Jesenji pasteli«, koje su ušle u »Antologiju bosansko-hercegovačke poezije« Riste Trifkovića. U najbolje pesme ove zbirke treba uvrstiti i iskreno i tople »Pismo Njegošu«, iz koga nenametljivo zrači dobro i nežno Orahovo srce. Ali, pre drugih, ja bih istakao »Sonet o smijehus«.

Spominjem ovaj sonet, iako njegov kraj nije sasvim dobar, jer hoću da pokažem da je Orahovac kadar da stvori dobru pesmu koja neće biti napisana na privatne teme i u narativnom tonu, a zvučeće kao majstorski odsvirana kantilena na jednoj žici nekog dobrog i osjetljivog instrumenta. U napaštjanju privatnosti i narativnosti leži njegova šansa, a ova pesma dokazuje da ih on može napustiti i da će tek tada doći do punog izražaja njegov talent. Svođenjem životnih računa je prerano za Orahovca. On treba i može da stvori još takvih pesama kao što su antologijski soneti »Ljeto«, »Jesenji pasteli« i »Sonet o smijehus«.

Dragan M. JEREMIĆ

Gordana TODOROVIC

OKEAN

ENUSAV dolazak pesme.
Bela ogrlica okeana,
Dečak sa košuljom od oblaka.

Peraja tišine na okeanu.
Ležim na srcu tišine,
sama kao zraci.

... Muzika Betovena kao maljice okeana.

Srce izleće iz oluje u proleće,
prapuno nedovršenih boja
kao most u magli.

U školjci svetlosti sam
biserna krv vetra.
Doboš sam zemlje sa krilima ptica.

rujni ritam plovidbi,
grimizno ogledalo školjki.
Tajnu sna ubiram grudima, pesmom.

Zrak jedan otkida se iz srca violine.

Cvrkut violine i zatvaranje hortenzija.

Školjke pevaju. Cvrkut obale i grohot okeana na dirkama mog sećanja.

U kamenim barkama spavaju vetrovi.

Plavi dlanovi tišine.

Zeleni stubovi vode, Krvavi bor vetra.

Zubore zenice kao zore barke.

Muzika predvečerja sa usana pejzaža

prenosi umorne ptice. Dimnjaci drže grudima grožđe neba.

Vetar seli orgulje vode. A ja sam keči jutara.

Sunce u kapljici cveta sanja mene.

Preko zvezdanih bašta samoće i nesamooće

zvoni okean sa krijuštima talasa.

Zora mi odeva zenice okeanom.

Ja sam slap beskraja iz violine

među zvezdama zelenila. Beskraja je čežnja boja u očima.

Oblak nosi travu moje kose.

Ljubičice zvezda u očima.

Zlatni dah vode na kamenu. Oružje je naše od hrabrosti iskavano.

Grad Zadar

Istorijski institut JAZU, Zadar

POVODOM 20-TOGODIŠNICE oslobođenja grada Zadra i priključenja političkog i kulturnog centra Dalmacije domovini, i desetogodišnjice osnivanja Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru pojavljuje se ovaj Zbornik u kome šesnaest naučnih radnika obrađuje istoriju Zadra u raznim vremenskim periodima.

Svakako najzanimljiviji tekst u ovoj knjizi predstavlja sintetički pregled istorije Zadra koji je napisao Grđa Novak. Ne bi bilo preterano reći da studija Grđe Novake predstavlja primer kako treba obrađivati istoriju pojedinih naših gradova, bez koje nema istorije bilo kojeg od jugoslavenskih naroda bilo čitave istorije Jugoslovena. Pored nekih tekstova visoke naučne vrednosti za nas su svakako od najvećeg interesa oni napisi koji se bave književnom i kulturnom istorijom Zadra i Dalmacije. Marijan Grđić govori o najstarijim zadarskim notama. Vjekoslav Maštrović u jednom sumarnom ali izvrsnom pregledu govori o doprinosu Zadra hrvatskoj kulturi, dok se Kosta Milutinović bavi odnosom Vuka Karadžića prema dalmatinskom vladničanstvu u Zadru i daje obilje nove i interesantne građe za biografiju oca srpske književnosti. Zlatko Vince govori o Zadru kao centru raznih razgovora i rasprava o hrvatsko-srpskom književnom jeziku u prvoj polovini 19. veka i o sukobima između pristalica narodnog jezika sa onima koji su bili bilo za upotrebu talijanskog, bilo za upotrebu nemačkog jezika.

Pregled ovog zbornika bio bi nepotpun ako se ne bi istaklo da i ostale studije i rasprave u ovoj knjizi donose obilje novog faktografskog materijala i masu podataka od prvostupnog značaja ne samo za istoriju Zadra i Dalmacije nego i za istoriju svih jugoslavenskih naroda koji su svojom tradicijom i kulturom vezani za Dalmaciju.

Po sebi se razume da se o svim radovima u ovoj knjizi ne može detaljno raspravljati i da se ne može izreći precizna ocena. Ali se ovom zborniku moraju odati sve priznanja i dati svi mogući komplimenti.

Predrag PROTIC

Brana CRNČEVIĆ:

PIŠI KAO ŠTO ČUTIŠ

Umreti, to za mene znači nastaviti smrt.

Ovaj svet propada, a drugog sveta na žalost nema.

Nekad se u svetu prvo utvrđivao zločin pa se onda izmišljala kazna, danas se prvo utvrđuje kazna — a posle se izmišlja zločin.

»Mislim — dakle postojim«. Pošten sam, dakle ne postojim.

Budali je najlakše da bude pametna.

PATOLOGIJA i stvaralačka sudbina PISCA

STARO JE PITANJE: šta je stvaranje sa medicinskog stanovišta? Normalan ili patogeni proces? Rasterećenje ili samouništanje? Tome se odmah pridružuje banalno poznata krilatice prema kojoj je od genija do ludaka samo jedan korak. Iako ova krilatice obično inspirišu banalno mišljenje, ne može se poreći da njenoj rasprostranjenosti i popularnosti nisu doprinela saznanja izvesnih biografskih podataka o nekim velikim stvaralocima, pa čak i neke njihove izjave ili tvrdjenja. Zar Tomas Man nije napisao sledeće redove u jednom od svojih najvećih dela (DOKTOR FAUSTUS):

Veruješ li u tako što, u inženjeringu koji nema nikakve veze s paklom? Umetnik je brat zločinca i ludaka. Veruješ li da se ikada moglo stvoriti veliko delo a da njegov tvorac nije naučio da shvati život zločinca i ludaka?

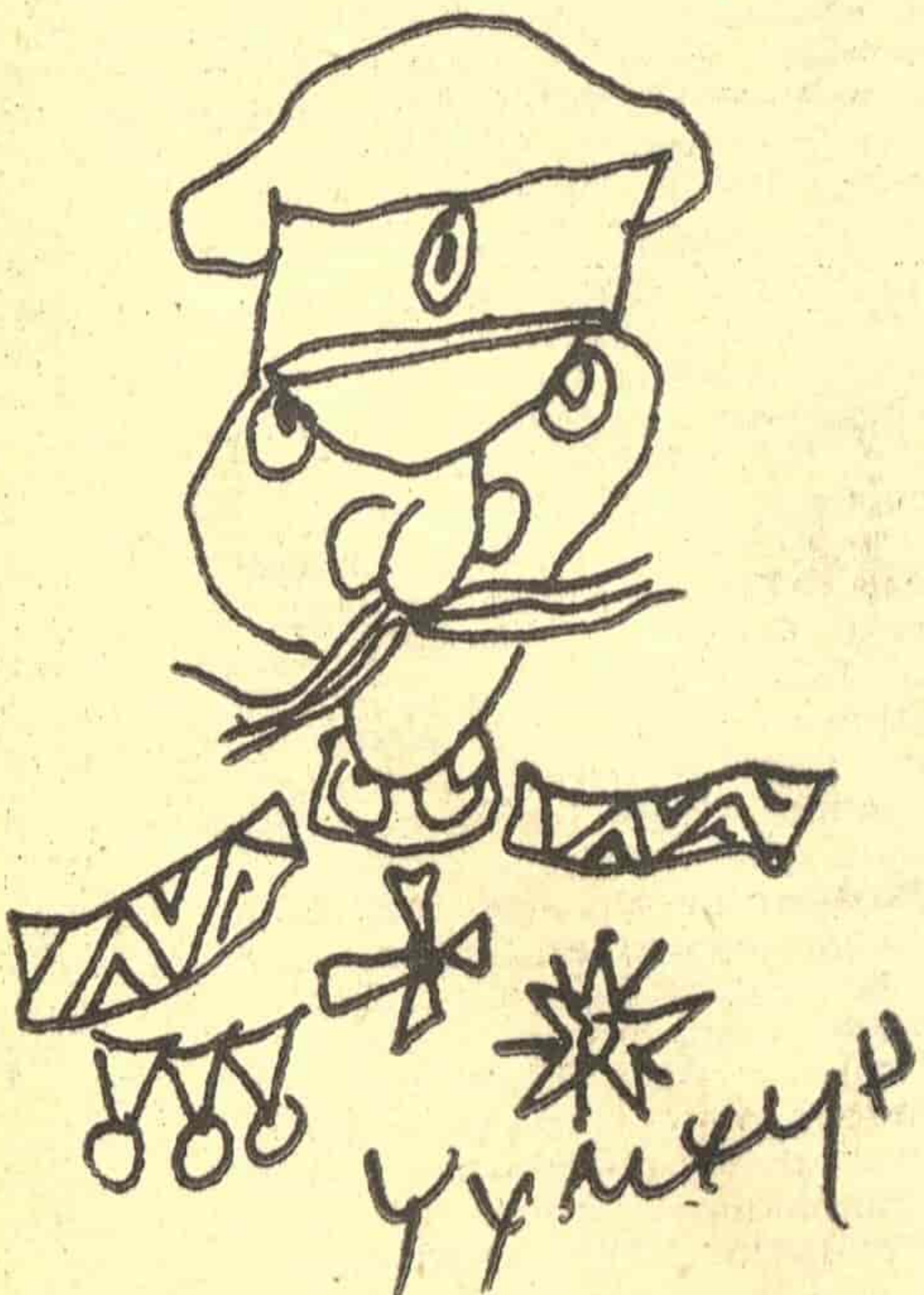
»Umetnik je brat zločinca i ludaka«. Ako trenutno zaboravimo ko je ispisao ove reči, ne možemo se oteti utisku izez i podozrenja: kakve je potrebe imao veliki stvaralac da imaginaciju tako odlučno smesti u kategoriju patološkog? Da li su samo u pitanju neobiasnive dekadentne nastrojanosti velikog pisca ili je ta demistifikacija stvaranja uslovljena nekim dublim razlozima? Ili je, konačno, u pitanju sušta istina koju nismo u stanju da prihvatimo zato što su nas kulturne navike i obziri pristoinosti odavno odvikli od toga da istini do kraja pogledamo u oči?

Da je stvaralački proces, po nekim svojim elementima, veoma srodan somnambulno-halucinantnim stanjima povišenog iluzionizma, činjenica je koja je evidentirana još pre pojave savremenih medičko-psiholoških istraživanja. U književnoj istoriji je poznato da je Gete neke svoje stihove napisao u nekoj vrsti zanosa, dok je Balzak živeo u izmišljenom svetu svojih imaginarnih junaka kao u naistavnijoj stvarnosti. Iako je i udeo racionalnog momenta neoporeciv, neki stvaralci su skloni mistifikaciji stvaranja. S razlogom: umetničko delo je simbolična stvarnost. Kakav je đavolski, pakleni, iracionalni zanos potreban da se jedan neostoičiji, imaginarni sklop efemerosti nametne stvarnosti kao njegova nadmoćna istina, kao nešto što efektivno deluje od samog života? Zahvaljujući toj sklonosti ljudskoj da jednom umetničkom sklopu privida podleže, makar i za trenutak, i da ga primi kao da je u pitanju najkrvavija životna istina; zahvaljujući toj spremnosti čitaoca da iluziju, vešto oranzovanu, prihvati kao stvarnost, pisac i može da sugestivno deluje, tu se u krije »tamna« strana stvaralačkog procesa.

Onaj ko rukuje iluzijama sa namerom da druge ončini, dosledno bi izašlo iz Manovih stavova, ili se i sam iluzionist, ako je nesvesna žrtva sonstvenih iluzija pripremljenih za sugestivno delovanje na druge, ili je obmanjivač, ako to čini svesno. Za pisca se drugi izbor ne postavlja: kao stvaralac, on je, u našoj parafrazi, brat hohštaplera ili ludaka, što sve zavisi od odnosa racionalnog i iracionalnog, od njihove srazmere i raspoređenosti u stvaralačkom procesu. U stvari, čitava ta ludako-hohštaplarska igra zasniva se na razlici između umetnosti i stvarnosti. Umetnost nije i nikada ne može biti identična sa stvarnošću u jednom ontološkom smislu koji ostavlja po strani sve estetičke projekcije i umetničke teorije. Čak i kad je u jednom delu prisutan maksimum životnih i stvarnosnih činjenica, to su dve različite i nesvodljive ontološke kategorije. Ta se razlika još dublje koreni u gnosološkom jazu između stvarnosti i svesti: nikada ne dolazi do njihovog potpunog poklapanja. Štaviše, tome doprinosi i okolnost da je i subjektivni svet ideja i predstava efemeran i neuhvatljiv: nikada nismo sigurni da smo dali pravi, potpuni i nezamenljivi oblik materijalizacije svojim najintimnijim impulsima.

Toga je naročito bio svestan Tomas Man. I prema tom saznanju odnosio se s blago osenčenom ironijom. Objasniavajući kako je došao na ideju da obradi biblijski motiv o Josifu i njegovoj braći u svom istoimenom romanu, on pominje Getea kao prvog inspiratora. Ovak je još kao dečko napisao o tome osežnu povest, ali je ona uskoro doživela sudbinu uništenja:

Iskušenje koje je mladi Gete naivno sledio, naime, da sprovede kratki legendarni izveštaj iz Postanja u »svim njegovim potankostima«, ponovilo se u mom slučaju na stupnju moga života kad je pesničko upotunjenje moglo konačno steći ljudsku kao i duhovnu jezgru. Ali šta to znači: sprovesti u potankosti ono što je ukratko ispričano? To je tačnost, realizacija; to je privući u blizinu nešto vrlo udaljeno i nejasno, tako da verujete da ga vidite svojim očima i obuhvatate svojim rukama, i mislite, da, naposlet, sazajete konačnu istinu o tome pošto ste

VINJETE IZRADIO ZUKO ĐUMHUR.

**Život i delo Tomasa Mana
kao medicinski problem**

Zoran
GLUŠČEVIĆ

spiracije. Ovako sagledano, destruktivno, patološko, iracionalno neodvojivo je od kreativnog postupka. I zaista, ima nečeg egzibicionističkog u svakom stvaranju. Umetnička kreacija stoji na neki način u odnosu negacije sa moralnom, pristoinom, građanskom egzistencijom umetnika. Nije nimalo slučajno što su građani oduvek podozrivi prema stvaralocima i mada se u načinu građanskog nipodaštavanja ogleda i prisustvo jednog primitivnog mentaliteta, ne može se poreći da izvesne psihološke devijacije sudeluju u konstituisanju stvaralačkog postupka. Još je Gete upotrebio u svojim mladalačkim verterovskim danima reč »prostituisati se«. Dakako, u psihološkom značenju. Umetnik je prinuđen da se psihološki »prostituisa«. On je otvoren višestrukoj raspolućenosti, on nosi u sebi više ličnosti koje s različitim intenzitetom i promenljivom srećom uspevaju da se nametnu kao prolazni identitet. Nije nimalo slučajno što su neki veliki stvaralci smatrali sebe glumcima i pajacima: u toj potrazi za identitetom, za potpunim pristovećivanjem sa jednim likom, što razbija dinamiku kreacije ne podnosi nikakvu završenost i uokvirenost, stvaralac je izložen strahovitom pritisku. Humorna projekcija može da bude njegovo rasterećenje, ali svaki stvaralac nije u stanju da dospe do humora.

Da li onda stvaranje iscrpljuje, razara psihike i biološke snage, ili ipak doprinosi rasterećivanju kako privatnih napetosti tako i onog

tako dugo imali na umu veoma neizvesnu ideju o tom predmetu. Još se sećam kako sam veselo bio, i kako sam to za veliki kompliment smatrao, kad mi je moja daktilografkinja u Minhenu, jednostavna žena, donela otkucani primerak prve sveške, »Priče o Jakovu«, i rekla: »Sad znamo, naiposle, kako se sve to stvarno desilo«. To je bilo dirljivo — jer, posle svega, to se nije desilo. Tačnost, realizam su fiktivni, oni su igra i vešta obmana, oni su realizacija i vizuelizacija, nasilno ostvarene svim sredstvima jezika, psihologije, izlaganja i, u dodatku, kritičkog tumačenja... (TOMAS MAN: »Tema romana o Josifu«, preveo Dušan Puvačić, objavljeno u časopisu Književnost).

»Igra i vešta obmana« — eto definicije umetnosti sa iluzionističkog stanovišta, sa stanovišta odnosa imaginacija — stvarnost. Kombinujući sredstva mašte i privida, stvaralac dočarava rezultat te iluzionističko-halucinantne igre kao suštu stvarnost, kao život satkan od krvi i mesa. Nije više važan odnos stvarnog i izmišljenog u činjeničkom materijalu koji stvaralac upotrebi u svom delu; važan je sklop svih elemenata, i stvarnih i izmišljenih, onaj strukturalni redosled koji je čista konstrukcija, a poseduje snagu i moć ubedljivosti kao da je oživljena, nepatvorena stvarnost. Ako se zami-

DA LI JE STVARALACKI PROCES SRODAN HALUCINANTNIM STANJIMA?

sli nad etičkim aspektima svoje fiktivne igre, stvaralac ne može da se otme utisku da je »hohštapler«: on je taj koji u svoj izmišljeni svet uvlači čitaoca naterujući ga da u njegove »delujave senie, kako bi rekao Gete, poveruje kao u žive ličnosti.

Postoji, međutim, i psiho-emotivna strana problema. Da li može stvaralac da ostane ravnodušan i imun prema složenosti i nimalo naivnoj igri iluzija od kojih stvara svoje delo? Jedan pasaž iz DOKTORA FAUSTUSA nedvosmisleno potvrđuje da je Tomas Man osećao udeo onog intenziteta neophodnog za uspeh stvaralačkog poduhvata:

Inspiracija koja doista usrećuje i očarava, koja je lišena sumnje, koja veruje, inspiracija kod koje prestaje svaki izbor, svako popravljanje i krpljenje, od koje se sve prima poput blaženog diktata, te korak okleva i posrće, uzvišena jeza prozima nadahnuto biće od glave do pete, a bujica mu suza probija iz očiju — ovakva inspiracija ne dolazi od boga koji prepušta odviše posla razumu, ona je moguća samo s đavolom, istinskim gospodarom entuzijazma. (Tomas Man: DOKTOR FAUSTUS)

Ali ako taj stvaralački intenzitet spada u »paklenu« kategoriju, da li je on svojstvo jedne uravnotežene i normalne psihike i emotivne konstitucije, ili tom sposobnošću stvaralca da intenzivise svoje iluzije i fikcije do njihove identifikacije sa stvarnošću, tom lakom podatnošću zanosu u kojem se spletovi privida doživljavaju kao više otkriće o suštini života, i počinje razlika između normalne i abnormalne konstitucije?

Ta sklonost ka devijacijama od normalnog predstavlja izvor destruktivne strane jedne in-

neurotičkog potencijala koji nastaje zbog ambivalentne pozicije stvaralca prema samom sebi? Man je na svom vlastitom primeru formulisao jedan paralelizam bioloških i duhovnih potencija, jedan kauzalitet između zdravstvenog stanja i stepena kreativnih moći:

Sve ovo međutim pominjem zato što mi izgleda da iz toga proizlazi značajna divergencija između biološke i duhovne životne snage. Uopšte ne moraju vremena fizičkog zdravlja i telesnog procvata, vremena potpune fizičke neometenosti i čvrstog koraćanja da budu i produktivno blagoslovena. Najbolja poglavlja »Lo-te u Vajmaru« napisao sam izložen strahovitim patnjama, koje se ne mogu dočarati onim što ih sami nisu iskusili. Jednog infektivnog išijasa koji se otegao čitavih pola godine, u najluđim bolovima koje sam ikada imao i koje da bi čovek izbegao uzaludno dan i noć traži pravi položaj tela... Pa ipak, išijas nije neka bolest koja duboko zadire u život i koju, i pored sve torture, treba baš mnogo ozbiljno uzeti. Naprotiv, vreme o kojem govorim (1945. godina, moja primedba — ZG) i za koje sam proreкао svoju sopstvenu smrt, bio je period stvarnog, lagano napredujućeg opadanja mojih životnih snaga, jednog očiglednog biološkog slabljenja. Ali upravo s tim slabljenjem vezan je nastanak jednog dela koje je od trenutka same pojave potvrdilo jednu osobenu moć zračenja. Bilo bi puko doktrinerstvo kad bismo u vitalnom opadanju hteli da vidimo uzrok i uslov nastanka jednog dela koje je upilo u sebe građu čitavog jednog života, čitav jedan život, upola nesvesno, upola u svesnom naponu, sintetizovan i sa-deven u jedinstvenu celinu, te zato jedva da može a da ne potvrdi izvesnu životnu

Velimir
LUKIC

Putovanje

O OBLIČJA, o vetri rani!
Ti sutone u mojoj ruci.
Trčimo tako zadihani,
Za nama kuga ili vuci.

Za nama ljubav ili pakost,
Čistota modra neke zime.
Meso nam pada, boli kost
Ko prosute u moru rime.

O obličja, o vetri rani
Ka vama idem prazan, nošen
Nosim vam život začarani,
Nosim vam život tek pokoren!

Balada o mrtvim pesnicima

VATRENO NEBO, čari posrnula
Nebeska vatro i ti iskro tame
Da li to magla ili večnost trula
Svaki čas pada na ime i dane.

Ko jabuku zlatnu on svoj košmar nosi
Pun snova i suza kao jarbol mrtvi
Vetar taj iz pakla gladi ga po kosi
A zima treperi o njegovoj žrtvi.

Da li ga poznaje prijatelju sneni
Ili to senka palog lišća vara
Taj čovek nestade u prohladnoj peni
Gde nam duše stoje i gde se dah stvara.

A kada o njemu završi se java
I lik njegov poznat biće onda svima
Možda moje bilo u njegovom spava
Sve nas je pozvao ka hladnim poljima.

Jesenja pesma

U SNI TI vreme! Zaspite godine!
Spavajte zvona zlatnih večeri
Kao pruge pakla senke se protežu
Sa modrih krošnji i voda odbeglih.

Na rubu šume sumrak ponosni,
Na listu nekom prašine spokoj.
Ništavne reči što ih govorim
U ljubavi zaboravljenju življenja utonu.

I svim putevima koviila se jesen.
U oblake gleda žena, gledaju zveri.
Muziko zvona zlatnih večeri
Kuda bi pošli i zašto ostali?

Ja ću napisati stihova još
Reči nemuštih o vetru i magli,
O ruži što se u muk jesenji
Ko avet leta klonulog gasi.

Možda će pomoći to u čase
Kad sve je pusto u šumi, na nebu.
Možda će oblaci što kraj okna bđiju
I svoje čete podiči nemo
Da pre snega do smrti stignu...

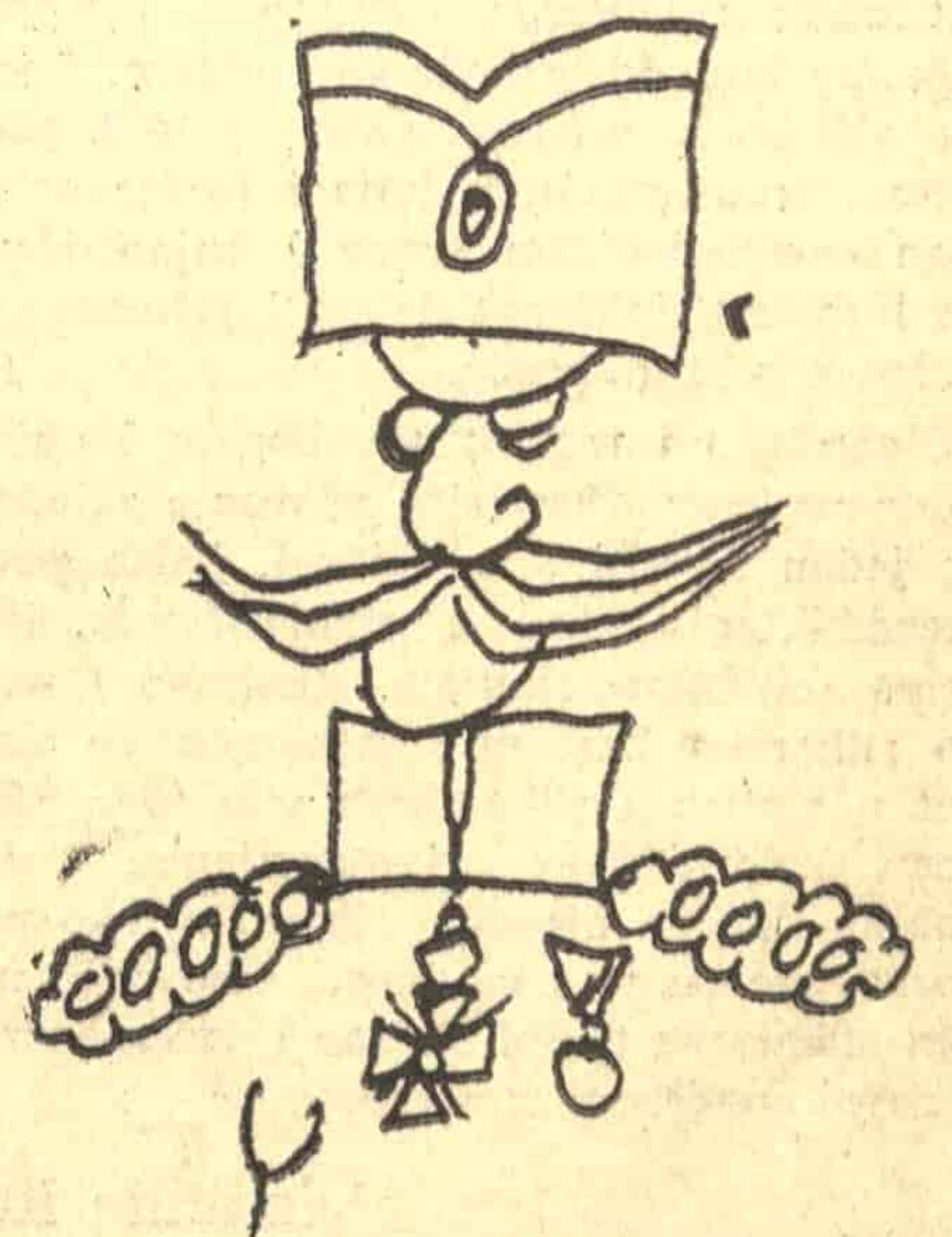
Zaspalo vreme! Godine zaspale!
Ti, ruke neke, dodiru nečujni,
Vi slova mutna sa usne nestale...
Zaspite i vi tako sklupčani
Kao lišće slučajno i pusto!

Nema stihova i otrova nema!
Tišino dođi kao telo najtoplije
U hladnu leju gde su ljubavnici,
U mrtvu goru gde nam beže duše.

Nek bruje zvona zlatnih večeri,
Nek klekne leto prevareno i plačno!
Ja ću da tražim harfu vremena
Vrh modrih krošnji i voda odbeglih.

ispunjenost. Lako je preokrenuti kauzalitet i moje oboljenje staviti na teret delu, koje me je kao nijedno drugo ispaljalo i angažovalo sve moje unutarnje snage. (T. Man: Nastanak DOKTORA FAUSTUSA)

U kakvom je onda odnosu zdravlje i stvaranje, bolest i mentalno-psihika strana? Man dovodi biologiju i estetiku u naročitu kauzalnu vezu: svako umetničko delo kao da ima svoju osobenu patogenezu. Ona ne mora da bude bio-fizički i fiziološki lokalizovana. Ona može da bude neurotička po sadržini, kao što je i umetničko delo psihoterapeutske vrednosti po svome efektu. Drugim rečima, svako umetničko delo razrešava neku psihiku ili fizičku napetost. U tome je njegov patogeni uzrok, ali i isceljujuća moć. Potičući iz tamnih, destruktivnih poriva i gradeći se na spletovim napetosti u koje čovek svakodnevno stupa sa svojom okolinom, umetnost je estetičko razrešenje životnih konflikta i u tome je njena nezamenljiva psihoterapeutska moć.

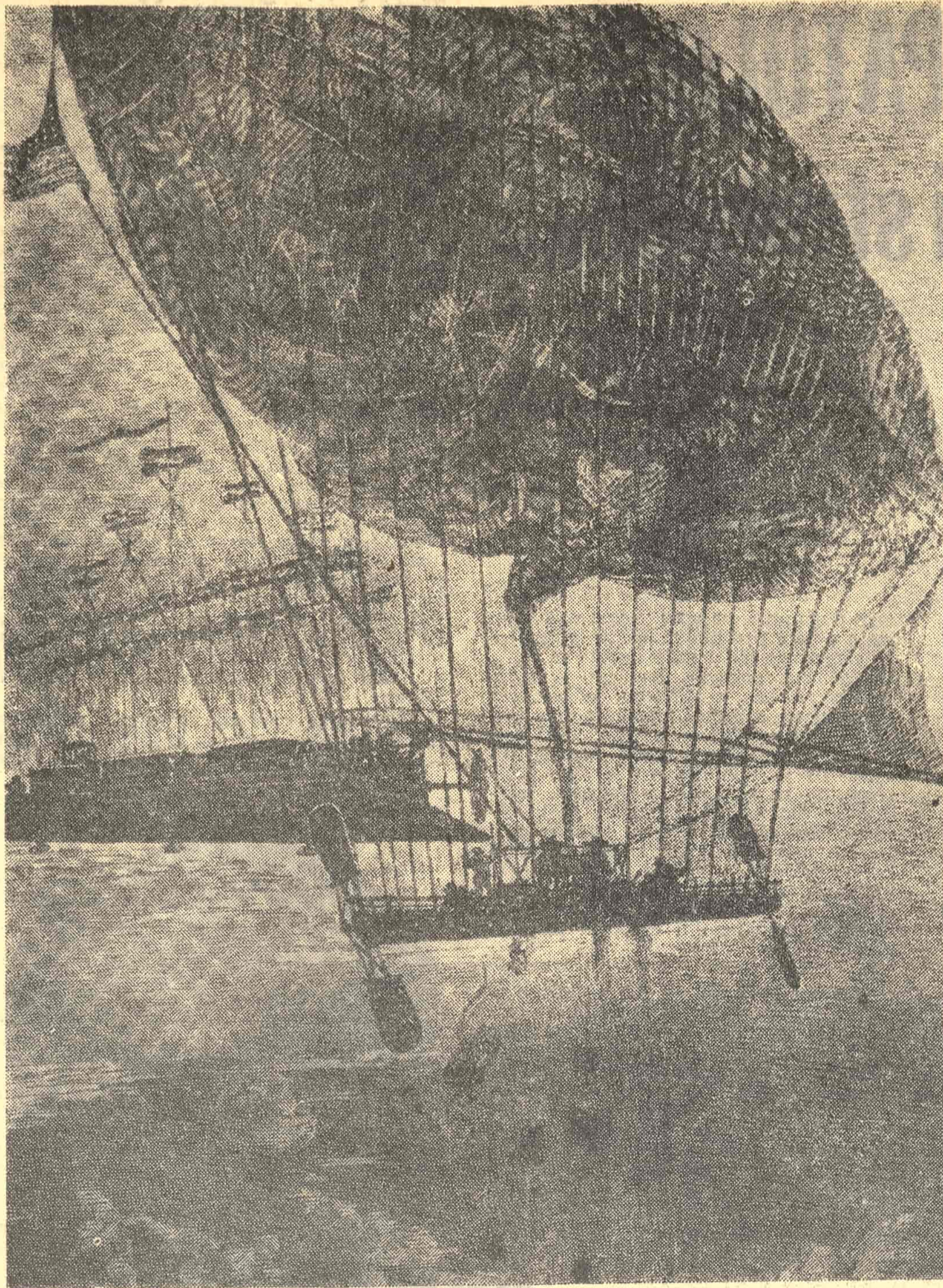
Ivan Radović

Kulturni centar Beograda

ORGANIZOVANA u vremenu njegovog tihog prisustva, izložba Ivana Radovića osvežila je stvarnije značenje i ulogu ovog slikara u srpskoj modernoj umetnosti. Retrospektiva ovog, inače, veoma plodnog majstora, čija se obimnost otuda može smatrati relativnom, sačinjena je, međutim, tako da predstavlja dobar presek kroz njegovo stvaralaštvo, znatno osvjetljava i Radovićeve različite konceptijske orijentacije i značajna, vredna pojedinačna dostignuća. Naime, taj bogat profil Radovićeve delatnosti zastupljen je radovima nastalim u periodu od 1912. do 1955. godine. Mada se u slikarstvu ovog autora, globalno uzeto, uočavaju različita stilska i estetska usmeravanja, njihovo hronološko razdvajanje teško je ustanovljivo, tačnije, nemoguće je iz prostog razloga što je Radović istovremeno širio lepezu svojih likovnih interesovanja te u njegovom stvaralaštvu imamo izvestan paralelizam kretanja i preokupacija, to jest različitih konceptijskih ostvarenja. Doduše, period između 1915. i 1920. nešto je jedinstveniji, to je vreme u kojem Radović ispoljava interesovanje prema formi u mnogim njenim plastičnim vidovima, počevši od postsezanovskih oblika, preko analitičkog kubizma, pa do veoma voluminoznog tretmana primenjenog na portretima i figuralnim kompozicijama. Kroz crteže, akvarele i ulja sačinjena u ovom vremenskom rasponu, Radović je pokazao ne samo da je izvanredan crtač, da suvereno vlada slikarskom tehnikom, nego i sposobnost da se upusti u rešavanje složene kubističke problematike, pri čemu je ispoljio poimanje suštine estetike kubizma. Ali i u toku te geometrijske orijentacije, kao i pre toga, Radović je ostvario nekoliko slika u duhu lirskog realizma sa nagoveštenom naivističkom notom. Ovo ističem zato jer će Radović kasnije sve šire i intenzivnije ispoljavati svoj afinitet u tom pravcu, naime u njegovom kasnijem opredeljenju lirizam će postati konstantna poetika ovog slikara, a izvesno naivističko opredeljenje će se smenjivati sa nekim drugim shvatanjima, ali će i ono biti trajno prisutno u njegovom delu. Pošto je početkom treće decenije napustio konstruktivističke sfere, Radović se okrenuo rodnom podneblju i ambijentu, svojim intimnim raspoloženjima. Široko otvorenih očiju, gotovo definjom radoznalošću i oduševljenjem posmatrače on svoju okolinu, vojvodanski pejzaž, pitoreskan seoski enterijer sa njegovim stanovnicima, slikaće ih čas sa blagim humorom, čas izražavajući nežnost — uvek sa radošću i puno topline, uvek entuzijastično, nadahnuto. Sa takvim unutarnjim osećanjima, optimističkim pogledima na svet i život nastaju sva Radovićeva dela bilo da se formalno kreću u ovom ili onom pravcu, bilo da je u pitanju prozirni gotovo akvarelski postupak ili pastozna rešenja intenzivnijeg kolorističkog zvuka, bilo da je reč o slikama realističkog, intimističkog ili ekspresionističkog karaktera ili naivističke transpozicije. Ponekad se mogu zapaziti i matijevska iskustva — »Na plaži« 1929. — ili pak bonarovska (»Ležeci akt«), ali je i u takvim slučajevima Radović ispoljio svojstveni senzibilitet i smisao za ličnu poetizaciju. Ipak ono što stoji između ovih iskustava, a što se nalazi na relaciji lirski realizam — naivizam predstavlja u stvari pravog Radovića, njegovo istinsko slikarsko opredeljenje. Na toj relaciji Radović je ostvario najveći deo svojih slika, a njegova maštovitost i spontanost saopštavanja došli su do svog najpunijeg izraza, njegova originalnost i lirizam najbolje se ogledaju i najneposrednije zrače. Nadasve slikar Vojvodine, njenih predela, ljudi i enterijera, Radović je često slikao i akt. S čudesnom jednostavnošću sredstava on je na izvanredno rafinovan način rešio neke svoje aktive ispoljavajući pri tom i izrazit slikarski nerv i profinjenu slikarsku kulturu; u tom pogledu »Naga devojka« iz 1932. predstavlja svojevrsno znamenje. Nasuprot ovom i ovakvim suptilno oživotvorenim aktivima koji odišu čednom lepotom, Radović je u »Velikom ženskom aktu« iz 1938. godine, smelom transpozicijom boje i forme ostvario jedan ekspresionizam snage i bujnosti u kojem ljubičasti inkarnat deluje i jačinom zvuka i sočnom pikturnošću.

Dinamično i raznovrsno, bogato i obimno, slikarstvo Ivana Radovića povezuje zajednička nit; jedan životni stav i ideal, jedna poetika i senzibilitet — radost prema životu, ljubav prema »običnim« ljudima, spontano i sugestivno slikarsko kazivanje, nenametljiva suverenost u vladanju slikarskom veštinom, afinitet prema kolorističkim orkestracijama, a sve te osobine čine da njegovo slikarstvo lako prepoznamo, sve su to i vrednosti koje daju njegovom slikarstvu trajni smisao i značajno mesto u našoj modernoj umetnosti.

Vladimir Rozić

Vida E.
MARKOVIC

TRAJNE VIZIJE

O stogodišnjici rođenja
H. Dž. Velsa

AKO SE za jednog umetnika može reći da se rodio u jednom svetu, rastao sa svojim vekom da bi umro u drugom svetu, i da je, tako, pripadajući svojoj generaciji, pripao i svim onim čiji je bio saputnik, to se može reći za H. Dž. Velsa. Kada se setimo da je 1933. godine davao savete Staljinu i pozivao ga da priđe PEN klubu, čiji je predsednik bio Vels, da je sa Ruzveltom vodio razgovore o svojoj koncepciji svetske države, onda izgleda gotovo nemoguće da je Vels, to preživio i preaktivno biće, ugledao svet u jednom slabo osvetljenom sopčetu u gradiću Bromliju, koji je London, šireći svoje pipke, donnije usisao. Sobica u kojoj se rodio bila je svakako mračna, jer u bednoj roditeljskoj kući, koju je pisac donnije ovekovečio u svojoj autobiografiji, nije bilo nijedne svetle ni zdrave sobe. Suvonjavi, bolešljivi mališan igrao se pored kante za đubre; od pepela i ljuški od jaja pravio je vulkane, zemlje i kontinente. Po njima ga je izrana bujna stvaralačka mašta vodila kroz zemlje čuda. I evo, kao u bajci, ono treće dete, koje je najteže izvesti, oko koga roditelji krše ruke u očajanju, a ono ode u svet i dočeka čudesnu sudbinu: Vels se otrgao, otisnuo od doma i poleteo nebu pod oblake. Od bednog kućerka sa dvorištem u predgrađu današnjeg Londona do palata šefova država u Evropi i Americi; iz bede siromašne malograđanštine do vodećih engleskih krugova; od ubogog rahitičnog studenta do poznatog pisca »pseudo-naučnih« novela, kako je Vels nazvao svoje pripovesti naučne fantastike; od nepoznatog tuberkuloznog učitelja do uglednog građanina sveta, čija su se predskazanja budućnosti pažljivo slušala. Ne samo kao umetnik, romansijer, pripovedač, popularizator naučnih otkrića, za života zapaženi polemičar i autor političkih rasprava, već i svojom karijerom Vels premašuje merila mogućnog i zajedno sa svojim junacima prelazi u svet fantastičnog.

Koja je to snaga gurnula to nejakom dete da je iz poslednjih, oku jedva vidljivih redova, dospelo na vrhove prvih? Neosporno je da vitalnost i snaga volje, potpomognute sposobnošću i fizičkom izdržljivošću, mogu, ako se stave u službu umetničke mašte, pretvoriti sivi život svakidašnice u svetlo bivstvovanje umetnika, ali i prilike treba da idu na ruku. Sam

ČOVEK SVOG VREMENA

umetnik treba da sledi svoju intuiciju i da se veže za pokretačke snage koje u tom trenutku vode, da bi ga one ponele i odbacile što dalje. Kad se talenat i snaga volje sjedine s tokovima života, onda prepreke nestaju. Treba samo upornosti. Ne sme se klonuti duhom, ni žaliti sebe. Treba ići napred, u nepoznato, i slediti blesak koji baca plava ptica snova. Kad se nje dotakne umetnikova ruka, san će se, kaže bajka, pretvoriti u javu. Pretvorice se, potvrđuje život, ali samo ako mu ljudska istrajnost podari stvarnost, koju mu mit može samo pozajmiti. Sustati se ne sme, jer »ko posumnja nikad neće...« Sumnja rađa kolebljivost, nesigurnost svake vrste. Onu društvenu nesigurnost čoveka skromnog porekla Vels je sebi potčinio. Od one druge, koja je plod prevetlog znanja, preduge kulture, one koja se razlaže, Vels nije patio. Imao je preimućstvo onih koji ne potiču iz kulture već se za nju bore. Želja da je osvoji, žed za znanjem, otvorili su mu put.

Po cenu odricanja, manijačkom rešenošću u borbi sa nemaštinom, dovodeći svoje zdravlje, čak i život, u pitanje, Vels se borio da stekne obrazovanje, da završi školu. Nauku je uzdigao na pijedestal boginje. Ona je za njega značila oslobođenje od društvene potčinjenosti, spas od robovanja bedi kojoj su bili izloženi donji slojevi građanske klase polufeudalne poljoprivredne Engleske. Samo preko nauke mogao je da se izjednači i stane uz bok onima iz gornjih slojeva. Studirao je prirodne nauke, biologiju kod Tomasa Hakslija, koji je tada, posle prodora Darvinove teorije, čemu je i sam doprineo, postavljao osnove moderne biologije. Ispod mikroskopa ugledao je Vels svet čuda, koji je nadahnjujući njegove nove naučne fantastike zahvaljujući kojima je ušao u red književnika. Da nije oduševljenje za čudesne mogućnosti koje nauka stvara ljudima novog veka podstaklo i inspirisalo mladog Velsa, ko zna da li bi se na vreme osmelio da piše. Možda bi ostao pri člancima, traktatima, i na račun stvaralačke mašte razvio u sebi onu polemiku sklonost koja je i onako, na žalost, apsorbirala velik deo njegove stvaralačke moći.

Jedne mračne noci pune zvezda, izišao je Vels pred kuću u kojoj se, daleko od huke i buke Londona, oporavljao od ponovnog nalleta tuberkuloze. Najednom, kao munja, blesnula je pred njim zamisao njegove prve fantastične novele, »Vremeplova«, 1895. godine. U vreme kada sprava teža od vazduha još nije poletela, Vels je u mašti osvajao vasionu i svetove za koju se sada natiču najveće sile na svetu preko najsuptilnijih duhova sa vrha nauke. U liku svog junaka Vels leti kroz prostore brzinom većom od svetlosti. On juri kroz

VELS JE
U MASTI
OSVAJAO VASIONU
I SVETOVE

svetove. Kreće se slobodno kroz daleku prošlost i nedoglednu budućnost. Vidi ljudsku sudbinu, dobru i zlu. Već u ovom prvom delu ispoljava se Velsov književni profil. Njegov optimizam zrači iz lika čoveka, graditelja svoje sudbine, tipičnog junaka gotovo celokupne njegove naučne fantastike. Vels je verovao u progres, koji mora da dođe, ako se čovek potčinjuje razumu i stavi sebe u službu nauke. Njegova vera u snagu ljudske ličnosti potiče iz racionalizma, oplemenjenog i ujedno olabavljenog dugim godinama liberalne tradicije. Pa ipak, pesimizam na mahove potiskuje preveliki optimizam. Pisac naslućuje opasnost od zla koje čovek u sebi nosi i kojim, kao ni svojim nesvesnim bićem, ne ume da upravlja — »Ostrvo doktora Moroa«, 1896. godine. Taj pesimizam obuzeo je celog pisca pred kraj života i izlio se u gorčinu posle Hirošime i Nagasaki. Nije to bilo toliko zbog toga što se desilo ono što nije smelo da se dogodi, kako je to Vels tvrdio, već zbog toga što je ovaj prevashodni egotist, identifikujući sebe sa čovečanstvom svoga doba, postepeno i nesvesno identifikovao svoj život sa životom uopšte. Kako mu se život bližio kraju, tako mu se činilo da je i smak sveta na domaku, jer kako može da traje život kad njega, koji stoji u njegovom središtu, njega koji je polazište i cilj svega postojanja, više ne bude.

Velsa prepoznajemo u likovima njegovih glavnih junaka istraživača pustih zvezdanih prostora (»Vremeplova«), morskog dna (»Bezdan«), mesečeve lopte (»Prvi ljudi na Mesecu«, 1901), naučnika pustolova (»Nevidljivi čovek«, 1897, ili »Zemlja slepih«, 1911). On je bilo narator, bilo glavni akter njegovih vizija budućnosti (»Moderna Utopija«, 1905, »Rat svetova«, 1898, »Rat u vazduhu«, 1908, »U danima komete«, 1906). On je u centru političkih diskusionih novela i romana (»Novi Makijaveli«, 1911, »Ana Veronika«, 1909, »Svet Viljama Klisolda«, 1926). Vels rešava pitanje čovečanstva, ljudskog roda uopšte, kao da se radi o jednom apstraktnom problemu. I u tome je on dete svoga doba, fabijanskog socijalizma, čija se briga za čoveka pretonila u beskonačne statistike prikupljenog materijala, gde se u dugim cifarskim nizovima izgubio iz vida pojedinač. Vels toliko prisno i neposredno reaguje na zbivanja oko sebe da se života dotiče samo sa površine. On nema kad da se zagleda u stvari da bi mu one progovorile. On ne može da se odvoji od sadašnjeg trenutka da bi prodro ispod kore događaja, otkrio njihove korene koji se negde duboko dole spajaju sa trajnim strujama postojanja.

Buran život na prelazu iz XIX u XX vek, ispunjen političkom borbom i vrenjem, završava se prvim svetskim ratom. Nesređeni period između dva rata, nesigurnost, pometnja, umezverenost sveta lišenog kompasu, vodi u drugi svetski rat, još užasniji nego što je bio prvi. Čovekov najveći moralni pad »krunišegreh« atomske bombe koju, kao iz straha da ne bi izostali iza varvarizma fašističkih napadača, bacaju saveznici. Usred zbunjenosti zaprepasanih humanista zadojenih liberalnim shvatanjima zapadne demokratije, gasi se, 1946. godine život H. Dž. Velsa. U ustalasanom periodu u kome mu je bilo suđeno da provede svoj vek nemiran duh nije Velsu dao da predahne. On je morao da hita da ne bi zadonio za događajima. Izgledalo mu je da ih jedino on pravilno razume, te da ih stoga baš on mora objasniti. On treba da ukaže čovečanstvu kuda da ide ne bi zalutalo u opštoj pometnji smene sveta i generacija.

Samo u jednom kratkom razdoblju u životu ovog žustrog, priružnog čoveka, piskava glasa, omanjeg rasta, a neodoljive želje da blista i dominira u društvu, odvukla je njegova umetnička vizija od javnog života. Interesovanje za čoveka kao pojedinca, potislo je brigu za apstraktno čovečanstvo. Na mesto istraživača, inženjera, naučnika i pustolova iz velikog sveta, došao je nepoznati mali čovek iz predgrađa. Plodovi toga su Velsovi, s gledišta književnog stvaranja, najveći radovi. To su projekcije različitih verzija piščevog autoportreta. Vels kakav je mogao da bude da nije pošao svojim putem. Među romanima te vrste, koje autor naziva »komedijama«, ističu se »Kips«, (1905), koji nosi naslov po istoimenom junaku. U tom nezagranom nepismenom trgovačkom pomoćniku pisac je dao predstavnika neartikulisano svetla kome njegova uskost ne daje da shvati sopstvenu tragičnost u društvu koje se o njemu ne stara. U romanu »Tono-Bangi« (1909), pisac se pojavljuje u dva lika. On je i ukja Ponderovo, lupez i ujedno diktorski dobrodušan čovečuljak, i Džordž, naučnik, inženjer, velovski shvaćena konstruktivna ličnost. Ovo delo daje presek onog društva skoroejčica koji su se, ne birajući sredstva, penjali po društvenoj lestvici. U opštoj uzavrelosti početkom veka merila dopuštenog i nedopuštenog kao da su poremećena. Nepravdan društveni poredak podsticao je ljude, lišene mogućnosti da dodu do bogatstva na pošten način, da se prihvate različitih nedozvoljenih mahinacija. Najhumanije i najprisnije ovaploćenje samog pisca nalazimo u »Istoriji gospodina Polija« (1910).

U liku gospodina Polija pisac je izlio najtopliju verziju sebe, onakvog kakav bi bio da se nije oteo od svoje sredine, odupro majci, prkosio sudbini, svom sopstvenom telu koje je bezdušno iscrpljivao. To je Vels kakav bi bio da je bez borbe nastavio život svog oca, skromnog, neuspelog trgovca. Gospodin Polij je buntovnik, ali on nije pobornik ni vod čovečanstva. On ne uzima na svoja pleća sudbinu čoveka. On ima samo toliko snage da promeni svoj život i da učini ono za što »veliki« Vels nije imao snage. Poli pokazuje Velsova skriveno nezadovoljstvo sa životom koji mu je nametnuo njegov sopstveni nagon za isticanjem samog sebe. On odražava Velsovu nostalgiju za jednostavnim životom nepoznatog čoveka kome baš njegova beznačajnost daje slobodu koje se, ne sluteći što čini, Vels odrekao kada je postao javna ličnost i uzeo na sebe breme proroka i vođe. Ostvarivši jedan san svoje mladosti on se zauvek lišio mogućnosti da ostvari drugi: pobedu nad bedom i društvenom potčinjenošću platio je gubitkom slobode upravljanja svojim sopstvenim životom.

Nastavak na 9. strani

Twinkle,
twinkle little star...

KOMPLIMENTI kojima se okružuju Pinterove ambiciozne minijature »Revija« (u prevodu Dejana Cavića) i »Ljubavnik« (Ive Juriše) teško da mogu uzbuditi ili fascinirati. Između pišćeve reputacije u »Ateljeu 212« i onog što je njegovo delo u stanju da pruži gledalištu postoje vidne disproporcije, tako da je posle Beketa ove anglosaksonske varijacije apsurdne komike nemoguće pozdraviti kao događaj od izuzetnog značaja. Ali, šta to vredi kada i sama reč avangarda u našoj skučenosti sredini izaziva divljenje ili bar učtivu predrasjetljivost.

Reditelji Aleksandar Đorđević i Nikola Veselinović nisu se zbnunili pred dosta jednoličnim tekstovima i učinili su vidan napor kako bi prodrli u sam smisao njihove pojave. Tako su i mogli doći do saznanja da Pinter ne iskazuje neke izuzetne ideje ili do te mere originalne i nepoznate misli da nam se sa scene ne bi mogle učiniti sasvim prirodni i razumljivi. Autora, u suštini, zanima samo jedno — da li postoji istina i šta ona zapravo znači za one koji je uporno traže? Obične reči i postupci nisu mehanizam za spektakl i scenske hipertrofije, već način da se ličnosti odvoje od svojih željenih istina. Ako već ne može da se dođe do njih kao sasvim objektiviziranih pojmova — bar da se sazna šta je sve čovek u svojoj subjektivnosti. Negira se istina, ali

ne naročito kategorično i strasno, tako da indirektno dolazimo i do njene afirmacije. Završni prizor u »Reviji« možda najbolje objašnjava Pinterove intencije, jer Stela daje do znanja podozrivom mužu da njegova verzija flerta može da bude tačna, mada je daleko od istine koju sam želi da spozna. Bez čoveka ona ne može da opstane na sceni i zato ove obrte Aleksandar Đorđević, čije rediteljsko iskustvo inače dominira predstavom, shvata kao podsticaj da se na sceni što više razotkriju sami akteri. Svako od njih je sasvim izolovani svet i odnosi koji se isprepliću unutar prizora stvaraju privid, pa je ono stvarno relativizirano do maksimuma. Tehnički, ova koncepcija je dosledno sprovedena tako da su kretanje sasvim lake i često slobodne, situacije se pretapaju jedna u drugu, tako da se u revijalno-muzičkoj atmosferi gotovo i ne primećuje gde zapravo počinju a gde se završavaju. U tom blagom rastvoru one, zapravo, jedna drugu uslovljavaju i objašnjavaju s tim što svetlo služi za kadriranje i isticanje onoga što je posebno važno ili zanimljivo u prezentiranju ove konstrukcije.

Zahvaljujući takvoj postavci »Ljubavnik« izgleda kao logični nastavak »Revije« i zato se stiče utisak da nije slučajno da Ružica Sokić igra istovremeno Stelu i Saru, a njene muževe Džemsa i Ričarda

u oba komada Dejan Cavić. Time režija postiže kontinuitet u istraživanju emocionalnih promena koje prate sam akt otuđenja čoveka od ljubavi i sebe samog. Apsurd se nalazi u samim sponama i zato vrednosti Pinterovog dela valja tražiti pre svega u mogućnostima koje se na sceni stvaraju za subjektivne glumačke interpretacije. One su, izgleda, u obe jednočinke onaj presudni faktor na čijem ispoljavanju počiva predstava.

Đorđević je, prema tome, pripremio scenu, ali za samu igru nije mogao da učini mnogo jer su glumci prišli likovima Harolda Pintera bez posebnog interesovanja i oduševljenja, gotovo ravnodušno ili na silu. Stiče se stoga utisak da su neki od njih celo veče proveli više u ćaskanju i posmatranju likova koji su im predstavljeni, nego u izvornim interpretacijama. Autor je veoma naivan kad veruje da će njegovi tekstovi uvek nailaziti na glumce prefinjenog gesta, duha sposobnog da sam sebe prevaziđu i suptilne koncentracije koja doprinosi da se unutar izraza prave umetnička uostavanja.

Glumci ove skice mogu da razviju u pravu komediju apsurdna, tragičnu farsu ili moderni vodvilj, ali pod uslovom da zaista budu kreatori na sceni. Od njih se u ovoj prilici očekuje više umetarnja nego spoljna transformacija — a to je luksuz koji teško mogu sebi u

svakoj prilici da dozvole izvesni članovi kamerni pozornice jer dobro znaju da u Ateljeu prolazi i ono što na velikim scenama teško može i biti tolerisano. Da je drugačije, zar bi se Milutin Butković (Hari) pomirio sa činjenicom da se dosađujemo u njegovom prisustvu i sa setom prisjećamo svega što je igrao minulih sezona. Ružica Sokić se kao Stela i sama osećala nelagodno, i to uopšte nije skrivala. Najlepsi trenuci bili su njeno maženje sa prekrasnom belom mačkom kakva skoro nije viđena na našim ambicioznim pozornicama. Ova lepa životinja pokazivala je dosta interesovanja za ono što se događa na sceni i u gledalištu. Tek u »Ljubavniku« se Ružica Sokić razbudila, s tim što je ipak mnogo efektivnije i ubedljivije predstavljala ženu nego ljubavnicu. Slično je i sa Dejanom Cavićem koji je kroz »Reviju« samo prošao da bi se tek u nastavku iskazao kao glumac sa darom za komiku i parodiju koji do sada nismo imali priliku da u njegovim rolama dovoljno jasno uočimo. Ričard je verovatno najviše što je on postigao poslednjih sezona. Vladimir Popović (Bill) bio je korektan.

U celini — predstava nekim svojim impulsima može i da raspoloži, ali, na žalost, nije ni izuzetna ni avangardna.

Petar Volk

OVOGA ČASA, dok sedim pred crnim dirkama pišće mašine, ceo grad pomaša se kao raspušten razred obesne dece. Ulice su zakrčene jelkama, svetlucavim kuglama, iznerviranim muževima koji se ne vide od paketa sa svim i svacim — rednom rečju, sa nestrljenjem se očekuje onaj čuveni trenutak, kada će naša sirota hiljadu devetsto šezdeset i šesta postati optimistički januar 1967. Čudno — izgleda da se ništa naročito ne događa, smeg je isti, krovovi su isti, lica suseda nepromenjena, a svi tvrde da se nešto desilo, čak će se u to ime i ljutiti, pokušavajući da igraju, da budu veseli, pokušavajući da očekuju nešto što će iz osnova promeniti uhodane stope života.

Šta je u ovom času ostalo od televizije? Knjige? Njih nema. Nema ničega sem otisaka u svestima tih prolaznika. I kada sa nekog visokog prozora posmatram ulicu odozgo, ponekad mi se učini da svaki građanin nosi u glavi kompletnu enciklopediju sa bibliografijom svih televizijskih događaja.

U polutama soba svetlucaju se hladnim smeškom televizijski ekrani, preko kojih su prešle drame, ubistva, ljubavi, uspehi i porazi. Da je bilo ko od nas propustio kroz sebe toliko emocija i u takvoj količini, bio bi već ruinirani starac. Međutim — ovi ekrani o kojima govorim tako su novi! Čoveka to može i da iznervira na kraju krajeva.

Osnovna bolest televizije je totalna amnezija.

Pet minuta posle završetka drame za koju se mislilo da će promeniti svet, počinje da se dešava nešto sasvim drugo. Zatim i to drugo izbrise san. Onda sve opet počinje iz početka.

Dolazi mi da u uglu sobe postavim jelku i da o njene grane okačim događaje i lica koja su cele godine pravila televiziju. (Rekao sam: OKAČIM, a ne OBESIM — prim. autora). U mestu sveća u ovom aranžmanu stavio bih u velikom broju slučajeva prskalice, jer mnogi od onih koji su obasjali naš televizijski život u protekloj godini, priredili su nam vatromete pune iskričavosti, a zatim nekuda išezli ne ostavivši iza sebe ništa drugo sem izgorjene žice. Poznato je takođe da prskalice gore intenzivno, ali da ne mogu ništa da zavele zahvaljujući svojoj lakoj emocionalnoj konstytuciji, ništa — sem sebe!

Ako izuzmem Dnevnik, čije bi prikaze trebalo da pišu političari, ako izuzmem festivale zabavnih melodija, čije prikaze ne bi trebalo niko da piše, ako izuzmem Vremeplov, čije bi prikaze trebalo da pišu penzionisani artiljerijski pukovnici, ako izuzmem meteorološke izveštaje o kojima bi pre mene trebalo da pišu zaljubljeni parovi iz Markova, ako izuzmem prenose fudbalskih utakmica, koje bi trebalo da pišu navijači, da im je do pisanja, ako izuzmem »nacionalni fenomen« Radivoja Lolu Đukića o kome je već briljantno pisao Mihiz, ostaće mi da pišem samo o televizijskoj dramati, a za pisanje o njoj, ne samo da nije dovoljna ova mala rubrika, već ni ceo život.

Zbog toga bi novogodišnja jelka koju nameravam da pravim imala na svojim graničama samo televizijske drame, računajući tu i Matkovićevu »Premijeru« koju bih stavio na najdeblju granu, da ne bi pukla od njene betovske težine.

Ma šta pisali o dramati na televiziji ne smemo izgubiti iz vida činjenicu da smo isuviše preostri u našim ocenama koje se tiču ovog potpuno novog pozorišta iz fotelje, koje je za veoma kratko vreme uspeo da od naših mrtvih trpezarija i soba za kućne pomoćnice napravi ponedeljikom uveče ring u kome se žestoko tuku pretenzije sa mogućnostima, realizacije sa zamislama. Jedna ne više tako mala grupa pisaca i režisera, uprkos otporima na koje je često nailazila na barikadama javnosti, godinama uljuljkivane seansama tipa »mle-kadžijski humor«, pokušala je da kao glavnog junaka, kroz televizor u sobe ubaci ovo toliko od uzvišenih duhova prezirano vreme danas i mislite da joj je vreme reklo hvala? Nprotiv!

Pobedu je za sada izvojevao gospodin Feđo, zajedno sa gospodinom Joakimom Vujićem i drugim lekcijama iz lepe književnosti.

Ako su drame o modernom vremenu bile često ružne — ne vidim razloga da se razbija ogledalo zbog toga što nas ne pokazuje u onakvom svetlu, u kakvom sebe vidimo. Ako su događaji koje su drame obrađivale bili mračni, ni prve stranice novinskih izdanja nisu bile Diznilend u poređenju sa njima.

A na kraju krajeva potrebno je setiti se istorije i čudesnih zabluda o vrednostima prema kojima niko nije u svom vremenu imun, pa da shvatimo da smo jedno veće, možda gledali nekog novog Čehova i da nas je iznervirao baš zbog toga što je isuviše znao o nama.

Ako me je i od čega strah, onda me je strah od brzog, nepravodnog suda koji se izriče nad tuđim delom. Verovatno zbog toga nikada neću postati sudija za prekršaje, pa čak ni sudija za emocionalne prekršaje koji se u literaturi zovu drama, zbog svoje uprošćenosti i tako očiglednog očiglednosti.

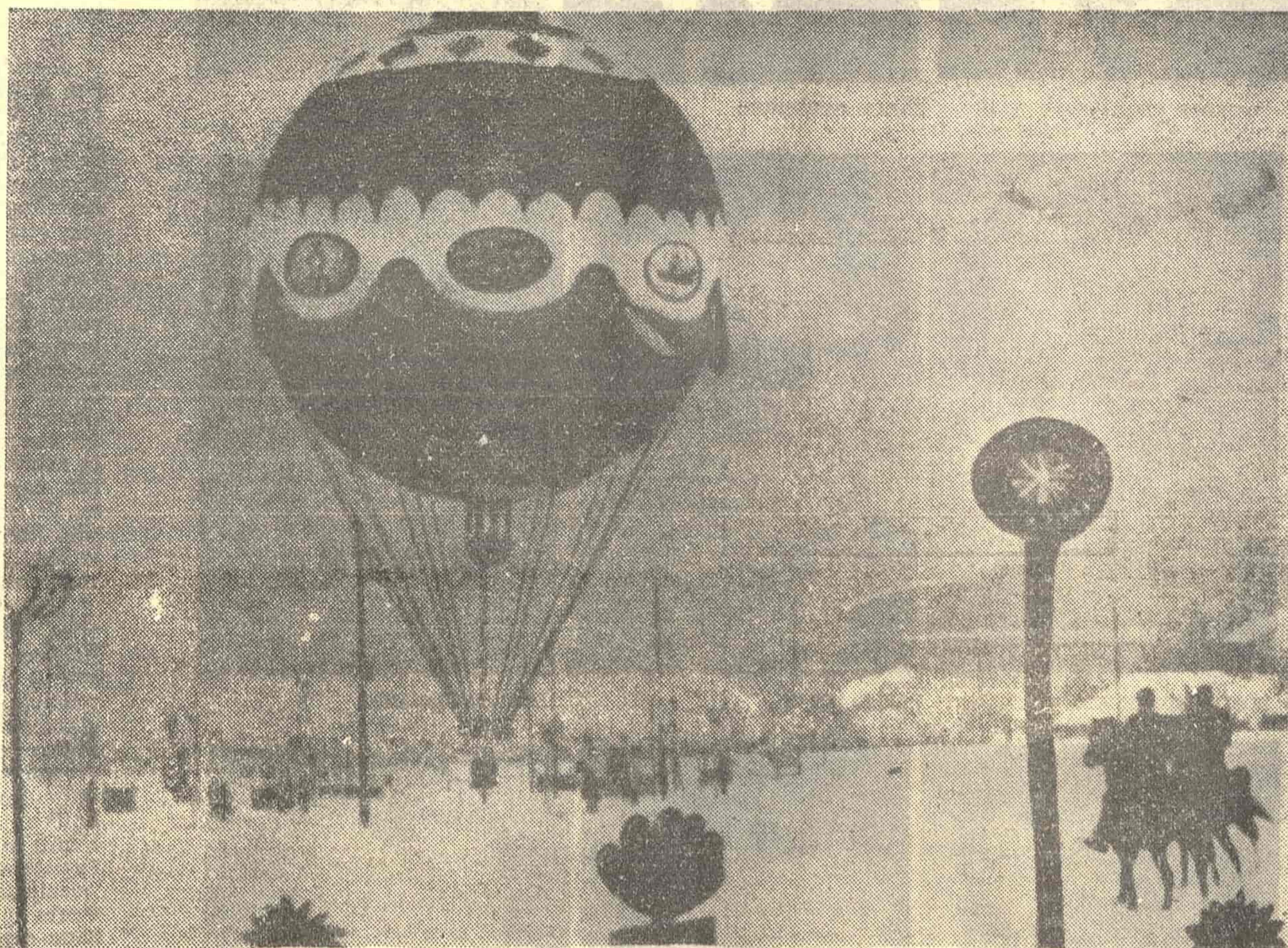
Zbog čega ne treba verovati sasvim u sudove savremenika? Iz mnogo razloga. Citiram čika Hemingveja koji na pitanje: zašto američki pisci brzo propadaju — odgovara:

»Zbog toga što poveruju kritičarima kada im kažu da su veliki, pa zatim moraju verovati i onda kada im kažu da nisu dobri...«

Prema tome ono što želim da kažem piscima, koji će imati svoj sat vremena u 1967. godini je to, da televizijsku kritiku shvate kao sveće na novogodišnjoj jelci — one osvetljavaju grane izvesno vreme, a kada to prestanu da čine svet nije propao — dovoljna je i svetlost zvezda.

Momo Kapor

FILM

FILMOVI sa ovogodišnjeg Pulskog festivala su nam pokazali da se naša kinematografija u smislu metodološkog opredeljenja razvija u dva pravca, koji suštinu svog konceptualno-estetskog principa izražavaju u potpunosti različitim pristupima materiji. Prvo opredeljenje, izrazito moderne tendencije, teži ka savršenstvu i ravnoteži estetske celine putem istraživanja na planu strukture, dok je za drugo opredeljenje karakterističan metod spontane ekspresije, koja dolazi kao rezultat duboko proživljenog osećanja teme i izrazito snažne imaginacije autora. Prvu struju bi predstavljali novi filmovi Mimice i Berkovića, i u nešto širem kontekstu »Stičenik« Vladana Slijepčevića, dok bi se u drugu struju — koja takođe vrši izrazito stvaralačku funkciju — uklopili filmovi »San« Puriše Đorđevića i »Povratak« Zivojina Pavlovića.

U oba slučaja je u stvari reč o podjednako uspešnoj realizaciji dveju stvaralačkih vizija, ili o različitim načinima filmskog mišljenja, koji na kraju ipak zajednički rezultiraju delima potpuno naklo-

Premijera filma
»Ponedeljak ili utorak«
Vatroslava Mimice

Fantastika svakodnevice

Bogdan
KALAFATOVIC

njenim modernom senzibilitetu i filmovima čiji se izraz razvija od širine ka dubini i od deskripcije ka vizuelnoj poeziji.

Ako u diskontinuiranim dramaturškim tokovima »San« Puriše Đorđevića imamo izrazitog predstavnika druge struje, u novom Mimičinom filmu »Ponedeljak ili utorak« prepoznajemo sličan stilsko-idejni postupak primenjen u »Prometeju sa otoka Viševice«, gde su unutrašnji tokovi svesti glavnog junaka Mate Bakule, kao i retrospektivno osvetljavanje događaja u prošlosti bili iskazani pomoću jednog zagasitog tona fotografije i tamnije game kadra, i događaji sadašnjosti u naglašeno svetloj ekspoziciji.

Vizuelnu fakturu svog novog filma Mimica ovoga puta rešava kontrastiranjem crno-belih i kolor kadrova, koji su plastična slika onih podsvesnih kretanja u kojima njegov junak konfrontira svoju stvarnost sa prošlošću i čistom imaginacijom. Prošlost, koju je sećanje učinilo gotovo imaginarnom, kao i snoviđenja i neposredne asocijacije, uzajamno se prožimaju sa činjenicama realnosti u filmu »Ponedeljak ili utorak«, ali u suženom vremenskom preseku, u toku jednog dana, u kome novinar Marko Požgaj proživljava svoju čudnu duhovnu avanturu. Ritmu nam dolazeća uspomena glavne ličnosti — što se odlikavalo određenim vizuelnim postupkom i izmenom vremena — odgovara unutrašnji ritam filma: epizode se nižu po redosledu koji je analogan nailaže-

nju fragmenata sećanja. Međutim, kako ti podaci sećanja nailaze uvek provocirani događajima iz prisutne javnosti glavnog junaka, njihov redosled ne poznaje jasno očitano ritmičku liniju njihovog smenjivanja. U tome smislu će Marko Požgaj stići da preispita svoj odnos sa bivšom ženom u trenutku kada se sprema da izvede sina u šetnju, prisetiće se odnosa sa starom prijateljicom podstaknut odlomkom razgovora sa kolegom u redakciji itd. Tako će se snoviđenja sa uspomena iz detinjstva javljati uporedo sa razmišljanjima o strahotama rata, iščekivanje nove prijateljice sa sećanjem na prošle ljubavi i neuspeo brak, da bi se, na kraju, ceo taj košmar pretvorio u konačnu fantazmu putovanja balonom u društvu Barbare, kao izraz latentne potrebe da se prekine taj bolni, traumatski lanac uspomena. Marko Požgaj na jednom mestu i kaže: »Previše sam se zapetljao, najradije bih nekud otputovao...«

Tako dolazi do one izvrsne sekvence sna ili putovanja balonom, u kojoj se cela vizija oslobađa sila teže i u svojoj fiktivnoj realnosti nastavlja kretanje po zakonima sopstvenog unutrašnjeg ritma. U Felinijevom filmu »Osam i po« na sličan način se ostvaruje polustvarni ambijent u završnoj sekvenci filma: pred rediteljem Gvidom se još jednom ruše sve iluzije i on, okružen svojim zncama iz f'kcije i sećanja, kreće u svoju poslednju avanturu mašte, da bi konačno zatvorio svoj stvaralački krug, na-

pravivši film o činjenici da nije u stanju da ga napravi.

Novi Mimičin film, iako proizlazi iz sličnog stilskog postupka primenjenog u »Prometeju...« ima daleko više karakter eksperimenta i kao inspiracija posle Felinijevih filmova ne deluje naročito originalno, mada u realizaciji postiže osobene rezultate, naročito u svom vizuelnom aspektu.

Mimica je uspeo da svoj film oformi u kreativnu celinu jedinstvenog ritma i forme, u kojoj su za psihološke procese u svesti glavnog junaka pronađeni odgovarajući filmski — izražajni oblici, koji u odnosu na Felinija stoje više kao analogije nego kao uzori. Međutim ako su moguću prigovori ovom filmu, oni su isključivo psihološke prirode: snovi Marka Požgaja su često čudni i u metaforičkom smislu originalni, ali nisu uvek psihološki opravdani. Ako i prihvatimo činjenicu da asocijacije koje dolaze iz predracionalne sfere nailaze uvek spontano, bez određenih zakonitosti u njihovom nastajanju, svest Marka Požgaja se ipak prikazuje preterano opterećenom čak i za jednog stanovnika velegrada i intelektualca. U tome smislu bi nekoliko primera bili naročito karakteristični: susret sa devojkom na kiši može sasvim opravdano da asociira na Preverovu »Barbaru«, ali zašto bi se pogled na putnike prilikom vožnje tramvaja morao pretvoriti u sliku monstrprocesa u nacističkim konclagerima? Mimica takođe u montaži često pribegava mehaničkim rezovi-

ma koji razbijaju misaonu celovitost filma, tako da se gubi emotivni kontakt sa glavnim junakom usled nagomilavanja raznorodnih asocijacija koje prigušuju osnovne sadržinske tokove.

»Ponedeljak ili utorak« je delo koje se izdvaja iz celog konteksta Pulskog festivala i njegova »Velika zlatna arena« je u svakom slučaju pravo rešenje. Međutim, ova nagrada ne bi trebalo da ima programatski karakter i zato ne treba shvatiti da će ovaj film uticati na stvaranje budućih ostvarenja u smislu proizvodnih opredeljenja u našoj kinematografiji, čega se naročito plaše naši filmski komformisti, tobože zabrinuti za sudbinu jugoslovenskog filma. U istoj sferi reakcija na ovaj film dolaze i prigovori o njegovoj nekomunikativnosti koji su, u sadašnjem trenutku razvoja naše kinematografije, potpuno nemotivisani. Ovaj film od gledaoca jednostavno zahteva identifikaciju, i to je pretpostavka koja proističe iz prirode samog filmskog medijuma, kao i iz sugestivnosti ozvučene filmske slike, koja sobom govori i objašnjava sve. Rođeno u naporu, ovo delo takođe i zahteva napor, a onaj gledalac za koga je svako odstupanje od normi znak dezorijentacije, odmah odustaje od svakog traženja. Mimičin film govori jezikom režije, jedinim jezikom kome treba da teži svaki pravi filmski autor u uobličavanju sopstvene spoznaje sveta koja budi našu radoznalost i stavlja u pokret našu maštu.

KRITIČARI BIRAJU KNJIGU GODINE

Memoari kao poezija i esejistika

NISAM PROČITAO SVE što je objavljeno prošle godine, pa ni ono što je kritika već proglasila za najbolje. Ako moj izbor treba da se ograniči više na trenutak čitalačke vokacije, a manje na trenutak kritičarske inspiracije i analitične sistematizacije, onda mi bez dvoumljenja izbor pada na ove memoare.

Ne bih umeo sebi da objasnim zašto je to tako. Možda što je u naše vreme ovaj književni rod veoma zanemaren ili što je pisac postigao, na najboljim stranicama svoja dva toma, onaj osobeni spoj poezije i esejistike koji memoarima daje naročitu književnu draž? Ili, jednostavno, što nam je omiljeni pisac neiscrpna čitalačka tema bilo čega da se dohvati? Možda i naša sklonost da odškrinemo vrata onog primamljivog, tajanstvenog, tolikim misterijama obavijenog predela, predela koji pretpostavljamo kod svakog čoveka kao deo njegove najintimnije ličnosti? Dakle, la vie privée?

Možda je to pobuda, ali tu će nas knjiga razočarati. Jer njene uspešne i najuspešnije stranice nisu u sitnom spoljnjem dočaravanju dogodovština jednog diplomatskog službenika nego u pesničkoj sublimaciji sopstvene životne pozicije. Zamislimo za trenutak vreme u kojem se odigrava spoljna faktografija ovih memoara: Evropa uoči drugog svetskog rata, Italija, Ratna histerija i čudno zatišje pred eksplozivnu agresiju. I onda iznenada jedna pesnička iskra, jedna imaginarna tačka oslonca, jedan simbol: Spicbergen, Hiperboreja, daleki Sever! Prostor pesnikovog stvarnog prisustva zauzima sunčana Italija, a on sav čezne za Severom, za ledenom pustinjom, za udaljenim predelima polarnih noći, za večitim snegom i ledom!

Poznato je i razumljivo što severnjaci čeznu za Jugom i mediteranom: u prirodi je ljudskoj da teži uspostavljanju ravnoteže ako je suviše izložena jednostranom pritisku. Pritisku jednosti i jednoobraznosti. Pravolinijske dosade i stagnacije jednog klimata. Ali zar pravilo važi i u obrnutom pravcu? Zar kontinentalcu i panoncu može da dosadi južnjačko Sunce?

Nije u pitanju fizički nego duhovni klimat. Poetizacija Severa je jedan mali pokušaj imaginarnog bekstva iz ostrvljene i agresivne Evrope. Beskrajne tišine surovih polarnih predela pesnik doživljava kao iskonski ljudski mir, kao tihu, fluidnu, pesničku protivtežu agresivnom toku događaja, što je uskoro zapalo čitavu Evropu, pa i njen božanstveni Jug.

Mit o Hiperboreji ima značenje subtilizovanog pesničkog protesta protiv rata.

Zoran Gluščević

Siromašna žetva

OVOGODIŠNJA SLOVENAČKA KNJIZEVNA ŽETVA je dosta neznatna. Čovek se pita da li su zaista uslovi sprovođenja reforme takvi da je kod oštih restrikcija u kulturi pao udarac i na originalnu slovenačku knjigu, ili je sušna godina u beletristici znak duhovne krize koja se u slovenačkom kulturnom životu ispoljava simptomatično u nedostatku unutrašnje duhovne čvrstine i u stvaralačkom poletu koji ostaje na sredini puta, ili se često menja u farsu. Istina je, da je vreme tako puno protivu- rečnosti da nas melje i čoveka često pretvara u neko čudno dvopolno biće koje se ujedno muški junači i nosi ženske uvojke. Međutim, po svome duhu je nesigurno i spotiče se. U takvim uslovima je već ionako slabokrvna literarna žetva još samo stidljivo pastorče potisnuto u pozadinu narodnog duhovnog sećanja i privesak civilizacijskog fotografskog fantoma. Između, otprilike, desetak slovenačkih originalnih knjiga na prstima jedne ruke mogu se izbrojati one koje su izvorne, koje imaju živo bilo kreativne sposobnosti.

Sa različitim osećanjima je na početku godine čitalačka publika primila zbirku pesama sa nihilističkom skepsom koketirajućeg gnev- nog mladića Tomaža Salamuna («Poker»). Salamun pripada delu slovenačke pesničke generacije koja u ime neke opšte katarze negira sve postojeće duhovne a posebno estetske norme u poeziji. Ohrabrujuće je što se u njegovom nastupu pokazuju tragovi istinitog pesničkog talenta. To je bio gotovo jedini skandal jer slična zbirka pesama Braca Rotarija «Glad», koja je izašla polovinom godine i koja je po svojoj zamisli i mentalitetu možda još «revolucionarnija» od Salamunove, prošla je do sada bez odjeka. Slično je bilo i sa pokušajem «hermetičke» proze kojom nas je posluzio Rudi Šeligo u spretno i obećavajuće napisanom romanu «Kula». Miško Kranjec je novelističkom zbirkom «Ukradena ljubav» potvrdio glas solidnog noveliste koji na svoj način uspešno dodiruje probleme savremenog života. Kao u zorač solidne proze valja uzeti i jako opsežni roman Mimi Malenšek «Trenutak tišine» koji bismo mogli nazvati i romansiranom hronikom društvenih promena poslednjih pedeset godina u Sloveniji. Pun boleće skepse je roman Vladimira Kavčiča «Nada» dinamičan zapis o moralnim problemima savremene omladine. Zbir dugogodišnjeg novelističkog stvaranja Ivana Potrča je ugledao svetlo dana pod naslovom «S one strane zore». U Potrčevom pisanju ima dosta svežih izvornih tonova i čak prilično lirsko-baladične harmonije. Među zanimljivije «avangardne pokuse» mogli bismo ubrojati i knjigu Jožeta Snoja «Gospođa sa mentolom». Sve nabrojano, međutim, ni izdaleka se ne u- braja u veliku literaturu, a često se jedva diže iznad proseka.

Primitno se iznad te granice kreću samo četiri knjige ovogodišnje književne žetve; roman Ferda Godine «Vavilon ljubavi i mržnje», roman Andreja Hinga «Suma i pećina», prozna hronika Bena Zupančiča «Izmaglice» i zbirka pesama Kajetana Koviča «Ognjena voda». Ferdo Godina je napisao drastičan, u dimenzijama stravičnosti, kritički tekst iz života filmskih radnika. Delo, koje je zanimljivo po sadržaju i kompoziciji (izišlo je pre nekoliko dana),

bez sumnje će pobuditi veliki interes. Zupančičeve «Izmaglice» su po svojoj kompoziciji dospasovski prozni panoptikum, sa karakterističnim nizanjem sitnih isečaka iz svakidašnje, a materiju uzima iz sveta malog čoveka. Po svom aranžmanu to je izrazito intelektualna proza, malo razvučena ali ipak zanimljiva marginalija o zapletenosti savremenog čoveka.

U vrh ovogodišnje književne žetve postavio bih Hingov i Kovičev delo. Hingov roman «Suma i pećina», do izvesne mere kamijevski napisan veliki tekst, po svojim najboljim stranicama prava je poslastica. Roman o umetniku (muzičaru) koji traži sebe u nesigurnosti svoje duhovne egzistencije, koji goni sebe za tragom stvaralačkih pobuda i silazi sa olimpijskih vrhova fascinirane krasnorečivosti u najbanalnije isprepletenu svakidašnjicu, po svojoj kompoziciji unutrašnjeg razrešenja predstavlja doduše još torzo ali ipak sadrži prilično stranica estetski doteranih.

Kajetana Koviča sam negde nazvao poslednjim slovenačkim romantikom. Stvarno ima nešto prave romantike u tom svetu njegove

je davoljski teško u jednogodišnjoj produkciji pronaći delo koje bi bilo blizu pomenutog ideala. U našim uslovima takvo delo bi, pored svojih estetskih kvaliteta, moralo da poseduje socijalnu, istorijsku i etičku vrednost. Sveukupnost ovih entiteta i njihovo magnetično sadejstvo trebalo bi da pomogne pri formulisanju aproksimativne definicije najbolje knjige godine. Kažem aproksimativna definicija jer mi danas nemamo potpun uvid u stvaralaštvo velikog broja naših naučnika koji su, i protiv istine stvari, osuđeni najčešće na anonimna priznanja. Upravo zbog toga bi bilo neuporedivo lakše birati najbolje knjige u žanru, u književnom rodu ili naučnoj oblasti. Tada bismo, recimo, u Dedijerovoj knjizi «Sarajevo 1914» morali uočiti jedan od najviših dometa naše novije istoriografije.

No uprkos ovom relativističkom objektivizmu koji uzima u obzir celokupno ljudsko duhovno stvaralaštvo, moguće je ipak u domenu književnosti izdvojiti knjigu koja, po mom mišljenju, predstavlja najzobljnije i najzrelije književno ostvarenje godine. To

Poet Matic

KAKO ODREDITI i po čemu se opredeliti koja je to knjiga godine; po njenom mnogostranom (bučnom) uspehu, po nagrada ma i priznanjima, ili po nečemu drugom čime je ona vidan događaj, vrhunac toga književnog razdoblja? Nekad mi se činilo da je to dovoljno; danas se ne mirim s tim. Pouzdaniji mi je znak i bliža odrednica trajnost vlastitog doživljaja, koliko nosim, koliko moram da nosim u sebi odjeka knjige, koliko da slušam pozive na vraćanje njoj i njenom svetu. Koliko drugujem s njom.

Jednu knjigu, protiv svoga običaja, već dugo držim na stolu: nisam se još odlučio da joj potražim mesto u zbijenim redovima svojih polica. Evo, sad je trenutak da i napišem ono što duže vremena mislim i govorim: taj «Bijeg od knjige» Antuna Barca, taj izuzetan zbir pisčevih poruka, tako čistih i tako potresnih, te reči koje su kao ispovesti pred smrt, to otvaranje čitave svoje unutrašnjosti da bi se sagledalo ljudsko u čoveku, da bi se video čovek u paklu života, onaj iznad pisca, ili onaj koji književnoj delatnosti daje dalekosežniji, sudbonosniji smisao, ta knjiga i njene iskre izvrane iz udara i sudara nepomirljivih svetova, nesvodljivih na zajednički imenitelj, traju u meni kao doživljaj obasjanog pronalaženja. Voleo sam Barca u njegovom mladom periodu, onog koji više sa oduševljenjem no sa kritičnošću piše svoj esej-skicu o V. Nazoru, a u «Knjizi eseja» zrači svežinom, poletom, toplinom široke ljudske simpatije prema bezbrojnim darovima literature. Zeleo sam da kažem zašto se moj izbor zaustavlja na njoj. No kad sam proverio vreme izlaska, video sam da je na knjizi označena 1965. godina. Da ne bih insistirao na delu sa granice godina, okrećem se drugome, još svežem pri dodiru.

To je «Izbor tekstova» Dušana Matića.

Matićeva knjiga pojavila se u ediciji «Srpska književnost u sto knjiga», zajedničkom izdanju Matice srpske i Srpske književne zadruge. Odmah da kažem: teškoća se, za mene, nije ovde javljala u izboru tekstova no u ostvarenju kompozicije saobražene ambicioznom cilju. Za odsudnost i složenost takve kompozicije Jovan Hristić, priređivač ove knjige, pokazao se pogodnim. Dobili smo jedan izbor čija koherencija privlači svežinom i sugestivnošću. Iz ovog izbora eliminisan je samo Dušan Matić romansijer. Duboko sam sklon da verujem da je ta pojava bila uslovljena prostorom: za romansijera bila je potrebna druga, posebna, knjiga. To još nije i potpuna odbrana od sugerisanja ocene, ali objašnjenje jeste. Ceo Matić, ali prvenstveno i istureno, poet iz lirike, poet iz esejistike i putopisne proze, poet iz dnevnih, čestih improvizacija, iz monologa i dijaloga, iz beležaka i refleksija, kao da nas opominje, kao da nas uverava da on to piše jednu jedinu knjigu, sa mnogo delova, sa mnogo različitih podsticaja, pa mnogo i tema.

Matićeve knjige «Bagdala», «Bruđenje matere», «Laža i paralaza noći», «Anina balska haljina» i «Na tapet danas ne gube u ovom izboru ništa od onoga što je njihov intiman, presudan, dejstven ton, što je nezaobilazan elemenat njihove osobenosti. To je, čini mi se, najkрупniji rezultat ovog poduhvata. Jer je to mogućnost da se u ovoj preglednoj, zinko i vešto postavljenoj i usklađenoj panorami vidi koliko je to Matić nastojao, u koliko nonovljenih situacija i u koliko različitih prilika, na egzistencijalnim pitanjima suštine i privede poezije, na sudbinskim pitanjima njenog delovanja u ljudskom društvu, na vrednosti ljudskog saznanja, na mnogoznačnom smislu umetnosti, na iskušenjima i zamkama civilizacije, na vrljetim putanjama kulture, na našoj sudbini među narodima, u svetu. Oдавде, sa ove pružive, podsticajne osnovice tek počinje razgovor.

Zato se opredeljujem za knjigu Dušana Matića.

Boško Novaković

Svet košmarnih simbola

GOVORIO BIH ovom prilikom o jednom mladom autoru koji je u poslednje vreme skrenuo znatnu pažnju na sebe, ali ne ipak toliko koliko zaslužuje. «Voinikov put» Radomira Smiljanića, čini mi se jednim od najzanimljivijih ostvarenja naše proze u ovoj godini. Čitajući tu sumornu knjigu stalno sam imao na umu Lalićevu «Lejlsku goru» i «Haikus». Koliko samo sličnosti u tematici, atmosferi, idejama!

Nastavljajući Lalićevu tematsku liniju, on joj istovremeno daje nov, originalan smer. Lado Tajović je izložen neprestanim hajkama; upada u klopke, biva gonjen po planinama i šumama. On živi u svetu ugroženosti, surovosti, samoće i nesreće. I Pavlica, Smiljanićev junak, deli Tajovićevu sudbinu: ono što on doživljava i vidi nije ništa drugo do bezbroj zamki i mnoštvo gonitelja. I or je sam, i on traži utočište koje ne može da nađe. Ali Lalić slika ličnosti i ambijent sa mnogo detalja, psiholoških, političkih, topografskih čak. Zato je njegov svet, i pored sve halucinantnosti, ipak čvrsto realistički organizovan. Smiljanić se u pogledu metoda razlikuje od Lalića. Bitne osobine njegovog stila ukazuju na bliskost sa ostalim mladim orozajstima koje realizam više ne zadovoljava. On je škrt u davanju imena, u opisanju predela, raščlanjavanju postupaka, u dijalozima. Zbivanja i lica više liče na igru utvara, na kovitlac senki, na neki neprekidni, tajanstveni, duboki odjek, nego na stvarno događanje koje bi nam bilo jasno na osnovu našeg svakodnevnog iskustva. Bez sumnje, u ovom ispuštanju pojedinosti i konkretnih oznaka ima preterivanja. Ponekad izoleđa da autor neće da nam saopšti ono što je nužno

Nastavak na 9. strani

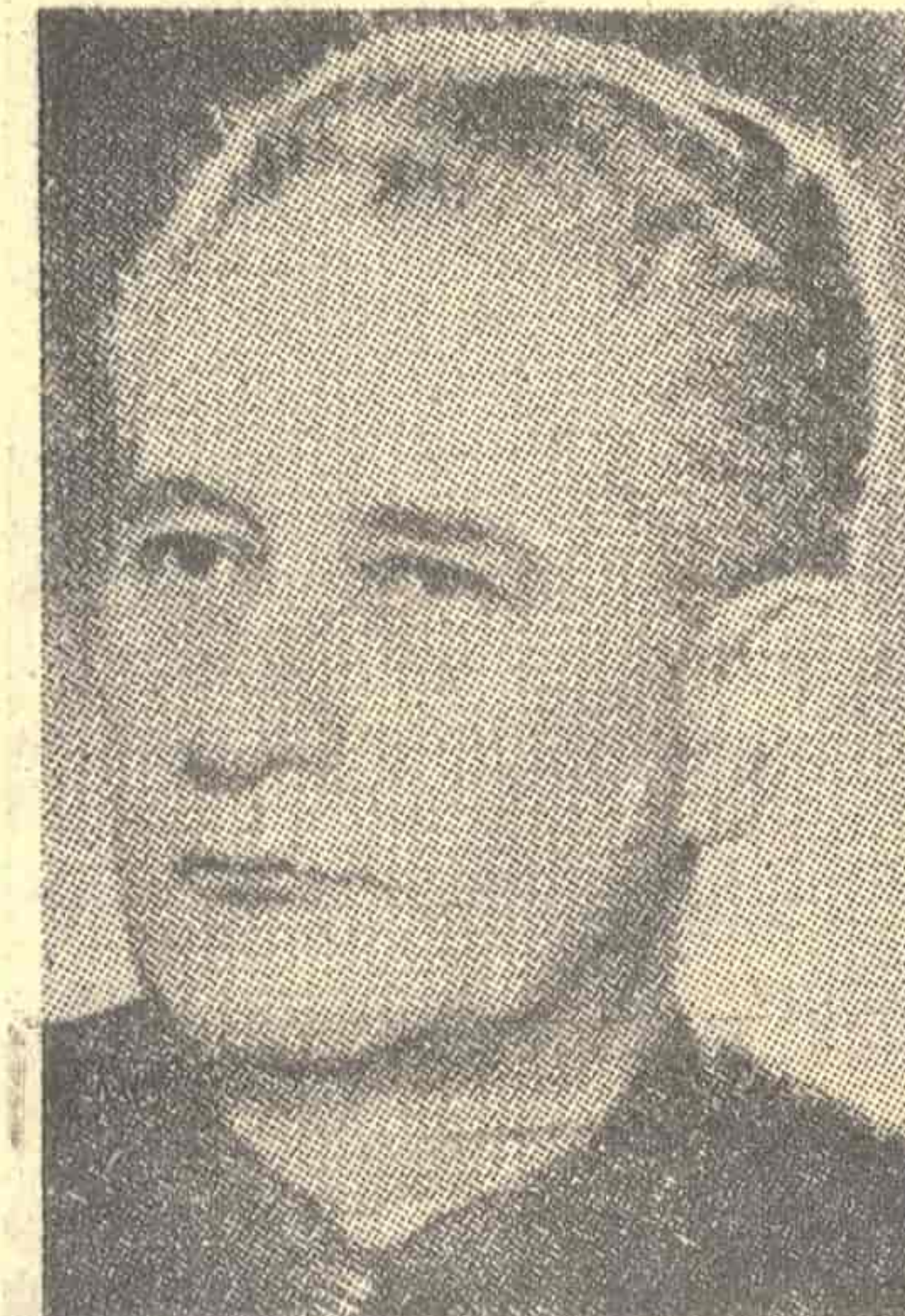
DALIBOR CVITAN

ZORAN GLUŠČEVIĆ

FRANCE FILIPIĆ

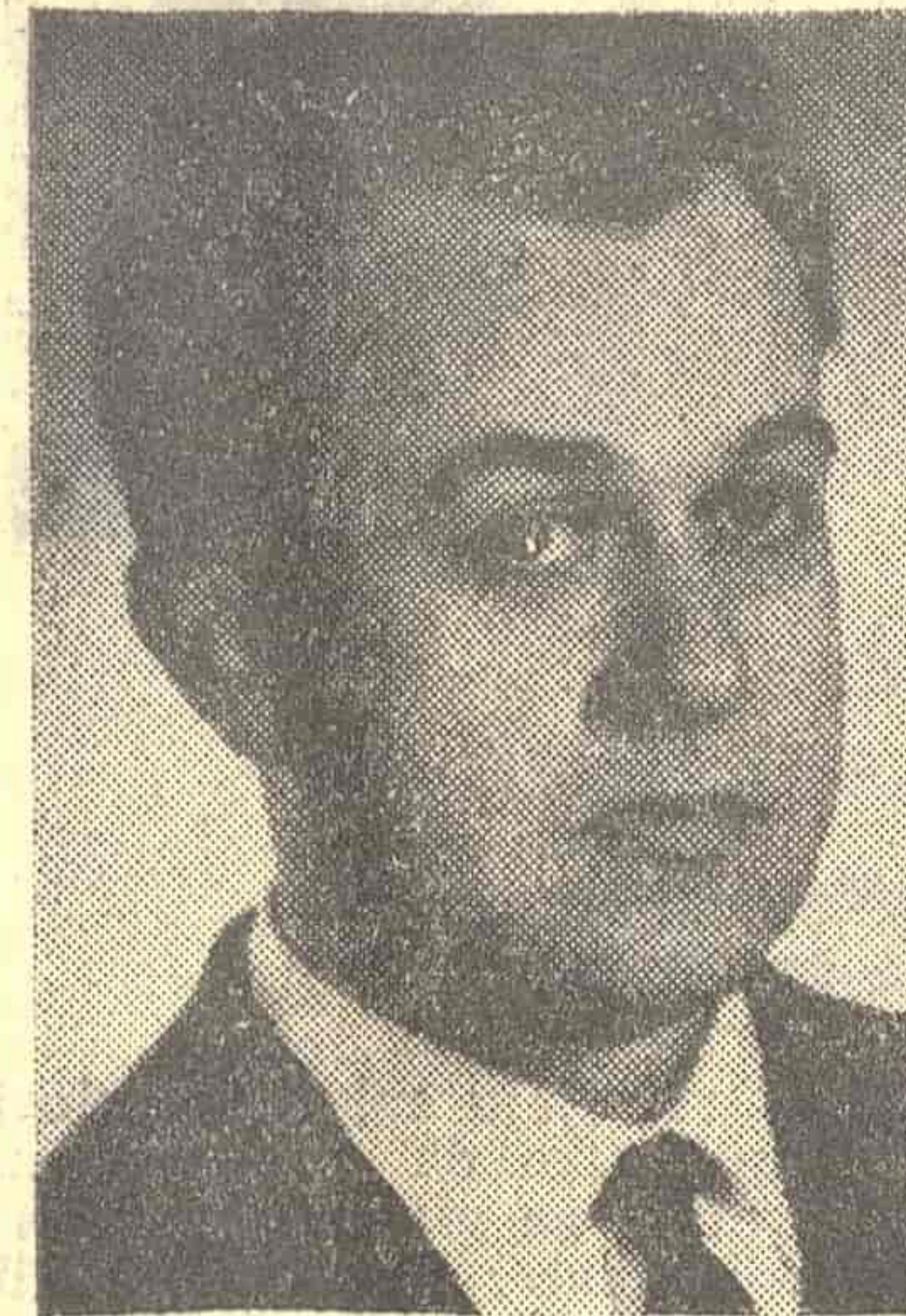
BOSKO NOVAKOVIĆ

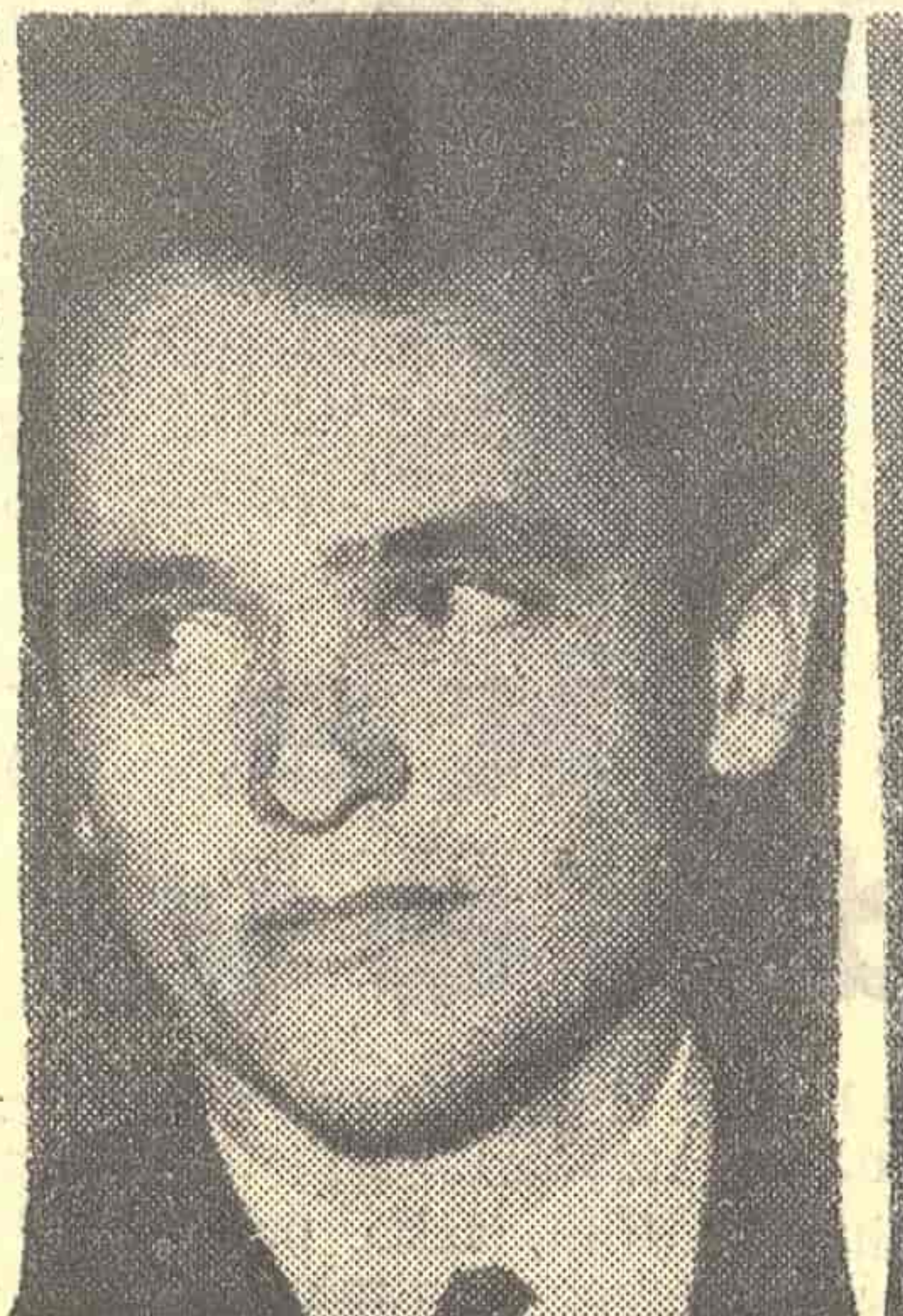
PAVLE ZORIC

VLATKO PAVLETIĆ

DRASKO REĐEP

MIODRAG JURISJEVIĆ

RADOJICA TAUTOVIĆ

poezije koji se ostvaruje u silovitom sudaru sa duhovnim mračnjaštvom i suženošću savremenog sveta, sa prividnim humanizmom koji je u svojoj srži tako truo, tako sebičan, tako zatucan od želje za vlašću i zaljubljenosti u sebe. Kovičeva poezija je oštra, snažna, jasno oblikovana, diže se iznad prosečnog stvaranja u jednokratni čin sakralnog značenja i to u svojim najdubljim u sebi harmoničnim, duboko doživljenim vizijama čovekove teskobe i prome- tještva.

France Filipić

Putevi humaniteta

TEŠKO JE TAČNO RECI koja je najbolja knjiga godine. Po logici stvari to treba da bude knjiga koja, pre svega, prevazilazi uslovne odredbe trenutka u kome je nastala. Ali zar sve dobre knjige nisu napisane u znaku tog ideala? Zar sve istinski vredne knjige nisu u tom idealu situirale svoj magnetični volumen, svoje vreme i svoju vanvremennost? Ima doista nečeg tragičnog u samom činu utvrđivanja i sređivanja istorijskih činjenica, jer sve što je napisano nije u vremenu potpisano: mnoga dela koja su svojevremeno veličana ostala su bez odjeka u novijoj istoriji. Da bi opstalo, u književnoj istoriji i istoriji kulture, jedno delo, po mom mišljenju, mora da sažima celokupno ljudsko vreme.

Kada se imaju u vidu ovi kriterijumi, onda

je uveren sam Gluščevićeva knjiga eseja «Pu- tevi humaniteta».

Ova knjiga eseja, za koju je Gluščević do- bio Oktobarsku nagradu, značajna je pre sve- ga zato što u našu književno-istorijsku i esteti- čko-filosofsku svest uvodi nove aspekte i tu- mačenja nemačkog romantizma. Definišući taj višesmisleni kompleks heterogenih i često is- ključujućih fenomena, koje je organikom reago- vanja, zakonitošću jednog spontaniteta, ipak moguće spregnuti u jednu makar i labilnu celovitost, Gluščević je nemački romantizam shvatio i tumačio kao ži- vu literarnu pojavu neodvojivu od nje- nog životnog i društvenog revolta koji se na određen način literarno- psihološki kanalizuje i zakonito ponavlja. U tome je, po mom mišljenju, situirana univerzalnost i, dakako, aktuelnost njegovog analitičkog mišljenja.

Sem toga ova knjiga inauguriše, u našoj esejistici jedinstveni, psiho-sociološki metod, koji nastoji da analitičko-induktivnim putem pronađe i kritički odredi literarnu i estetičku strukturu jedne uzročno-središnje pojave kao što je nemački romantizam. Takav pristup li- terarnoj materiji dragocen je i u većim kultu- rama od naše, i ne istaci ovde njegov značaj i njegovo posledično dejstvo značilo bi prepu- štiti se kratkotrajnoj euforiji prizemnih strasti takozvanog književnog standarda koji nas sve opasnije prisiljava da verujemo u lažne bajke i da tražimo male literarne lisice...

Miodrag Jurišević

Čovek svog vremena

Nastavak sa 6. strane

Velsovo poniranje u samog sebe u njegovim najuspelijim delima ubrzo su potisli događaji u kojima je njegova nametljiva spoljašnja ličnost morala da igra vidnu ulogu. Za vreme prvog svetskog rata Vels je naivno bodrio borcu da istraju u rovovskom ratu, jer se bore za »svet dostojan heroja« u ratu koji se vodi da ratova više ne bude. Vera u tu mogućnost podstakla ga je da učini sve što može da se rat ne ponovi. On se zauzima za neku vrstu Društva naroda, koje bi trebalo da dovede do svetske države putem nekog velsovskog socijalizma u kome bi vodi ljudi kao što je on, imali posebna ovlašćenja. On piše »Istoriju sveta«, 1922. godine, kojom obuhvata sve narode svih vekova, da bi doprineo stvaranju zajedničke platforme oko koje bi se okupilo celo čovečanstvo, istoriju neokaljanu nacionalističkim šovinizmom. Posle ovog dela, koje je po materijalnom efektu nadmašilo sva ostala, došla je biološka studija — »Nauka o životu« (1931), pa ekonomska rasprava — »Rad, bogatstvo i sreća čovečanstva« (1932). Ova tri dela trebalo je da posluže, prema Velsovoj zamisli, kao temelj jedne nove svetske enciklopedije koja bi poslužila kao osnova na kojoj bi se ujedinio ljudski rod.

Poli više ne može da pomoli glavu ispod hrpe papira ispisanih tekstovima pretežno polemičkog karaktera, bilo direktno ili zaodnutih u ruho romana ili novela. Njegov tvorac Vels morao je da ga učitka da bi se odzvao »cajtgaistu« u čijoj se vlasti izgubila njegova ličnost. Predskazanja, ponekad neobično vidovita — Vels je prorokao da će rat izbiti zbog jednog sukoba u Dancingu — obezbeđuju mu trajno mesto u centru pažnje i van njegove zemlje. Pa ipak, iskonski stvaralački nagon ne daje da se varnica ugasi. U odmaklim godinama njegovom se peru otrgla jedna neobična alegorija. Jadni gospodin Primbi, glavno lice nedovoljno zapaženog roma »Otac Kristine Alberte« (1925), pamera pameću da bi postao Sargon, kralj svih kraljeva. Do onog što stvarnost uskraćuje njemu, najznačajnijem među nezapaženim, Primbi dolazi po skupcu cenu. Ali, da li je ijedna cena previsoka kad se radi o ostvarenju sna, pita se Vels.

Kada danas prevrćemo po hiljadama stranica ovog neobično plodnog pisca, čiji se opus penje na oko 100 svezaka, i kada preko njegovih dela proživljujemo doba koje je on tako neposredno odrazio, i nehotice se pitamo da li je možda Vels imao pravo kada je tvrdio da njegov život predstavlja njegovo vreme. Ma koliko bi mu se moglo zameriti što su mnoge njegove lepe zamisli zbog njegove užurbanosti ostale nedovršene, mora mu se priznati da je poleteo u one visine za kojima ga čovečanstvo tek sledi. Pokrenuo je velike arhטיפске motive, začeo mit atomskog doba, međuplanetarnog putovanja. Stavivši sebe kao predstavnika svoje sredine u centar svojih dela, on je istakao pravo svakog, i najbeznačajnijeg čoveka na jednaku šansu u životu bez obzira na njegovo društveno poreklo. Težio je za boljom budućnošću čovečanstva i verovao da će je svet ostvariti u zajednici svih naroda bez obzira na nacionalne, rasne ili bilo koje druge razlike. Nemire unutrašnjeg bića, u sebi i u drugima, nije umeo da prati. Bio je suviše obuzet onim što se oko njega zbivalo. Nesvesno je, međutim, te nemire projicirao na veliko platno uzvittane vasiona: unutrašnje konflikte odrazio je sukobima u svetu i društvu. Ako je Vels bio toliko angažovan u životu svog doba, da je postao njegov autentičan predstavnik, onda je stekao pravo bar na delić večnosti, jer samo preko intenzivnog sudelovanja u svom vremenu može čovek prisvojiti pravo na pripadnost svim vremenima.

Vida E. Marković

Knjiga godine — „Derviš i smrt“ od Meše Selimovića

VRIJEME JE, KAZU, najbolje rešeto za sve vrijednosti, pa i literarne. Strahujući od presude budućih pokoljenja kritičari se ponekad ustručavaju da se istrčavaju i nedvosmisleno uzdignu vrednote otkrivene na nezaustavljivoj traci tekuće, suvremene književne produkcije. Radije pohvali potkrešu krila, da ne izgube pozicije na zemlji, da se ne izlože nečijoj — podvali. Razumije se, ukoliko ih obaveze prema koterijama, ili sklonost prema vanknjiževnim koketerijama ne navode na svjesna preuveličavanja iza kojih budući »revizionisti« neće otkriti čak ni zabludu.

Protেকে su decenije ispunjene takvim imenima, i takvim naslovima, za koje su bile rezervirane mnoge ugledne nagrade, a da više nitko živ ne bomišlja na to, da eventualno opovrgava promašene apoloģije; toliko je, naime, jasno da na uzvišenim mjestima na kojima su podizane takve kule od pjeska nema više ni pjeska. Ali zato ima na drugim stranama pravih vrijednosti, koje nisu dolično cijenjene.

Da ne ostanem samo na obćim konstatacijama, reći ću i jedno ime: Derviš Sušić. Nisam siguran da je ovaj tvorac Danila Cijenien i poznat u razmjeru s vrijednošću svojih djela, pa i svoje najnovije knjige proza. Nisam siguran da su svi naricatelji nad oportunistom naše suvremene proze čitali npr. sve što je napisao Erih Koš, autor čije se ime ne spominje uvijek u čistu smionih prozaika, iako on to već odavno jest. Ima, međutim, i slučajeva poput plodnog Ivana Riosa. Napisao je, i objavio mnogo; previše da bi kritičari priznali i uočili u njegovu opusu maestralna djela, koja su ujedno i trajne akvizicije naše literature. Ima, također, autora poput Meše Selimovića, izvan kljka, daleko od centra koji se sebi umislio da jedini ima moć i monomoh da proglašava ili osporava onćojugoslavenske veličine, Meša Selimović, valja priznati, nije odmah mogao privući pažnju; jer je nezamjetljivo sazrijevao. Plod toga je roman, koji bez dvoumljenja ističem kao knjigu protেকে godine, na i znatno više od toga; jer »Derviš i smrt« je djelo koje ima uspjeha jedino među najboljima, jer je i samo uistinu neprieporan i originalan domet i svoga autora, i naše suvremene književnosti.

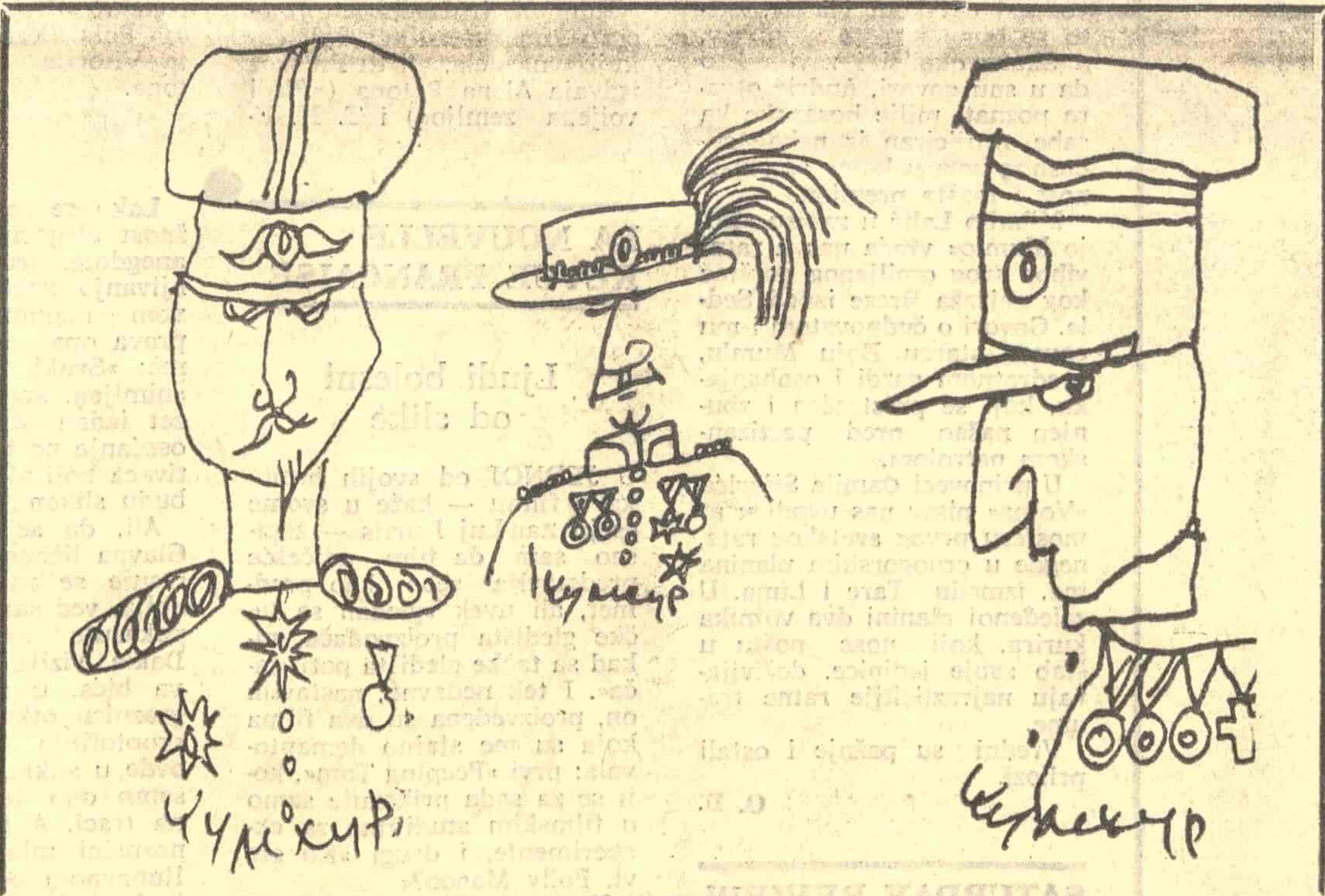
O čudesnom izmodeliranom liku derviša, o Hasanu i spletu događaja koji nas uzbudjuju kao naša najlicnija sudbina nisat ću opširnije, i na drugom mjestu. Ovdje bih samo ponovio rezime svezra predavanja na televiziji, kad sam čitao upozorio na izuzetnost Selimovićeve proze, na lepotu njegova pričanja, dubinu opservacija, čistoću jezika, čvrstoću kompozicije i aktuelnost teme i problema čovjeka u nepravednom društvu, u kojem se i najbolji dehumaniziraju, otkrivajući u sebi i oko sebe — besmisao. Drago mi je bilo, nakon prikaza na televiziji u kojem nisam študio riječi pohvale, pročitati neke kritike, napose kritiku Predraga Palavestra, u kojima sam pronašao isto zadovolistvo, što je naša književnost obožavana još jednim autentičnim delom koje svakako valja pročitati. Sve ostalo doći će, neminovno, samo po sebi.

Literatura o literaturi

ZA PROTEKLE dve decenije, književni razvoj nagomilao je prilično stvaralačkih rezultata, ali i mnogo načelnih problema koji danas imperativno zahtevaju svoje rešenje, i kojima se bavi »literatura o literaturi«, to jest književna istorija, kritika i estetika. Zbog toga, ova svojevrsna literatura je u datom trenutku bar isto toliko značajna koliko i takozvana lepa književnost. Pa i godišnja žetva u njoj ne izgleda ni obilnija ni oskudnija nego u ovoj drugoj; ni u jednoj ni u drugoj nema takvih trajnijih i korenitijih novina, kakve su u svoje vreme predstavljali (na primer) Košov »Veliki Mak« ili Copicjev »Nikoletina Bursać«. Cesto se događa da se tresu gore, a rodi se — miš (zvani »bestseller«). Naravno, na svim knjigama ubeležena je godina njihovog izdanja, ali među njima se ne vidi gotovo ni jedna koja bi svojim pečatom obeležila godinu na izmaku. Po svojoj prilici, nema takvih dela koja bi, kao crveno slovo, označila trenutke neophodnog preokreta u književnom kalendaru 1966. godine; za uzvrat, ima ih koja označavaju momente stvarnog, pa ma i relativnog napretka. Biće da ovakve momente, u »literaturi o literaturi«, fiksiraju knjige Vojislava Đurića (»Govor poezije«), Dragana M. Jeremića (»Kritičar i estetski ideal«), Miloša Bandića (monografija o Laliću), Nikole Miloševića (»Negativni junak«) i još nekih drugih. Da ovi »drugi«, ovde neimenovani, nisu manje vredni od pomenutih, to bi mogao posvedočiti Predrag Palavestra kao pisac dela o »Književnosti Mlade Bosne«. Izvesnim svojim dimenzijama, ovo delo donekle natkriljuje ostale proizvode »literature o literaturi«, pre svega — možda — zato što književna povescina trenutno pretiče teoriju književnosti. U označenom krugu, Palavestrin spis isticao bi se svojom sadržinskom dimenzijom, naime temom o međusobnom odnosu revolucije i književnosti: on nas upoznaje sa nedovoljno poznatom literaturom Mlade Bosne, a kakode i sa jednim minulim vidom Revolucije, koja je u suštini uvek mlada (kao što je omladina — pretežno — revolucionarna). Uz to, nasuprot apologetskoj historiografiji, ovaj spis se danas ističe kritičkim odnosom autora prema nacionalno-kulturno baštini: prikazujući revolucionarnu književnost Mlade Bosne, Palavestra potvrđuje njenu revolucionarnu ulogu, ali njenu književnu vrednost svodi na pravu, skromnu meru. Najzad, on se odlikuje i jednom organskom, u najboljem smislu esejističkom spregom naučnog metoda i književnog stila. Izvlačeći se iz »makaza« suvoparne nadrinaučnosti i praznorečivog »pocitiziranja«, Palavestrin izraz umnogome uspeva da oživi seni atentotora-pesnika i njihov ljudski dramatism. Povrh svega, u svojstvu materijalističkog shvatanja istorije, filozofski »fon« u Palavestrinoj knjizi izgleda određeniji i plodniji negoli u ostaloj »literaturi o literaturi« (recimo, u spisu N. Miloševića). Utoliko, Palavestrin poduhvat nagoveštavao bi mogućnost da se dozreli istorijski i teorijski problemi našeg književnog stvaranja rešavaju na nivou suvremenog naučno-kulturnog prevrata u svetu.

Radojica Tautović

Vlatko Pavletić

Jed(i) na knjiga Dušana Matića

NA KRAJU GODINE koja još traje, u međuvremenu između dvaju čitanja, opredeljujem se za knjigu koju je pisao čitav jedan život, ali i koja je pisala, ophodila, sanjala veliku, totalnu zagonetku čoveka. Jednostavno, odlučujem se za »Izbor tekstova« Dušana Matića (»Srpska književnost u sto knjiga«, MS i SKZ, 1966). Komponovao ju je, na materiji mnogih Matićevih knjiga, mnogih Matićevih godina, Jovan Hristić, i u njoj, koja dakle želi da reprezentuje jednog, da tako kažem, Hristićevog Matića, na tolikim stranicama, počinje da se odmatna ona Arijadina nit koja, poput saznanja i sna, nastoji da ide do dna. U mom primerku ovog antologijskog Matića nahode se i mnogi u nju neodabrani esaji, poneki neprešampavani stih, česta usmena, tek efemernim intervjuom dobačena i potom zabeležena dosetka. Tako je taj moj primerak, sa onolikim interpoliranim tekstovima, unekoliko drukčiji od onog koji stoluje u izlozima knjižara. Ne mari. Lako će se sporazumeti ta dva primerka: pisala ih je, oba, ista ruka, na marginama noći, ratova, mora, buđenja materije, putovanja.

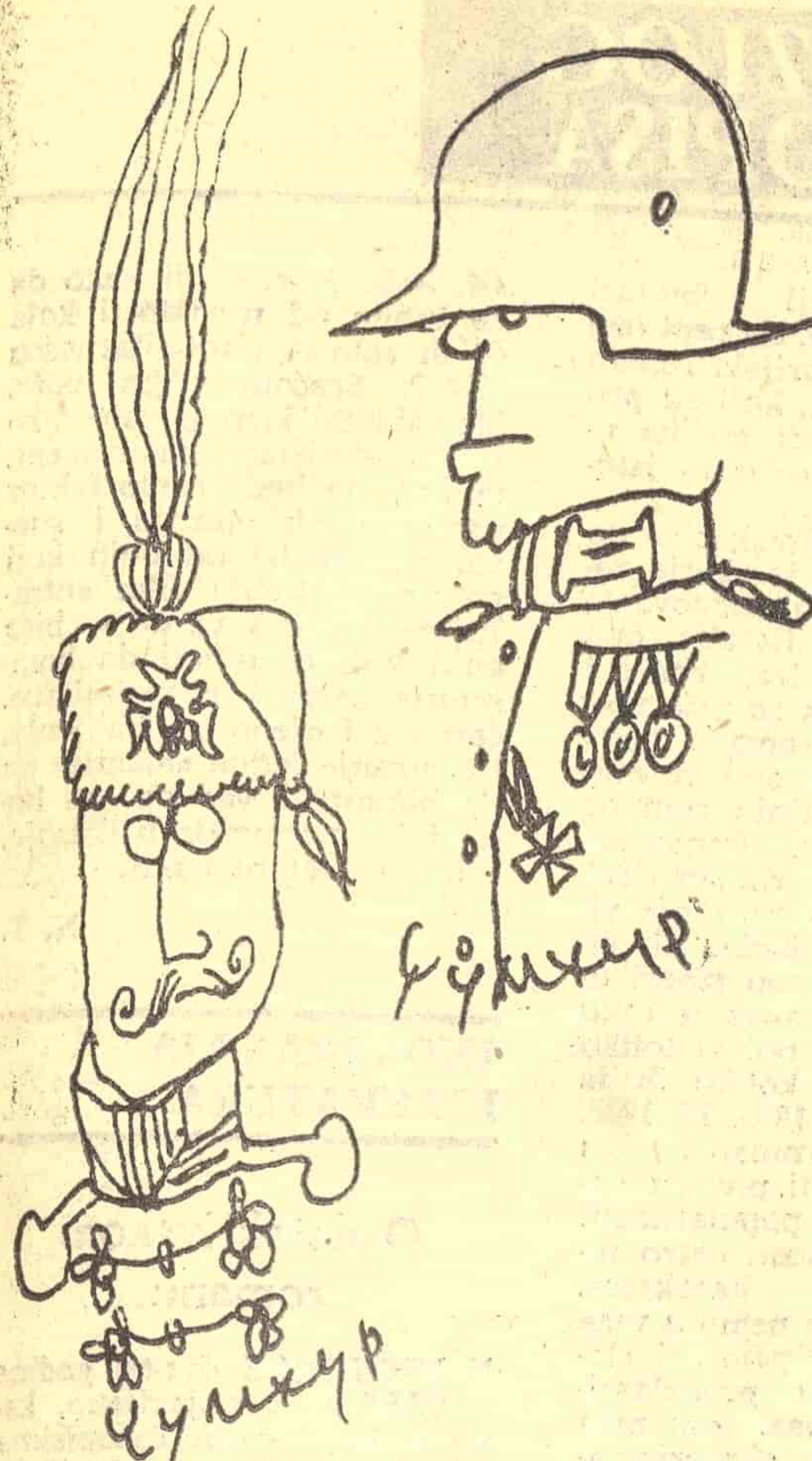
S tom jedinstvenom i, srećom, nikad zaključenom knjigom može se bdeći kasno do najkasnije noći. Njene imenice i njeni vokali mogu se sricati noći putovanja u Grčku, za Grčku. Na našem jeziku, može biti,

nema fragmentarnije i u isti mah koherentnije knjige, tananije opservacije, apartnijeg pristupa: Ako mi prebacuju izvesnu lakoću u formulacijama koje, kako vi kažete, neobavezno i lako bacam u prostor i vreme, verovatno je to zato što mnogima ne polazi za rukom da shvate i da se stvarnost teško imenuje i da bismo iz nje izvukli neke tajne, naše terazije i naši tegovi moraju da budu i tanani i laki, često neuhvatljivi i nevidljivi, kao što i vi sami kažete. Kada bi me neko pitao kakva je to knjiga, odgovorio bih najkraće i najbrže: Matićeva. U njoj se bogato pokazalo da je upravo njen autor, taj pesnik čija ruka nikada nije pisala zadatke koji će se dopadati svima, i prvi matićevac. Paradoskalan, vibrantan, svež. Kako je pisana? Pomalo iskosa, ponajviše da bi, jednom drugom rukom, bila nastavljena. Knjiga pesama ili knjiga eseja? Knjiga koja nema vremena da čeka. Knjiga između tolikih drugih knjiga; otvoren prozor u noći; pohod jednom brdu i jednoj pesmi koji se jednako zovu: Bagdala. Knjiga prošlosti? To nije prošlost za kojom tragamo. Radi se o nećemu drugom. Radi se o nama, radi se o svima koji nisu zaštićeni. Njena prva pouka? Da postoji bezbroj svetova, zavodljivih, nevidljivih, nedo-

stupnih, nepoznatih. Da beskraj to puca nad našom pameću i nad našim snom, magičan, sudbonosan. Njena hronologija? Ono šta je u međuvremenu bilo u isti mah je i jedno vreme, ambiciozno, bogato. Zavisi od toga odakle posmatrate i šta vidite. Njeni junaci? Stoje na belegu noći usamljeni na javi i u snu, ali topla, zaštitnički sjedinjeni u mislima. Njena sintaksa? Ima želju da širom raskrili svoje rečenice, da se ne predaće, da svedoči. Njena interpunkcija? Odana znaku pitanja, većitom, nezaustavljivom.

Ovakva čitanka, ovakva panorama nazirala se davno. Sad je na domaku ruke, prepuštena ne toliko sebi koliko vremenu, koliko ta i na o plamenu ovoga sveta. Tako je dobro što ta knjiga zatvorena i ograničena nije: njen autor će je nastavljati jednako kao što će je njeni čitaoci slediti i produžavati. Matić je imao smelosti da to pokuša; da se odrekne svih olakšavajućih okolnosti koje pružaju zatvoreni sistemi i zatvoreni oblici, da sam rešava »zadatak neizbežni«; u tome je izuzetnost i neprekidna svežina njegove misli, — kaže Jovan Hristić. A meni se čini da je, pored toga, Matić imao divnu osobinu da bude Matić. Neza-dovoljan, pokretljiv, provokativan.

Draško Redep

Nastavak sa 8. strane

samo zato da bi potpunije izrazio svoje odbijanje svake dokumentarnosti, faktografije, detaljisanja. Ali u osnovi, i to je od svega najvažnije. »Vojničkov put« deluje svojom hladnom, sledenom setom, svojom gorčinom iskazanom škrtnim, svim opisnim rečenicama. Pavličino lutanje, izbegavanje zaseda, susret sa bratom koji pripada neprijateljskoj strani, Pavličina pogibija — sve je to jedan lep simbol pustošnog podneblja rata. Goniči koji mu se nalaze stalno za petama, više nevidljivi no vidljivi, najbolje olicavaju tu moru osamljenosti, straha, bekstva. U jednoj inteligentnoj kritici o ovom romanu pročitao sam tvrđenje da je Smiljanić dosledno ostvario kafkinsku atmosferu. To je tačno. Govoreći uproščeno, moglo bi se reći da je on zanemario Lalićevu realističku podlogu, nadahnjujući se košmarnim, vizionarskim slojevima njegove moćne i složene građevine; na tom putu simbolizacije svega konkretnog, stavljanja u zagradu najvećeg dela stvarnosti videne iz uzla jedne prosečno razvijene svesti, on je naišao na Kafku, zahvaljujući kome je uspeo da svoj metod potpune apstrakcije primeni do kraja. Ako se jedan autor uporno, rekao bih gotovo fanatički kreće po razređenom vazduhu simbola i apstrakcija, preči mu opasnost da postane neuverljiv, odbojno hladan, jednoličan ili dosadan. U nekoliko navrata to se desilo i Radomiru Smiljaniću. Ali njegovi nedostaci ne govore o lutaniu ili zbunjenosti, već o slabostima pisca koji, znajući tačno čemu teži i čime će postići cilj, još nije razvio sve svoje snage.

Ne učestvujući u svakidašnjoj praznoj i besmislenoj buci književne čaršije, nezanimljiv sa reklamne tačke gledišta, fizički nedovoljno prisutan na glavnim mestima našeg poprišta taštine, pa stoga za neupućene samo prosečan, Smiljanić je, bez obzira na sve te sporedne i prolazne okolnosti, jedan od najdaroovitijih pisaca mlade generacije.

Pavle Zorić

Na rubu odbrane opstanka

PETAR I PETROVIĆ: »Freske na kamenu«. Ni službena akta, ni pisma, ni besjede, a sve to u isti mah. I mnogo više, i mnogo dublje: riječi pisane rukom nevolje, kako u predgovoru ove, po mnogo čemu izuzetne knjige, kaže Čedo Vuković. Metaforičko identifikovanje pisane riječi sa istorijom. Riječi-poruke, riječi-testamenti, riječi — kao jedino oružje. Poezija u prozi. Poruke jednog mučnog trenutka crnogorske istorije; moralne pouke i opomene pojedincima i plemenima, prijateljima i neprijateljima; tragične bespomoćnosti i dileme osobite, snažne individualnosti Petra I kao vladara i čovjeka; personifikacija svih iskušenja, leleka i poziva jednog vremena. To su poslanice Petra I sabrane u ovu knjigu (izdanje »Grafički zavod« — Titograd, biblioteka »Luča«).

Iako pisane bez ikakvih književnih pretenzija, one su, po svojoj dokumentarnoj vrijednosti, bogatstvu i sokovitosti životne građe, po svom dramskom podtekstu, snazi riječi, najintegralnije djelo prednjegoševskog doba. Freska — sa svim oblicima mučne stvarnosti jedne zemlje: ratovi, glad, neznanje, krvna osveta, na jednoj, i nadljudski napori da se ljudski opstane, da drugoj strani. Pri svemu tome — ni traga od nacionalno romantičnog mita, od deseteračkog patosa i hiperbole.

Računajući na psihologiju, mentalitet i etiku onih kojima se svojim poslanicama obraća, Petar I je, i u tonu i u značenju, nijansirao svaki izraz, uznoseći ih tako do vrijednosti i smisla klasičnih epistola, do posebnog književnog rada u našoj literaturi, do nepatvorene umjetnosti.

Neobična, vanserijska u svakom slučaju, ova knjiga rješava jednu zabludu koja godinama traje, dokazuje da poslanice Petra I nijesu »samo arhivska građa, vjerodostojan podatak«, kako ih istoričari tretiraju, već, najvećim dijelom, mnogo više (mada jesu i to — Petar I nikad nije improvizovao): neiscrpan izvor poetske inspiracije, tragična vizija ljudi i odnosa u jednom istorijskom razdoblju Crne Gore.

Zato »Freske na kamenu« pretpostavljam mnogim knjigama koje su se pojavile u inače književno plodnoj 1966. godini.

Milorad Stojović

Edit Sitvel

BRITANSKA PESNIKINJA Edith Sitvel pripada sad već klasičnom periodu moderne engleske poezije. Rođena je krajem prošlog veka a umrla pre dve godine (1887—1964). Nosioc je više doktorskih i akademskih titula, pa i počasnog zvanja »dejm« (što odgovara tituli »ser« koja se dodeljuje muškarcima).

Poezija Edith Sitvel više misaona nego osećajna, odlikuje se tehničkim savršenstvom. Narocitu pažnju pesnikinja poklanja varijacijama samoglasnika i suglasnika, kao i odnosu akonata među pojedinim rečima. Na taj način njen stih dobija izuzetne muzičke kvalitete.

Bubanj

PRICA O DUHU IZ TEDVORTA

I Z SVOJE gospodske kuće
Visoke, večničke, mračne

Gde prašina od aršina
Hući i njače
Ječi i gače
Na crnu senku
Rek'o je zabrek'o sudija Mompeson
»Ko bubnja tako zlobno
Besno i kobno ko da urliče okean?»

»To je prosjak s dozvolom od vas
»Ja mu nisam dozvolio.«

Ođneše dronjav bubanj koji je nekad ličio
Na okean kad urliče.
Sad je sigurno u kući sudije
I večnosti se ulaguje.

Je li to tamna noć?
Tamna ko vij fujunku kometa
A vetar ko vuk zajauka
Iz daleka.

U praznoj kući Mompesona
Leluja koradni plamen sveće
Kao ponoćno sunce ili kresta petla
Se okreće.

Kozii čuperci snežnoga praha
Iz vraka žmire na sveće
Koj se žare od straha...

Kroz kuhinju projuri zec —
Meko kao trava proskiča mesec
Prošao je... namesto njega
Divna deva sa očima čarnim
I kosom smeđom. Ona je došla
Nebeskom medom, ali opake je čari.

»Mišljah da videh vešticu rdavu
U starom zardalom kuhinjskom sudu,
Lelujava, lajava sveća reče.«
Napolju buku prave ludu
Vešticije haljine žustave.

Sveće se gase od strave
Na glas bučnoga bubnja.

Ko kasa tako s mukom
Na bubnjev kopitast kas
Mučnije od rađanja dana
Bolnije od rike orangutana?
»Heliogabalus je to«
Zaklepetase kosti
Proklete pare su počadale,
Vatra jenjava... neko vrata para
Kandžama od gvožđa.

I poče hosti ispod kreveta,
Iznad stepeništa.
»Zauvek spavak voda propišta
Crna kao kleveta.

Zimski mesec militav
Ko cvet od lane, kroz gole grane
Išar'o je sneg... i tad
Prđogriivi vetar je rzo
I mleko je brzo postalo sneg.
Proništiao je kraj banka
Gde bubanj i dalje grmi
Bez stanka.

Aubade

JUJARNJA SERENADA

ANA, Jana
Kao ždral visoka

Jutro opet škript od istoka
Očehljaj svoju čupu k'o petlova kresta
Jana, Jana, siđi dole smesta.

Svaki tupi, drvenast stalaktit kiše
Škript dok se u svetlosti niše.

I zvuči kao muzika planeta
Iz nekog tuđeg usamljenog sveta.

Al svetlost prazna škripava
Nikad neće biti vidljiva.

Nikad neće taći tvoja čula
Muzikom k'o kiša potmula.

Svetlost bi probila (kad bi bila krta)
U tajne kuhinjskog vrta.

U krestav cvet koji niko ne dotiče
I zeljasto eveće koje kukurūče.

U kuhinji moraš da potpuriš plamen
Da trepti belo-crven

K'o šargarepa il' repa, da škilji
Dok hladna zora cvili.

Krestava kosa od vetra hladna se opustila
I mlečno bleđi um zavrtila

Jana, Jana,
Kao ždral visoka
Jutro opet škript od istoka.
(Prevela Zorica Stefanović)

PISU: OSTOJA ĐURIC, LADISLAV NINKOVIĆ,
NIKOLA TRAJKOVIC I DRAGUTIN M. MALOVIC

STVARANJE

Jubilej

SVOJIM DESETIM ovogodišnjim brojem časopis za književnost i kulturu »Stvaranje«, koji izlazi iz Titograda, slavi dvadesetogodišnjicu. Osnivači i prvi urednici časopisa Mihailo Lalić, Janko Đonović i Mirko Banjević oktobra 1946. godine pokrenuli su na Cetinju »Stvaranje« u želji da otko njega okupe crnogorske književne i kulturne nosilke. Tokom izlaza »Stvaranje« je promenilo mesto izlaza (sada Titograd), a 1963. godine primilo je časopis »Su sreće« i uzelo na sebe njegove obaveze. Tokom vremena »Stvaranje« je variralo u profilu svoje fizionomije, ali je gotovo uvek ostalo zanimljiv časopis. Imena, kao što su: Mihailo Lalić, Janko Đonović, Mirko Banjević, dr Vuko Pavlović, Jovan Koprivica, Dušan M. Đurović, dr Niko S. Martinović, Ratko Đurović, Veselin Đuranović, Aleksandar Ivanović, Radonja Vešović, Čedo Vuković, Junus Međedović, Mihailo Gazivoda, Marko Đonović, Olga Petrović, Milorad Stojović i dr., koji su u toku dve decenije dali svoj doprinos »Stvaranju«, govore da je ovaj časopis bio jedan od najvažnijih punktova koji je podsticao savremenu crnogorsku književnost.

U ovom broju svoje priloge objavili su: Ivo Andrić, Blaže Koneski, Mihailo Lalić, Vesna Parun, Mira Mihalić, Mirko Banjević, Camil Sifarić, Janko Đonović, Dušan Đurović i drugi.

U odlomku »Razgovor pred večer«, u maštovito intoniranoj slici uhvaćenog trenutka prolaznosti, Ivo Andrić priča o »dva Ibrahima«: Ibrahimu Efendii-Jamaku i Ibrahimu Efendii-Škari. Jamak je učeni »Stambolija« koji poznaje bosanske prilike i veziru Hajrudinoviću služi kao savetnik, a Škaro rođeni čaršijlija bez velikog znanja, čudivit osobenjak i dobar pripovedač. U čudnom dijalogu između ime njaka, u kome Jamak kao vezir čovek hoće da sazna »šta li je ljudima u Bosni kri vo pod carskom vlašću, zašto se bune i zašto liju krv, a Škaro okoliši i zavija kao da u snu govori, Andrić otvara poznati milie bosanske ka sabe, proičiran iz nekog čudnog ugla u kome se stvarnost i mašta prepliću.

Mihailo Lalić u zapisu »Bojo Mumlo« vraća nas u ratni vjhor svog omiljenog gorštackog kog nezaža Breze ispod Sedla. Govori o čudnovatom i mučavom starcu Boju Mumlu, predratnom gazdi i osobenjaku, koji se prestrašen i zbunjjen našao pred partizanskom patrolom.

U pripovesti Čamila Sijarića »Vošna« pisac nas uvodi u at mosferu prvog svetskog rata, negde u crnogorskim planinama, između Tare i Lima. U zaleđenju planini dva vojnika kurira, koji nose poštu u štab svoje jedinice, doživljavaju najrazličitije ratne traume.

Vredni su pažnje i ostali prilozii.

O. Đ.

SATURDAY REVIEW

Šta se dešava sa romanom?

OVO PITANJE postavlja u broju od 26. novembra Orvil Preskot, kritičar koji je pune dvadeset četiri godine pisao o knjigama u »Njujork tajmsu« i tek nedavno se novukao sa književnog poprišta. Kad ljudi razgovaraju o knjigama, kaže on, najveće deo vremena posvećuju romanu. Kad od nekog prijatelja tražimo da nam preporučii knjiigu za čitanje, obično želimo da to bude roman. Kad kritičari raspravljaju o knjigama, tema njihovih diskusija obično je roman. Zašto? Zato što romani mogu biti divna zabava, ali i »dela umetnosti i misli«.

Govoreći na osnovu izvanredno bogatog kritičarskog iskustva, Preskot kaže da je većina romana o kojima je pisao davno zaboravljena. Njegove knjige isečaka »lice na groblje mrtvih reputacija«; one takođe svedoče kako talenat može sam sebe da sagori, ali pošto navika pisanja ne presahnjuje nastaju slaba

dela dobrih pisaca (Bromfeld, Sinkler Luis, Somerset Mom). Jedna od tužnih istina o američkom romanu glasi da u mladosti pisci napišu jednu ili dve dobre knjige, u njih sabiju sve što imaju da kažu, pa onda prestanu da pišu ili pišu veoma slabo. Koliko se samo raznih vrsta romana izlie iz vrelih i zadimljenih pisacih mašina: romana koji su nekad izledali važni: satiričnih, naturalističkih, političkih, autobiografskih, alegorijskih. »dela pisanih po izozvu na Viliama Foknera. Po slednih godina sve je više romana o »novom moralu«, koji mnogo više liči na odustvo morala, romana koji glorifikuju izopačenost, zlo, perverzije svih vrsta, kao da su ljudi skloni svemu tome što je veći i zanimljiviji; romana o očajanju, mržnji, absurdni i intelektualno nekoherentnosti. Mada među ovim delima ima i iskrenih knjiga, one su u većini dosadne i retko kad ozbiljno komentarišu moralne ljudske snovrate.

U svojoj dugogodišnjoj kritičarskoj karijeri Preskot je često pisao o romansijerima koji nisu u potpunosti iskristili svoj talenat i koji su prečeni. Njihovi romani su bili zanimljivi, provokativni, vredni ozbiljne pažnje, ali istovremeno nisani da zadovolje autore ili pripadnike uskih koterija nre nego široke slojeve obrazovanih čitalaca. Oni su dramatično suviše usku i problematičnu viziju ljudskog karaktera i ponašanja. Najistaknutiji među ovim, na mahove sjajnim, piscima bio je Fokner. Ostali su: Džon O'Hara, Robert Pen Voren, Džon Stainbek, Sol Belou, Džon Andaik, Dž. D. Selindžer, V. Stajron, Gream Grin, Lorens Darel, Vladimir Nabokov...

Preskot se neki drugi romansijeri čine značajnijim i zanimljivijim tumači života, veštiji tehničari proze, bolji majstori karakterizacije i pripovedanja, i njihova dela predstavljaju, po mišljenju ovog kritičara najbolje primere proze dvadesetog veka. Među njima su Džon P. Markand, Dž. G. Kozens, Luis Očinklos, Konrad Rihter, Džon Hersi, Džozs Keri, Č. P. Snou i Ivlin Vo.

Romani društvenog protesta retko su kad vredni kao književna dela, ali tu Preskot izdvaja Alena Patona (»Plaći voljena zemljo«) i T. H. U-

LA NOUVELLE REVUE FRANCAISE

Ljudi bolesni od slike

U JEDNOJ od svojih hronika o filmu — kaže u svome eseju Zan-Luj Kurtis — zapisao sam da film najčešće predstavlja sebe kao predmet, ali uvek »gledan sa tačke gledišta proizvođača, nikad sa tačke gledišta potrošača«. I tek nedavno, nastavljajući on, proizvedena su dva filma koja su me sjajno demantovala: prvi »Peeping Tom«, koji se za sada prikazuje samo u filmskim studijima za eksperimente, i drugi »Ko ste vi, Polly Magoo?«

U prvom filmu reditelj je izneo da smo mi, ljudi XX veka, izmenjeni stalnim napanjanjem slikama, od rođenja do smrti. Glavna ličnost ovog filma toliko je zaneta filmom da sakuplja, kao drugi ljudi leptirove, izvesne specijalne filmove. Budući sin profesionalnog psihologa — kome je nesumnjivo bila potrebna pomoć psihoanalize — otac je na njemu dok je bio dete vršio opite: da u njemu bude uzbudjenja užasa i straha. I snimili su ga u času kada bi se ta osećanja izražavala na njegovom licu. Docije, on je dobio na poklon jednu kameru da bi druge hvatao u tim trenucima. I tako je on najzad stekao tu holet, slabost, potrebu — kako hoćete — da hvata ljude u njihovoj najvećoj moralnoj nepetosti, koja nije ništa drugo nego užas, ali, da bi se to osećanje potpuno uhvatilo, trebalo ga je snimiti istog trenutka kada je izazvano. A da bi se to proizvelo, on je svoju kameru snabdeo jednim bodežom, i njegove žrtve bile su snimate u samom trenutku najvećeg užasa, odnosno u momentu kada su bile ubijane.

IZLOG ČASOPISA

ajta (»Negdašnji i budući kralj«). Međutim, on cenii one pisce koji su istorijski roman vratili umetnosti, koji su pro teklih dvadeset pet godina učinili »zlatnim vekom istorijskog romana«.

Zaključujući, Preskot se ponovo pita kakvo je stanje današnje proze i odgovara: »Kao i naša civilizacija, ona je u stanju nemira, zbrke i promene«. Danas se piše više nezanimljivih romana nego ikad ranije. Više ambicioznih i očajnički ozbiljnih romana nego ikad ranije. Danas nesumnjivo više romansijera nego ikad ranije zarađuje više novca nego ikada. Ali čitaoci ipak ne mogu izbeći uverenje da se danas u toku jedne godine ne pojavi toliko dobrih romana koliko ih je bilo objavljeno 1866. ili 1926. Danas mnogi romansijeri, i to oni najdaroitvi, preziru osnovni element popularnosti, kao da narativnost, oštro individualizovanje karaktera, humor i emocija nemaju veze sa umetnošću. Opčinjeni slavom i tehničkim pronalascima jednog Džojza, oni pišu knjige u kojima eksperimentalna forma eliminiše sadržaj, pribegavaju dvosmislenosti, simbolizmu i alegoriji sa anemičnim, neukusnim i depresivnim rezultatima. Ponekad pišu zato da bi demonstirali svoju mržnju na život i svoje uverenje da život nije samo absurdan nego potpuno bezvredan. »Nije čudo da većina čitalaca ove romane ne smatra vrednim čitanja. Njihovi sopstveni životi mogu biti ti puni teškoća, razočaranja i tuge, biti nezadovoljavajući na mnogo načina: ali oni ne podležu kultu očajanja i njima se ne dopadaju knjige pisaca koji su se predali. Najvažnije knjige o tugama i surovostima ljudi i života napisali su pisci sposobni za gnev i sazaljenje. Takve pozitivne emocije čitaoci uvek rado dele«.

Na kraju, Preskot posebno izdvaja dva romana koja su izvanredni primeri za ono šta se može učiniti u savremenoj prozi. Tradicionalni elementi »koji prozu čine velikom umetnošću« prisutni su u njima, i oni se istinito i dirljivo, bave problemima naših uzemirenih vremena. To su romani »Dragi kamen u kruni« Pola Skota i »Tajna Santa Vitorije« Roberta Kričtona.

L. N.

Lako se može shvatiti važnost alegorije ove neobične anegdote, jer u tom zamešnjivanju slike realnosti pravom realnošću krije se i prava opasnost. Otuda i ona reč: »Svaki put kada sam snimljen, kao da mi je oduzet jedan deo mene«. A to osećanje postoji i kod primitivaca koji nikako ne vole da budu slikani.

Ali, da se vratimo filmu. Glavna ličnost filma ne interesuje se za devojke koje ubija, već samo za film koji pokazuje njihovu agoniju. Dakle, vizija filma, a ne života bića, u njemu izazivaju groznicu otkrića. Sadizam i skoptofilija odražavaju se ovde u slikama. Stvarnost je samo ono što je snimljeno na traci. A kad jednom taj nesrećni mladić, blagodareći ljubavnom osećanju koje se ipak probudilo u njemu, izide iz svog začaranog kruga, on ne ljubi usne svoje devojke, već objektiv svoje kamere. Gest lud, ali koji ide daleko. Slično ovome, na kraju svoje hronike o Hičkokovim »Pticama«, Kurtis je naveo slučaj mnogih današnjih amatera filma-istine, koji lutaju ulicama velegrada, u lovu za odlomcima ljudske stvarnosti. To su oni uporni snimatelji koji se kriju u parkovima, krovovima, mračnim uglovima ne bi li snimili ljude u trenutku i situaciji kada misle da ih niko ne vidi. I takvi snimci plaćaju se skupo i velika je po tražnja za njima.

Obavijen tom audio-vizuelnom fantasmagorijom, čitav univerzum postaje igra vrtočnog bleska. Junak filma ide još dalje; on je izmislio jedan dijabolični rafinman: iznad svoje ubilačke kamere stavio je ogledalo koje žrtvi prikazuje njen strah u trenutku smrti. Tako da uhvaćena slika prikazuje ne samo prestrašeno lice, već lice koje vidi sebe tako užasnuto. A vidi i samog sebe kako umire. Možda će se ljudi umeti braniti od nuklearne opasno-

sti, kaže Kurtis, ali kako da se brane od utrnulosti koja ih zahvatiti totalitarnošću slike? Srećom, film može, blagodareći kritici, isto tako biti i koristan instrument, umesto da bude samo faktor uspavlivanja, iluzije i snova. Sve zavisi od onih koji ga prave. Veliki film sutrašnjice — završava on — biće onaj koji će umeti da kombinuje šarm i nespokojsvo, čaroliju i njeno odstranjenje, i stvaranje jedne »magije« ne da hipnotiše, već da nas bolje i još potpunije prikazuje, i nas i svet oko nas.

N. T.

INOSTRANAJA LITERATURA

O detektivskom romanu

U PROTEKLE dve-tri godine u SSSR-u je objavljeno, kako u književnim časopisima tako i u posebnim izdanjima, dosta dela kriminalno-detektivskog žanra, koja su naišla na veliko interesovanje publike. Romani su prosto razgrabljeni, pa su samo u toku nekoliko meseci štampana ponovljena izdanja, kao što je to na primer slučaj s knjigom Džudi Votena »Saučesništvo u ubistvu«. Nastojajući da objasni otkud toliko interesovanje čitalaca za tu vrstu literature, Arkadije Adamov u članku objavljenom u oktobarskom broju ovog časopisa pod gornjim naslovom, misli da je rešenje te zagonetke sadržano u samom čoveku, kome je u svim vremenima bila svojstvena »ljubopitljivost, ustreltalo stremljenje da odgonetne tajnu, sve neshvatljivo i zagonetno što susreće na svom putu«. On vrlo oštro polemizira sa kritičarima koji napadaju detektivski roman kao »prejedan literarni produkt, i koji u njemu vide samo lako štivo i sredstvo za razonodu i zabavu, kao što to čini kritičar V. Kardin pišući o knjižici O. Gerčakova »Maksim« nije došao na vezu«. Po mišljenju A. Adamova i detektivski roman može da deluje na čitaoce kao i sve ostale vrste literature pod uslovom da je pisac svestan zadataka koji je sebi postavio, da je jasna njegova idejna i klasna pozicija.

Analizirajući još neke detektivske romane (A. Kristi, Z. Simenona, P. Gamara, F. Nibela i C. Bejlja), A. Adamov ističe da je, bez obzira na njihove prilično neujednačene literarne kvalitete »ve oma pozitivna pojava sam fakat publikovanja takvih delaa«. A da bi dokazao da ta vrsta literature, najčešće zapostavljena ili sasvim ignorisana od književne kritike, sve više stiče pravo građanstva i u socijalističkom društvu Adamov navodi citate iz Velike sovjetske enciklopedije objavljene pre nekoliko godina i citate iz Kratke literarne enciklopedije objavljene nedavno. Dok u Velikoj sovjetskoj enciklopediji u članku pod naslovom »Detektivska literatura« o delima te vrste piše sve naigore i najcrnje — da je ona izraz buržoaskog sistema, i da »natrpna užasima, opasnostima, ubistvima, jevtinim efektima, seksualnim nastranostima, ima bulevarski karakter«, u Kratkoj literarnoj enciklopediji piše sledeće: »Najbolja dela toga žanra... ispunjena su romantikom traženja i podviga, um i hrabrost se sukobljavaju u njima u dramatičnom dvobuju s tajanstvenim i neobičnim zločinom, izazvanim socijalnim, a ne patološkim motivima«.

A. Adamov smatra da je detektivski roman bezuslovno opravdao svoje postojanje i da je potrebno nastojati da se on i dalje stalno objavljuje, jer je »sposoban da sa osobitom snagom predstavi čitaocu najvažnije socijalne i društvene konflike. Njegove specifične osobitosti nimalo tome ne smetaju, već šta više — pri sretnom talentovanom korišćenju samo mogu tome da pomognu. Same po sebi one ne mogu sniziti umetnički nivo dela, njegovu psihološku dubinu, svu njegovog socijalnog vrtačanja«.

D. M. M.

ANKETA —

INTERVJU —

PISMA UREDNIŠTVU

ANGELUS JOVAN: Podeljeni svet Petera Vajsa. Razgovor sa Peterom Vajsom. 268 (5. februar), 12.

CVITAN DALIBOR: Za ime božje, Fred! (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 1.

ĐIDIĆ LJUBISA: Nepotrebno je raspravljati o pesimizmu ili optimizmu. Razgovor sa Gregorom Strnišom. 266 (8. januar), 12; Više plana u politiku međurepubličkog upoznavanja. Razgovor sa Janezom Menarom. 289 (26. novembar), 12.

FILIPIC FRANCE: Neznatna književna žetva. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 8.

GLUSČEVIĆ ZORAN: Memoari kao poezija i esejstika. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 8.

IGNJATOVIC MIODRAG D.: Biberče će vam trebati za istoriju, decol 285 (1. oktobar), 4.

JURISEVIĆ MIODRAG: Putevi humaniteta. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 8.

KALAFATOVIC BOGDAN: Za zatvorene sinteze. Razgovor sa Zoranom Gavrilovićem. 288 (12. novembar), 12.

KAPOR MOMO: Odgovor Aleksandru Mišiću. 270 (5. mart), 12.

KIS DANILO: O prevođenju. Razgovor sa Kaimanom Dudašem. 286 (15. oktobar), 12.

KULENOVIĆ TVRTKO: Indija i umetnost. Razgovor sa Mulk Radz Anandom. 273 (16. april), 12.

MANDIĆ STANIMIR: Monopol na televiziji. 284 (17. septembar), 8.

MISIĆ ALEKSANDAR: O kojem je delu štampati? Čemu koristi napis Mome Kapora »Gospodica Konstrukcija«? 270 (5. mart), 12.

NOVAKOVIĆ BOSKO: Poet Matic. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 8.

PETROVIĆ MIODRAG: Pozorište bez duhovne orijentacije. Intervju sa Arsom Jovanovićem. 274 (30. april), 12; Komunikativnost sa publikom u teatru. Razgovor sa Josipom Kulundžićem. 275 (14. maj), 12; Umetnik mora da voli ono što otkriva. Intervju sa Aleksandrom Petrovićem. 276 (28. maj), 12; Naši likovni kritičari su samouci. Intervju sa dr Lazarom Trifunovićem. 279 (9. jul), 12; Dobro je kad gledalac u nečem uživa. Razgovor sa Velimirom Lukićem. 280 (23. jul), 12; I porazi su svojevrsne pobe. Razgovor sa Branimikom Šćepanovićem. 281 (6. avgust), 12; Za pozorište uz nemirenja. Razgovor sa Mirom Trailovićem. 282 (20. avgust), 12; Obogaćenje ljudskog duha. Intervju sa Dušanom Trbojevićem. 283 (3. septembar), 12; Simbol ima najrealnije značenje. Razgovor sa Lazarom Vujaklijom. 285 (1. oktobar), 12; Novi oblici ali ne i perfekcija u masovnoj proizvodnji. Razgovor sa Zoranom Glušćevićem. 287 (29. oktobar), 12; Beskrajno prostiranje mogućnosti. Razgovor sa Vladanom Šljepčevićem. 290 (19. decembar), 12; Pozorište je sinteza svega. Razgovor sa Viktorom Starčićem. 291 (24. decembar), 12.

PAVLETIĆ VLATKO: Knjiga godine — »Der- viš i smrt« od Meše Selimovića. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 9.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Glas zapostavljene generacije. Razgovor sa Božidarom Timotijevićem. 269 (19. februar), 12; Predavanje publici ili izneveravanje poezije. Razgovor sa Aleksandrom Ristovićem. 279 (19. mart), 12.

RADOVANOVIĆ LAZAR: Još jedan iz škole Branka Miljkovića. 266 (8. januar), 2.

REDAKCIJA: Da li postoji Savez književnika? Razgovor sa Mladenom Oljačom. 289 (26. novembar), 12.

REDJEP DRASKO: Jed(i)na knjiga Dušana Matica. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 9.

STOJČIĆ MILORAD: Na rubu odbrane opstanka. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 9.

TAUTOVIĆ RADOJICA: Literatura o literaturi. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 9.

VERBER EUGEN: Tragika životnog iskustva. Razgovor sa Laslom Nemetom. 284 (17. septembar), 12.

VUKOSAVLJEVIĆ SLAVKO: Epitaf jednom epitaflu. 277 (11. jun), 8.

ZORIĆ PAVLE: Svet košmarnih simbola. (Kritičari biraju knjigu godine). 291 (24. decembar), 8.

AKTUELNOSTI —

15 DANA

BROJ 266 (8. JANUAR), 1. 2. 12. — Pozdrav sovjerskih pisaca. Literatura u ostavi. Zbornik za likovne umetnosti. Treba učiti i logiku i činjenice. Pogodi ko sam. »Polja«

PRILOZI OBJAVLJENI U „KNJIŽEVNIM NOVINAMA“ U 1966. GODINI

na putu ka samostalnosti? (Dragan M. Jeremić). Poplava kockarnica (Dragoljub S. Ignjatović).

BROJ 267 (22. JANUAR), 1. 2. 12. — Društveni moral i kritika. Ispeci pa reci. Zašto filmski radnici ne učestvuju na konkursima? (Petar Volk). Godišnja skupština PEN-kluba — Centar Beograd. Jedno pitanje. Korisna inicijativa (Momo Kapor). Umro je Novica Saulić. Film o našem filmu.

BROJ 268 (5. FEBRUAR), 1. 2. 12. — Pero Soć — naučnik i čovek (Predrag Protić). Numerus clausus? »Ekonomska politika« i književni esnaf. Odumrla član. Pisci biraju uprave. Ni muškog, ni ženskog, a ni srednjeg roda. Svak u svoj doboš. Komisije i — intervencije.

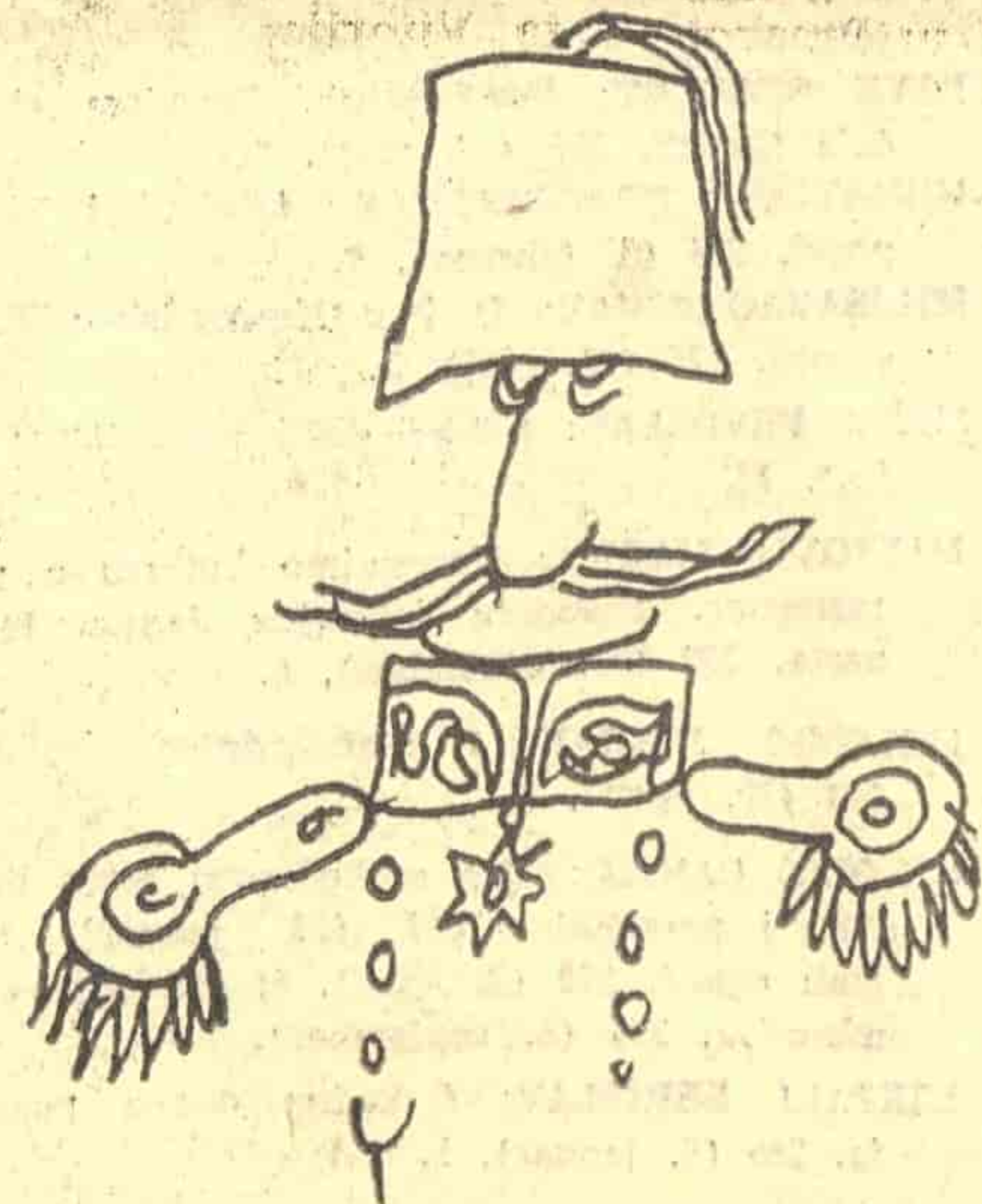
BROJ 269 (19. FEBRUAR), 1. 2. 12. — Pomeranje s mrtve tačke? Ku-ku kultura. »Kiklop« roman godine. Vitorini je pobedio smrt. Radule Marković-Stijenski (Nikola Drenovac). Muzej ili afirmacija savremenog. Kritičar i znanje. Prečern u novim izdanjima. Konkurs Radio-Zagreb za dečju radio-dramu.

BROJ 270 (5. MART), 1. 2. — Novo rukovodstvo Saveza književnika Jugoslavije. O prevodocima — čutanje. Pozorišno slavlje u Sapcu (Petar Volk). Sopstveno mišljenje ili dezinformacija. Gospodica Pikoza Borgezal Hirurška intervencija »eksperimentalnog gledaoca«. Početak sezone festivalskih ključeva (Petar Volk).

BROJ 271 (19. MART), 1. 2. 12. — Primer za primer. Novo mecenatstvo. Istina o likvidaciji (Dr Milivoje Perović). Kolaricu Panicu. Biti aktuelan. Monolog sa nacijom. Sto miliona — zar to nešto znači? (Petar Volk). Aferasi.

BROJ 272 (2. APRIL), 1. 2. — Neodgovornost odgovornih. Nesolidan gest. Bol boluje. Beogradski festival ili koliko volimo kratki film (Petar Volk). Ko će kome? Nekulturalnost. Kriteriji povremeni i mestimični. Lešić se vraća kući (Petar Volk i Momo Kapor).

BROJ 273 (16. APRIL), 1. 2. 12. — Zaključci plenuma Društva književnika Hrvatske. Ko otuđuje kulturu. Pred rešenjem? Kritički nihilizam. Dileme oko zabrane filma »Roje«. Bruka Kanskog festivala ili šta hoće domaći film.

BROJ 274 (30. APRIL), 1. 2. 12. — Istoričar u istorijskoj nauci (Predrag Protić). Dimna zavesa anonimnosti. Citiraj sam sebe. »Eksprese pouzdano saznanje. Činjenice dostojne poštovanja. Trun. Češka hvala i naša sramota (Dr Milan Rakočević). Pričam ti priču.

BROJ 275 (14. MAJ), 1. 2. 12. — Bela vraća Start »paradoksa« (Ivan Šop). Lec je umro, živeo Lec (Branica Crnčević). Komemoracija Jelisaveti Marković. Posle svega — ostavke ili nagrade. Dvostruki jubilej. Ponovni susret sa Tomasom Manom. Novi momenti. Talijum 204 i decaci.

BROJ 276 (28. MAJ), 1. 2. 12. — Trn u oku Davidovom (Tanasije Mladenović). Izjava Mire Trailović. Prevodioci o sebi. Najmanji procenat. Deset godina zaljublivanja (Momo Kapor). Koktel za Jugoslovene (Petar Volk). Mi tak sviramo dalje. »Mladost« nagradila mlade pisce.

BROJ 277 (11. JUN), 1. 2. 12. — Razgovor Vladimira Bakarića sa komunistima BiH. Saobraćaj, pošta, diskusije o njima... Da li su zaključci plenuma DKH menjani? Drama jedne legende. »Svete i saveti. 200-godišnjica Gimnazije u Osijeku.

BROJ 278 (25. JUN), 1. 2. 12. — XI međunarodni sajam knjiga. Po planu i dogovoru — ali čijem? Po starom ili još gore. Međunarodni miting poezije. Jedan ili deset festivala. Radio pepeljuga 1966. Prevodioci i dokisti.

BROJ 279 (9. JUL), 1. 2. — Dodeljene sedmolujske nagrade. Knjiga na radiju. Smrt M. Mladenovića i B. Kneževića. Sedma nagrada. Strah od svećanih premijera. Ni argument, ni utisak, već...?

BROJ 280 (23. JUL), 1. 2. 12. — Ostavka Mirka Božića. Olimpija — kraj mnogih zabluda. Predfestivalske čarke. Zašto bez obrazloženja? Lepotica po republikom ključu. Da li je filmska cenzura anahronizam? Belo roblje. Mija Aleksić na otvorenoj sceni (Petar Volk). Novo otkriće u političkoj

ekonomiji. Kako se osigurati od osiguranja? Smrt Trifuna Đukića.

BROJ 281 (6. AVGUST), 1. 2. 12. — Entuzijasti. Banke protiv knjige. Da li je reč samo o nama? Kome verovati? Jugoslovenski pisci na danskom jeziku. Poen za pozorište. Nepoznati rukopisi. Bolesni osiguranci i zdravi fondovi. Kiselo grožđe. Smrt Gordona Krejga.

BROJ 282 (20. AVGUST), 1. 2. 12. — Za preispitivanje kulturne politike. Najveća nagrada sa najmanje publiciteta. Mihajlović. Iznenadni odlazak Dragoljuba Pavlovića. Sudbina »Praxisa« u društvenoj praksi. Kad se hoće (gotovo) sve se može. Ispeci pa reci. Pravi krivci. Potomnala dubrovačka zvezda.

BROJ 283 (3. SEPTEMBAR), 1. 2. 12. — Solidarnost. Socijalizam i kritika. Zločin u Stutgartu. Stav štampe u jednom nerešenom sporu. Kako je Bendžamin Britn poginuo u I svetskom ratu. Primer koji ohrabruje. Tiraži i savesti. U čast pesnika Vojvodine. Zbrka oko stipendija.

BROJ 284 (17. SEPTEMBAR), 1. 2. 12. — Bertran Rasi ponovo u akciji (Pavle Stefanović). Kultura i turizam. Dosledno nekulturalno. Šta sad čitate. Panorama naše književnosti na mađarskom. Mladi penzioner obećava nova ubistva.

BROJ 285 (1. OKTOBAR), 1. 2. 12. — Odgovornost javnog istupanja (Vladimir Stefanović). Proverene vrednosti. Pravovremena akcija. Kartu više za nadležne. Volja radnih ljudi. Samoupravljajući i birokrati. Zar i oni? Povod za razmišljanje.

BROJ 286 (15. OKTOBAR), 1. 2. 12. — Treći oktobarski susret u Beogradu. Prosvetni oktobar (Vladimir Stefanović). Lapsusi, lapsusi. Jubilej stare škole. Blago Oskar. Praznik »Mladosti«. »Ekspreseova« beba. Pijani slugači. Studentske nevolje. Pripisano. Kome pripada slava. Za decu Vijetnama.

BROJ 287 (29. OKTOBAR), 1. 2. 12. — Saopštenje Koordinacionog odbora Saveza književnika Jugoslavije povodom objavljivanja antologije »Nova jugoslovenska poezija«. Da li samo lekari? »Prosvetina« zaboravnost. Pola istine. Prokockane kockarnice. »Encyclopedija moderna.« Knjiga i krediti. Deset godina Zadarskog filozofskog fakulteta. Dodeljene oktobarske nagrade. Rub pameti. Niška »Gradina«.

BROJ 288 (12. NOVEMBAR), 1. 2. 12. — Izjava sekretara Saveza književnika Jugoslavije povodom antologije »Nova jugoslovenska poezija«. Pesnik Dušan Maluše (Aleksandar Pejović). »Film-novosti« (Miodrag Petrović). Branimir Donat njim samim. Sjajne perspektive glupe dece. Učitelj, škole, viškovi... Kockari — samoupravljajući. Štampana čovekova misao je roba kao i svaka druga. Volite li vozove. »Demagogija, politička diskvalifikacija i još štogode« Ratko Dražević (?) kao — Sokrat (Branko Peić).

BROJ 289 (26. NOVEMBAR), 1. 2. 8. — Smrt Grigora Viteza. Kraj nepotrebne fame (Ivan Šop). Priznanje Ivu Mihovloviću. Matej Bor o antologiji »Nova jugoslovenska poezija«. Objasnjenje povodom priče »Jezik osmeha«. Igranje vatrom. Zloupotreba poverenja. Smrt filmske knjige. Na vest o smrti Veselina Hančevića (Izet Sarajlić). Pornografija reklama za pozorište ili... Gavrilko Princip postaje filmska zvezda. Obnovljena Brankova nagrada.

BROJ 290 (10. DECEMBAR), 1. 2. 12. — Deset godina »Naših tema«. Emisije treba razumeti. Rugala se ruga. Književno-kritičarske brojalice na III programu Radio-Beograda. Čiste ruke. Lepir štil. Majstori kao šegrti. I nad popom ima pop. Zaboravni Vuk. Naši kandidati za »Oskara«. Poštujmo informisanost, ipak. Maneken. Kriterijum. Užina u redakciji. Mladi besni lavovi.

BROJ 291 (24. DECEMBAR), 1. 2. 12. — Osuđena Saveza bugarskih pisaca. Saopćenje Koordinacionog odbora Saveza književnika Jugoslavije. Racinovi susreti. Mala pljiva na veliki vjeter. Da li samo u pozorištima Zagreba — stanje kritično? Malo poznato. Razistorija ili Avnoj s bradom. Zečici na socijalistički način. Volt Dizni. Ekonomske stanarine i osnovna računska radnja deljenja. Mini-saveti »Gongaa«. »Eksprese«-bakja. »Glupi barute — gluv za pontude avangardista. Jasna računčica. Izvinjenje za naivne.

ESEJ —

PREVEDENI ESEJ —

MALI ESEJ

BASLAR GASTON: Vatra i sanjarenje. Preveo Milan Komnenić 286 (15. oktobar), 5.

BERGER BRUNO: O biću eseja. Preveo Aleksandar Popović. 266 (8. januar), 9.

BIHERIEL FREDERIK: Frojd i literatura. Preveo Aleksandar Popović. 284 (17. septembar), 8.

BLANŠO MORIS: Ko to govori? Preveo Stevan Ljatković. 270 (5. mart), 8; O prevođenju. Prevela Gordana Stojković-Badnjarević. 282 (3. septembar), 8.

BOJANIĆ RADE: Sanjarenje i masovna kultura. 279 (9. jul), 8.

BOUSONJO KARLOS: Sugestija u modernoj lirici. Preveo Aleksandar Popović. 271 (19. mart), 5.

BRASANAC CEDOMIR: Tugovanka za kratkom pričom. 274 (30. april), 8.

BRKIĆ SVETOZAR: Danteov intimni bol. 269 (19. februar), 5.

DEREĆIĆ JOVAN: Sociološki aspekt kompozicije »Gotskog vijenca«. 275 (14. maj), 5.

ĐURIĆ MILOŠ N.: Zakon i sloboda. 269 (19. februar), 9; Stvaralaštvo i sloboda. 273 (16. april), 9; Oštrina Aristofanove satire. 276 (28. maj), 9; Nauka i filozofija. 281 (6. avgust), 8; Sofistika i učenje o čoveku kao meri svih stvari. 288 (12. novembar), 8.

FORT KIT: Funkcija stila u Kafkinom »Procesu«. Preveo Mario Suško. 272 (2. april), 5.

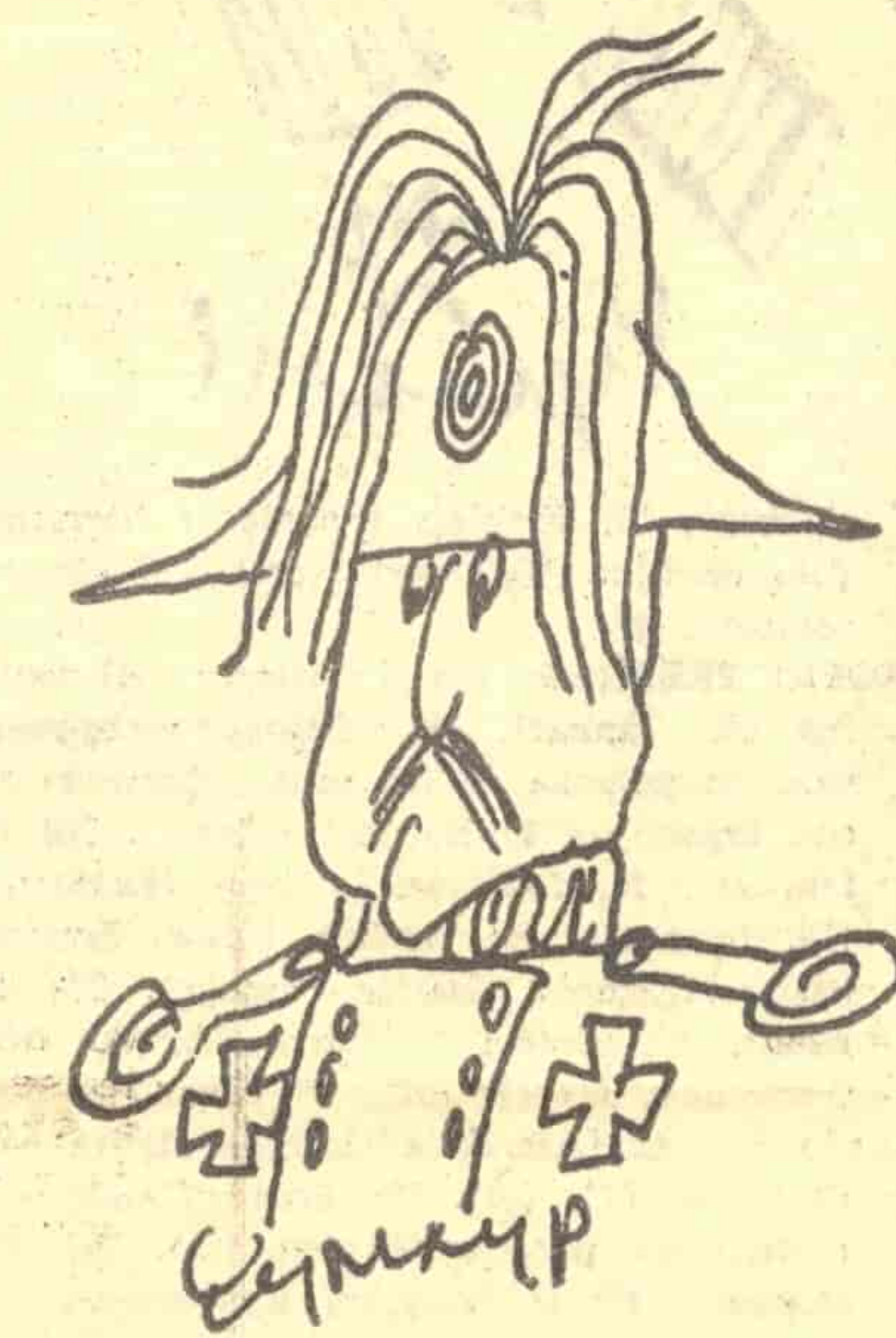
GLUSČEVIĆ ZORAN: Mirisi i plodovi zemlje. 284 (17. septembar), 5. Patologija i stvaralačka sudbina pisca. 291 (24. decembar), 5.

GRUŠA JIRŽI: Mogućnosti komunikacije. 287 (29. oktobar), 8.

HAF GREAM: Roman i istorija. Preveo Dušan Puvačić. 282 (20. avgust), 5.

HOFHOF KURT: Moderna nemačka pesma. Preveo Aleksandar Popović. 281 (6. avgust), 5.

JEREMIĆ DRAGAN M.: Neki književni problemi o socijalizmu. 267 (22. januar), 5 i 268 (5. februar), 5; O poetskoj komunikaciji. 289 (26. novembar), 5.

JURKOVIĆ MARJAN: Trajno u dnevnom kod Cesarca. 276 (28. maj), 9.

KASANIN MILAN: Nepriznate misli. 290 (10. decembar), 5.

KAZINS NORMAN: Pisac kao građanin sveta. Preveo Dušan Puvačić. 287 (29. oktobar), 5.

KLAJN HUGO: Kome Hamlet preti. 269 (19. februar), 5; Kraj »Kralja Lira«. 278 (25. jun), 9.

KOEN ROBERT: Individualnost i opšti ciljevi. 281 (6. avgust), 8.

KOLJEVIĆ SVETOZAR: Igra slike i iskustva u »Don Kihotu«. 278 (25. jun), 5.

KUIĆ RANKA: Prevođenje lirске poezije. 266 (8. januar), 9.

KUMARASVAMI ANANDA: Umetnost i zanat. Preveo Tvrtko Kulenović. 273 (16. april), 6.

LAZAREVIĆ BRANKO: O smehu. 285 (1. oktobar), 5.

MATUTE M. A.: Priče, te skitnice. Prevela Gordana Stojković-Badnjarević. 267 (22. januar), 5.

MIHALOVIĆ DUSAN: Zagonetni Sekspir. 273 (16. april), 5.

MILANOVIĆ BRANKO: Svjedocanstva o Svetozaru Coroviću. 286 (15. oktobar), 9.

MLADENOVIĆ ŽIVOMIR: Narodne pesme kao Vukovi istorijski i etnografski izvori. 277 (11. jun), 5.

PETROV ALEKSANDAR: O prirodi poetskog. 279 (9. jul), 5.

RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Put ka fragmentu. 283 (3. septembar), 5.

SPENDER STIVN: O engleskoj i američkoj poeziji. Preveo Dušan Puvačić. 278 (25. jun), 8.

STOJANOVIC JUGANA: Jezik našeg vremena. 288 (12. novembar), 8.

SUPEK DR RUDI: Oči u koroti i kompleks Jude. 288 (12. novembar), 5.

SNAJDER VOLTER: Satira i savest. Preveo Aleksandar Popović. 277 (11. jun), 9.

STAJNER DZORDZ: Roman uočitičte drame. Prevela Ljubica Popović i Ljiljana Marković. 289 (26. novembar), 9.

TAUTOVIĆ RADOJICA: Sancta veritas. 283 (3. septembar), 5.

TINJANOV J.: O književnoj evoluciji. Preveo Andrej Tarasjev. 276 (28. maj), 5.

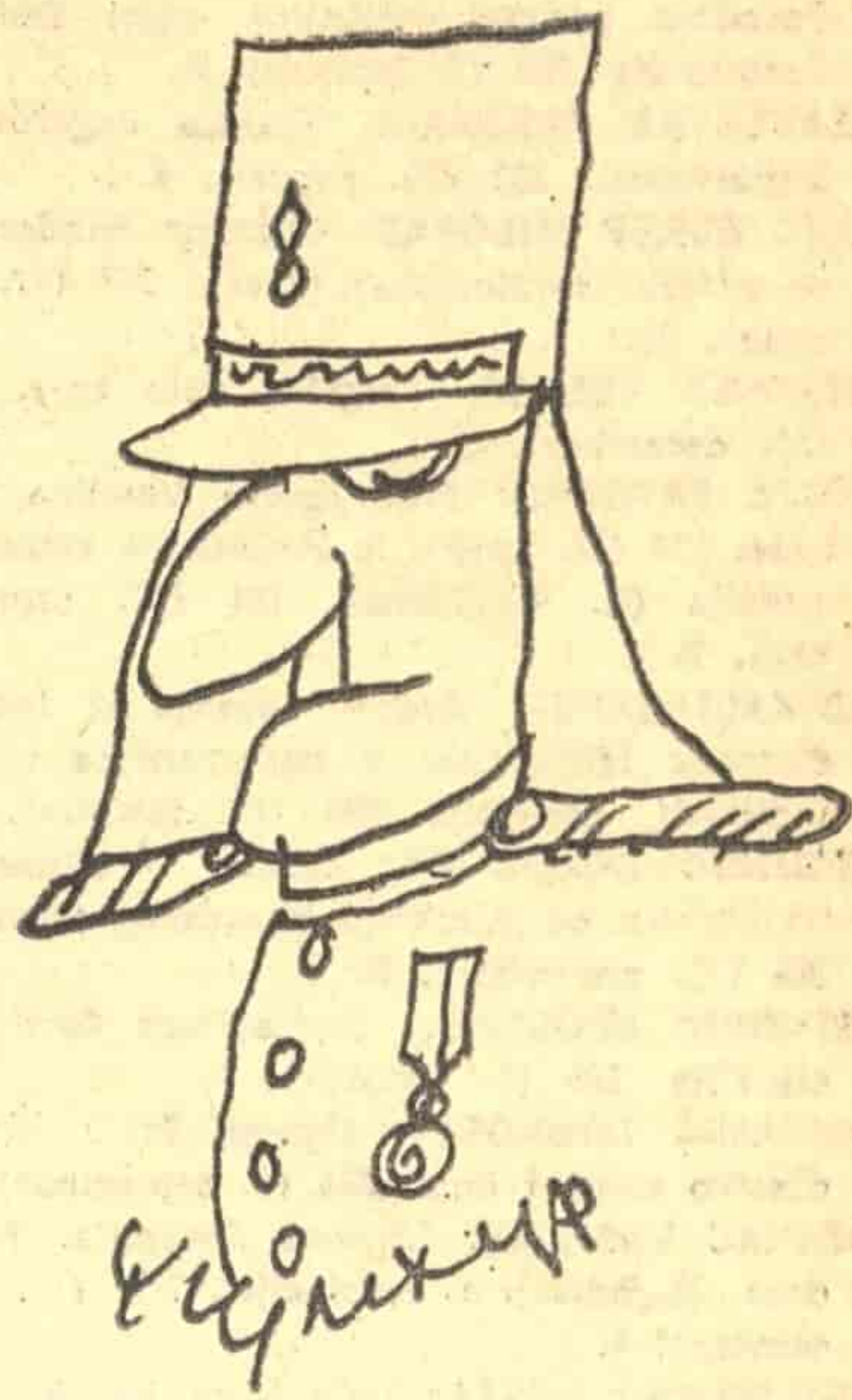
VINOKUROV JEVGENI: Trodimenzionalni svet. Preveo Aleksandar Badnjarević. 268 (5. februar), 8.

VITOSEVIĆ DRAGISA: Josif i Petefrijeva žena. 272 (2. april), 8.

VLAKOVIĆ SVETOZAR: Klepsidra u pustom zamku. 274 (30. april), 5.

VOGIJE E. M. DE: Lav Tolstoj i francuski realisti. Prevela Jovanka M. Cemerik. 290 (10. decembar), 8.

ZORIĆ PAVLE: Da li je moguć »čisti roman«? 270 (5. mart), 5; Vreme kao mora. 280 (23. jul), 5.

FILM

KALAFATOVIC BOGDAN: Novi film danas. 287 (29. oktobar), 6; Muzička forma i dramska struktura. Premijera filma »Ronde« Zvonimira Berkovića. 289 (26. novembar), 6; Revolucionarno-poetski sanovnik. Premijera filma »Sane« Purše Đorđevića. 290 (10. decembar), 6. Fantastika svakodnevice. Premijera filma »Ponedjeljak ili utorka« Vatroslava Mimice. 291 (24. decembar), 7.

PETROVIC ZORAN: Izvesne zablude. 275 (14. maj), 6.

VELIMIROVIC ZDRAVKO: Ključevi Kana. 278 (25. jun), 6.

VOLK PETAR: Zabluda. Povodom premijera filma »Roje«. 276 (28. maj), 6; Amandus — Stiglićev teatar surovosti. 279 (9. jul), 7; Čovek smisao i vrednost filma. 280 (23. jul), 7; Arena ili koliko smo moderni. 281 (6. avgust), 7; Ni čiste ni priljave ruke. 282 (20. avgust), 6; Zašto se ne smejemo. 283 (3. septembar), 6; Film bez literature. 284 (17. septembar), 7.

INOSTRANE TEME

BOGDANOVIĆ DEJAN: Savremena persijska književnost. 277 (11. jun), 8.

JANJICJEVIC JOVAN: Lirska sećanja Vladimira Bogomilova. 268 (5. februar), 6; Pesnik i njegova smrt. 283 (3. septembar), 6.

JUN BRODA INA: Breht i anti-Breht. 284 (17. septembar), 6.

KULENOVIĆ TVRTKO: 30 godina Indijskog pokreta progresivnih pisaca. 280 (23. jul), 8; Indijski književni jug. 285 (1. oktobar), 6.

NINKOVIĆ LADISLAV: Hepening u pozorištu. 282 (20. avgust), 6.

POPOVIĆ ALEKSANDAR D.: Neli Saks — ili odgovor na izazov sudbine i istorije. 287 (29. oktobar), 9.

PUVACIĆ DUSAN: Smuel Josef Agnon — ili vera u ljudske vrednosti. 287 (29. oktobar), 9.

RUPNIK BRANIMIR: Mocartu u pohode. 281 (6. avgust), 6.

SIRINOVIC MIODRAG: Ko je ubio Ljermontova? 288 (12. novembar), 6.

TRAJKOVIC NIKOLA: Magla u brodolomu. Andre Breton (1896—1966). 286 (15. oktobar), 8.

VIDOVIĆ RADOVAN: Klasići za svakog. 269 (19. februar), 6.

ZAHAROV LAV: Tragom sećanja. Anastasija Cvetajeva o Marini. 272 (2. april), 6; Poetska istina Nikolaja Zabolockog. 276 (28. maj), 6; Fadjejev u sećanju prijatelja. 281 (6. avgust), 6.

IZ STARIH DANA —

LJUDI I GODINE —

TRAJNE VIZIJE —

IN MEMORIAM

* * * Marjan Jurković. 275 (14. maj), 2.

BANJEVIĆ MIRKO: Jovan Popović pisac i-drag. 280 (23. jul), 8; S Cedomirom Minderovićem pre i posle rata. 286 (15. oktobar), 6; Iz prepiske Nikole Lopičića. 289 (26. novembar), 6.

ČURIĆ HAJRUDIN: Iz Kočićeve prepiske. 286 (15. oktobar), 10.

ĐOKOVIĆ MILAN: Cedimir Minderović — pesnik Beograda. 267 (22. januar), 12.

GEORGIJEVIĆ DR KRESIMIR: Vladimir Nazor. Uz devedesetogodišnjicu rođenja. 279 (9. jul), 5.

GLIGORIĆ VELIBOR: Kočičev slobodarski duh. 282 (20. avgust), 8; Svetozar Marković o književnosti. Povodom 120-godišnjice od rođenja. 289 (26. novembar), 8.

HAJDARHODŽIĆ HAMDIIJA: Podizanje spomenika Gunduliću. 282 (20. avgust), 9.

IVANOVIĆ RADOŠIĆ: Ospene Veljka Milčevića. 281 (6. avgust), 9.

KICOVIĆ-PEJAKOVIĆ SNEŽANA: Zmaj i američki pesnik. 273 (16. april), 8.

KULUNDŽIĆ ZVONIMIR: Još jednom o prvoj zagrebačkoj štampariji. 275 (14. maj), 8.

MARIJANOVIĆ PETAR: Jedan zaboravljeni pozorišni kritičar. 283 (3. septembar), 9.

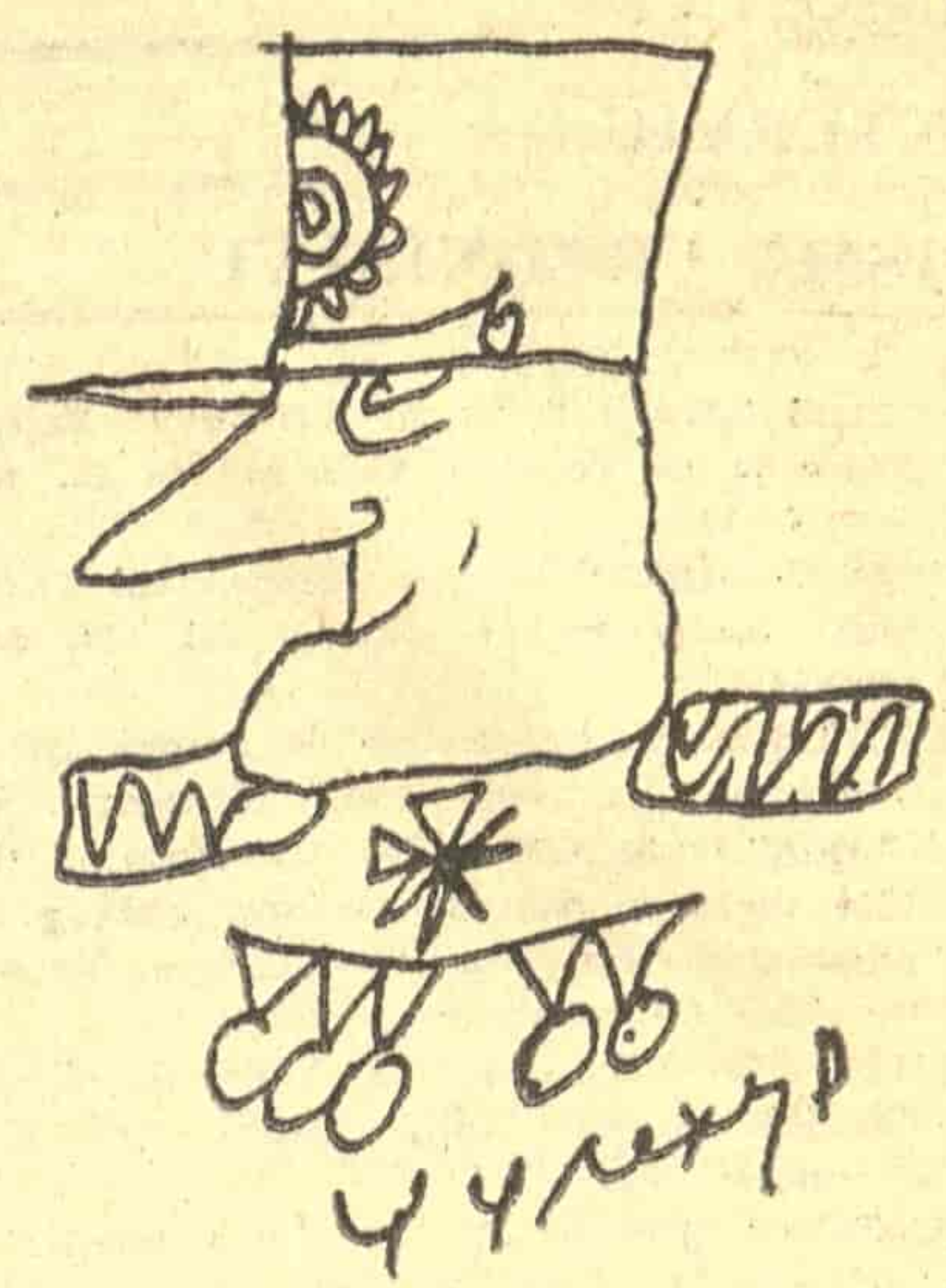
MARKOVIĆ VIDA: Čovek svog vremena. (O 100-godišnjici rođenja H. Dž. Velsa). 291 (24. decembar), 6. 9.

MARKOVIĆ MARKO: Pravi profesor. Revolucionarni rad Đorđa Lopičića u Cetinju. 286 (12. novembar), 9.

MILINČEVIĆ VASO: Dve nepoznate pesme Koste Trifkovića. 267 (22. januar), 9.

NOVAKOVIĆ BOSKO: Poetski doživljaj Vojvodine. Povodom dvadesetogodišnjice smrti Zarka Vasiljevića. 287 (29. oktobar), 8.

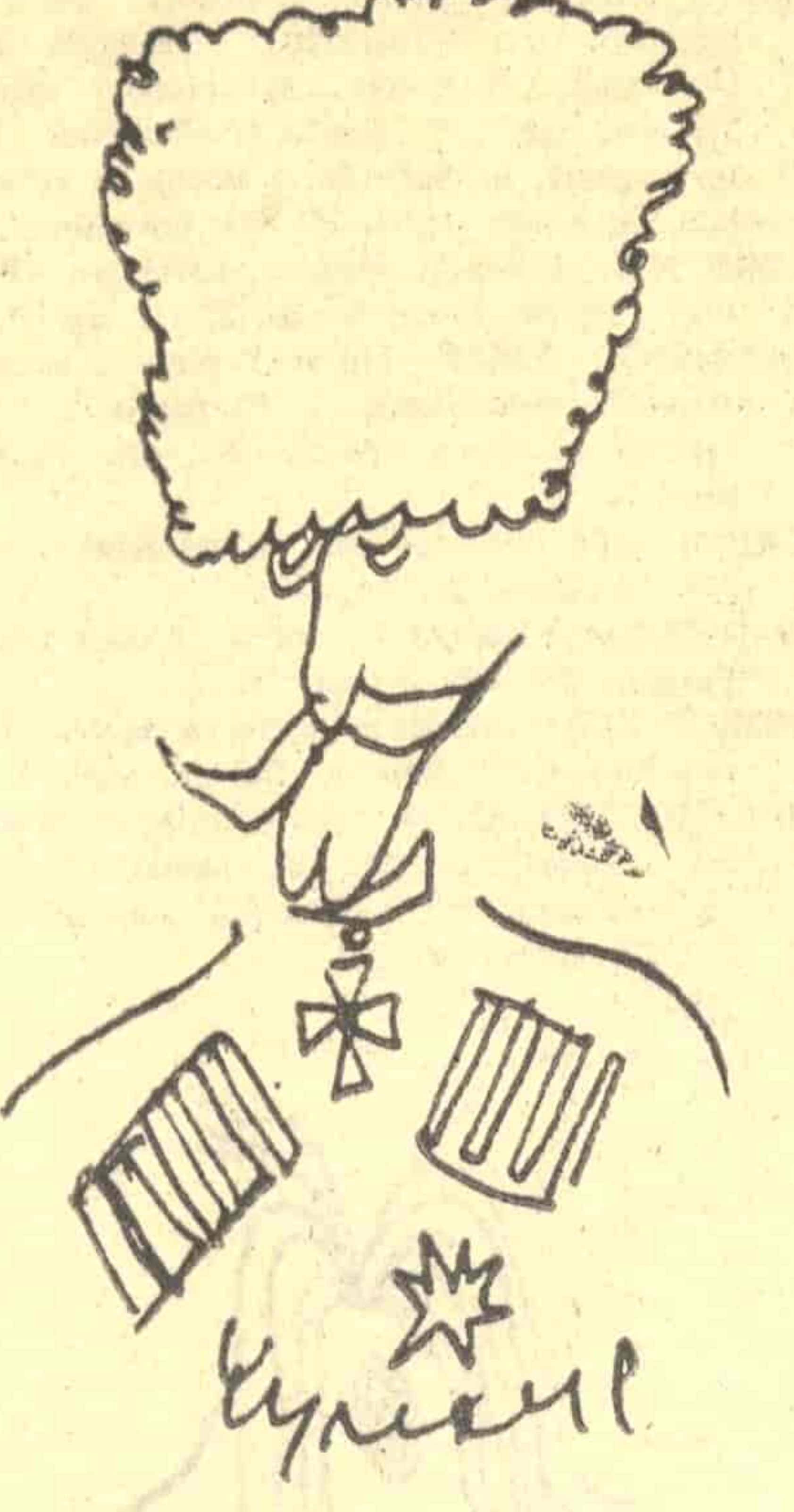

KRITIKA

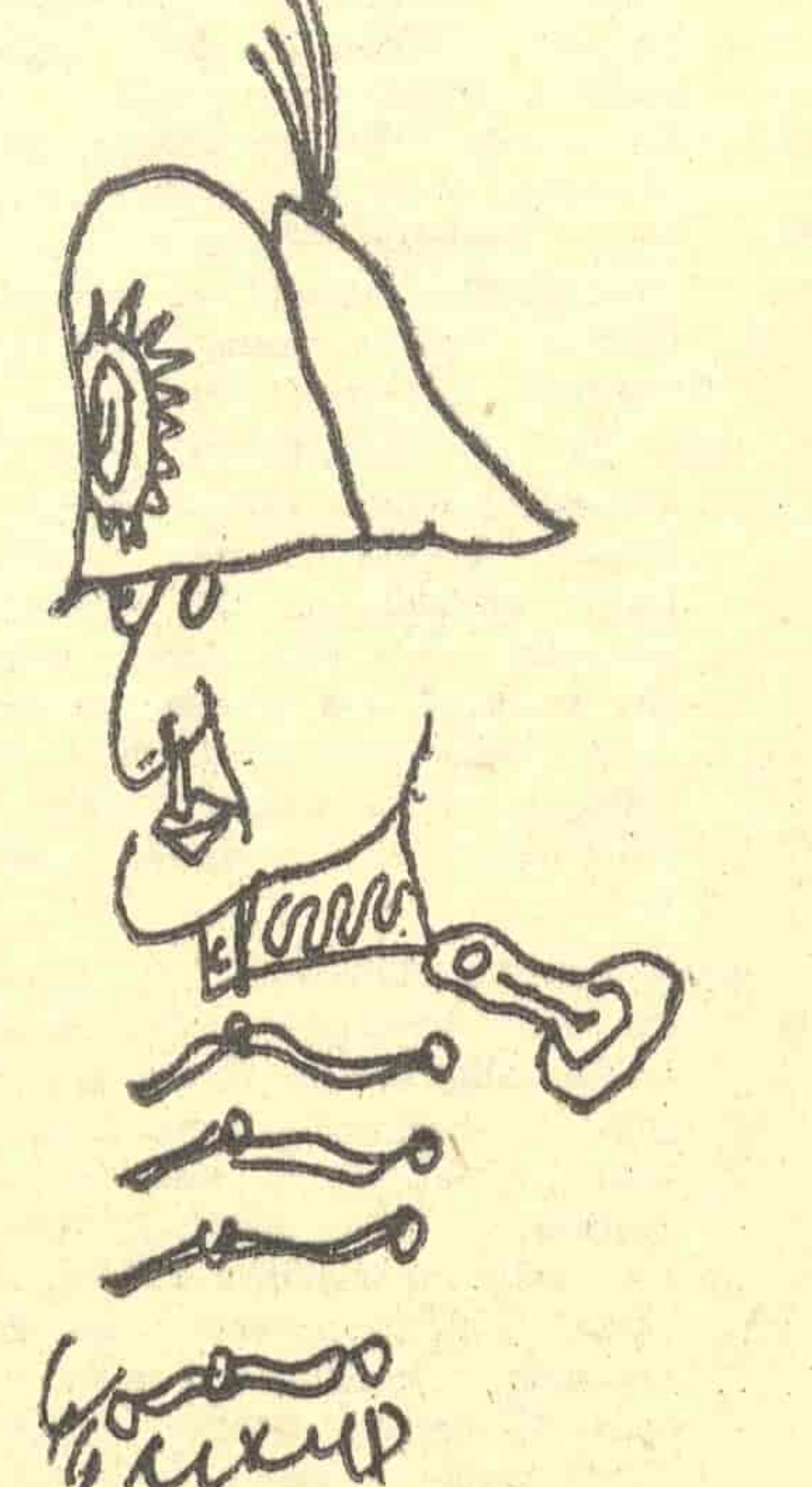
BOZOVIĆ ZORAN: Jesenjina sabrana dela. 291 (24. decembar), 3.
 GEORGJEVIĆ KRESIMIR: Bogata žetva (Miodrag Ibrovac: Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grecques et serbes). 283 (3. septembar), 3.
 IGUNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Sekspir kakav jeste (Hugo Klajn: »Sekspir i čoveštvo«). 270 (5. mart), 3; Neuspelo vrađanje adrealizmu. (Aleksandar Vučić: »Poziv na maštanje«). 272 (2. april), 3; Poezija za i protiv (Radovan Zogović: »Neartikulisana riječ«). 274 (30. april), 3.
 IVANOVIĆ RADOMIR: Afirmacija pripovetke (Hivzi Suljmani: »Vetar i kolona«). 279 (9. jul), 3.
 JEREMIĆ DRAGAN M.: Monografski pokušaj o Laliću (Miloš I. Bantić: »Mihailo Lalić: Povest o ljudskoj hrabrosti«). 270 (5. mart), 3; Patuljci bez Gulivera (Branislav Glumac: »Pohvatajte male lisice«). 290 (10. decembar), 3.
 JURISEVIĆ MIODRAG: Poezija i istorijska svest (Veljko Petrović: »Krilata grudva zemlje«). 269 (19. februar), 3; Apologija književnog standarda (»Savremena proza«, priredio Miloš I. Bantić). 277 (11. jun), 3; Neuspeli pobunjenog čoveka (Božidar Šujica: »Vreme i temelje«). 284 (17. septembar), 3; Renesansa poetske mašte (Iv Bonfao: »Dijalog muškarca i žene«, preveo Milan Konnenić). 288 (12. novembar), 3; Mrtvi kapitali (Vojislav Đurić: »Govor poezije«). 289 (26. novembar), 3.
 KUJČIĆ DR. RANKA: Sekspirovi soneti (Prepjev Stevana Raičkovića prema prozom prevodu Živojina Simića, sa predgovorom i komentarima Borivoja Nedića). 277 (11. jun), 3.
 MARKOVIĆ MILIVOJE: Lutanja i nedogledi (Niko Grafenauer: »Stiska jezika«). 271 (19. mart), 3; Afirmacija snage (Antun Barac: »Bijeg od knjige«). 272 (2. april), 3; Pesma kao strast (Kajetan Ković: »Ogenjovoda«). 275 (14. maj), 3; Traženje životnog prostora (Benjo Zupančić: »Megljica«). 280 (23. jul), 3; Tajna i početak snova (Jure Franičević Florčar: »Goiubovi i trubac«). 286 (15. oktobar), 3; Ljubav, hrabrost i razočaranje (Saša Vuča: »Zarjavele medalje«). 288 (12. novembar), 3; Žed za svetlošću (Vesna Farun: »Gong«). 291 (24. decembar), 3.
 MANOJLOVIĆ LJUBIŠA: Da li je satiričar govorio svoje misli (Bran Crnčić: »Govori kao što čutiš«). 291 (24. decembar), 3.
 MILJKOVIĆ ALEKSANDAR: Sociologija kao pozitivna nauka? (Vojin Miličić: »Sociološki metode«). 285 (1. oktobar), 3.
 NOVAKOVIĆ BOSKO: Put i duh Matice srpske (Živan Milisavac: »Matica srpska«). 268 (5. februar), 3.
 PALAVESTRA PREDRAG: Mali ili veliki mrak (Mirko Kovač: »Moja sestra Elida«). 266 (8. januar), 3; Pozitivni ili negativni junak (Nikola Milošević: »Negativni junak«). 268 (5. februar), 3; Legenda o pesnikovoj smrti (Branko Miljković: »Pesme«). 269 (19. februar), 3; Studija o delu Vladimira Čerina (Nikola Milošević: »Vladimir Čerina«). 280 (23. jul), 3; Orjentalni duh i savremena priča (Meša Selimović: »Derviš i smrt«). 288 (12. novembar), 3.
 PEIĆ BRANKO: Pesnička istina bratstva i antikonformizma (Čedomir Minderović: »Ogrlica za Nailu«). 276 (28. maj), 3; O estetici Bogdana Popovića (Radoljivo Iautović: »Estetika Stradije«). 282 (20. avgust), 3; Na tajvoj žici osamljenosti (Irena Vrkljan: »Soba, taj strah vrt«). 286 (15. oktobar), 3.
 PETROV ALEKSANDAR: Umesto nekrologa (Blažo Šćepanović: »Zlatna šuma«). 283 (3. septembar), 3; Knjiga koja obećava (Ljubiša Jeremić: »Jutro mudrije«). 285 (1. oktobar), 3; Kritika poezije kao ekspresije (Zoran Glušević: »Perom u rabo«). 289 (26. novembar), 3.
 POPOVIĆ BOGDAN A.: Da li postoji mitologija? (Branko V. Radičević: »Božja krčma«). 267 (22. januar), 3; Prvo potpunije upoznavanje (Aco Šopov: »Predvečerje«, izbor, prevod i prepjev Sretna Petrovića). 271 (19. mart), 3; Jezik kao igra (Milan Nikolić: »Tumačenje vatre«). 273 (16. april), 3; Poezija kao tužbalica (Branko Bančić: »Napuklo sunce«). 276 (28. maj), 3; Putevi pesnikovog sazrevanja (Božidar Timotijević: »Večernje«). 278 (25. jun), 3; Poezija kao magija (Aleksandar Ristović: »Venčanje«). 278 (29. oktobar), 3; Pravo na protest (Duško Trifunović: »Tumač tiranije«). 289 (26. novembar), 3.
 PROTIC PREDRAG: Knjiga o Vukovoj borbi (Zivomir Mladenović: »Vuk Karadžić i Matica srpska«). 267 (22. januar), 3; Drugi deo trilogije (Jozo Laušić: »Opsada«). 271 (19. mart), 3; Ispovesti usamljenika (Petar Segedin: »Sveti vrag«). 275 (14. maj), 3; Nedoumljene i zablude (Mak Dizdarević: »Kameni spavač«). 276 (28. maj), 3; Istorijska i literaturna (Ivan Sibi: »Iz ilegalnog Zagreba«). 278 (25. jun), 3; Nastavak tetralogije (Augustin Stipčević: »Truće ljetos«). 279 (9. jul), 3; O poeziji i tradiciji (Ivan Slamnig: »Disciplina mašte«). 281 (6. avgust), 3; Novi Nušić (Bor

OGNJANOVIĆ DRAGUTIN: Tragični vizionar. Povodom pedesetogodišnjice smrti Dušana Srezojevića. 268 (5. februar), 8.
 PALAVESTRA PREDRAG: Preteča angažovane književnosti. 282 (20. avgust), 8.
 PANIĆ SUREP MILORAD: Čedomir Minderović — pesnik, revolucionar, čovek. 267 (22. januar), 12.
 PETROVIĆ VELJKO: Tragične žute boje. 290 (10. decembar), 9.
 PROTIC PREDRAG: Pred delom Veselina Mšleke. 273 (16. april), 9; Prethodnik estradne poezije (Z. Vasiljević). 284 (17. septembar), 9.
 RADIKALI ŠANTI: Jedno sećanje iz Indije. Čedomir Minderović u uspomenua svojih indijskih prijatelja. 269 (19. februar), 8.
 RADOJIĆ ĐORĐE Sp.: Stihovi o Klimentu Ohridskom od njegovog bezimenog učenika. 288 (12. novembar), 9.
 SIBINOVIĆ MIODRAG: Humanizam Sote Rustavelija. 285 (1. oktobar), 9.
 SMILJANIĆ DOBROSAV: Ognjen Prica ili jedinstvo misli i čina. 283 (3. septembar), 9.
 TOČANAC VASILJIJE: Legenda Jovanova. Povodom 25-godišnjice revolucije. 290 (10. decembar), 8.
 VASILJKOVIĆ KOSTA: Delo Bore Baruha. 281 (6. avgust), 9.
 VULIN MIODRAG: Oko mature Petra Kočića. 282 (20. avgust), 9.
 ZORIĆ PAVLE: Pesnik sete i gorčine. Sto godina od rođenja Milorada Mitrovića. 267 (22. januar), 6; Jovan Grčić Milenko kao pripovedač. 269 (19. februar), 6.
IZLOG ČASOPISA
 ADAMOVIĆ MILAN: diskusija o romanu (Türk Dili). 280 (23. jul), 10; Film i pozorište (Türk Dili). 286 (15. oktobar), 10.
 BOGDANOVIĆ STANOJLO: Neiskorišćeni izvori o radu Vuka Karadžića. (Vaprosy Literary). 267 (22. januar), 10; Sledbenici Smerdjakova (Literaturnaja Gazeta). 268 (5. februar), 10; Nove pojave u sovjetskoj literaturi (Akt-jabr). 280 (23. jul), 10; Značaj ruskog avangardizma (Vaprosy Literary). 284 (17. septembar), 10; Zaboravljena knjiga o ruskoj duši (Ruskaja Lyteratura). 285 (1. oktobar), 10.
 BOZOVIĆ RADE: Arapsko pozorište u Libiji (Al Ruwad). 286 (15. oktobar), 10.
 ĐIDIĆ LJUBIŠA: Posleratna slovenačka drama (Sobodnost). 267 (22. januar), 10; Ilija Erenburg o Danteu (Naši razgledi). 269 (19. februar), 10; Slovenački pisci i savremeni svet (Dialog). 274 (30. april), 10; Cankarov publicistički rad (Naši razgledi). 278 (25. jun), 10; Savremeni strani autori na slovenačkoj sceni (Sobodnost). 281 (6. avgust), 10; Motiv koncentracionog logora u slovenačkoj literaturi (Problem). 282 (20. avgust), 10; O Srećku Kosovelu (Sobodnost). 285 (1. oktobar), 10; O posleratnom slovenačkom eseju i kritici (Dialog). 289 (26. novembar), 10.
 ĐORĐEVIĆ-HIJAPEC JULKA: Tri nova časopisa (Impuls). 274 (30. april), 10; Diskusije o prozi (Literaturny Noviny). 283 (3. septembar), 10.
 ĐURIĆ OSTOJA: Jubilej (Stvaranje). 291 (24. decembar), 10.
 KUJIĆ RANKA: Sekspir među nama (Shakespeare Survive). 269 (19. februar), 10.
 KULENOVIĆ TVRIKO: Nauka i društvo (Rinascita). 266 (8. januar), 10; Popularizacija indijske poezije (Poetry Indija). 272 (2. april), 10; Mulk Radž Anand (Contemporary Indian Literature). 273 (16. april), 10; Moderna bengalska poezija (Thought). 279 (9. jul), 10; Za jednu istoriju indijske literature (Indian Literature). 286 (15. oktobar), 10; Da li je hindi pisac zreo (Thought). 287 (29. oktobar), 10; Moderna indijska poezija (Thought). 288 (12. novembar), 10.
 KULUNDŽIJA VELIMIR: O savremenoj rumunskoj književnosti (Viaca rominesca). 266 (8. januar), 10.
 MIŠIĆ ŽIVOJIN: Poezija u Izraelu (Commentary). 270 (5. mart), 10.
 MAJSTOROVIĆ GORDANA: Glas o ulozu glumca (Kolo). 277 (11. jun), 10; Njegoševa estetska filozofija (Književnost). 278 (25. jun), 10; Kibernetika i stvaralaštvo (Savremenik). 281 (6. avgust), 10; U odbranu dialektalne književnosti (Forum). 283 (3. septembar), 10.
 MALOVIĆ DRAGUTIN D.: Zapadna drama na sovjetskoj sceni (Teatr). 287 (29. oktobar), 10; Literatura, dokument, fakat (Inostranaja Literatura). 288 (12. novembar), 10; O socijalističkog realizma (Vaprosy Literatory). 289 (26. novembar), 10; O detektivskom romanu (Inostranaja literatura). 291 (24. decembar), 10.
 MILANOVIĆ MLADEN: Omladinska »Odiseja« i »Ilijada« (Arts). 273 (16. april), 10.
 MLADENOVIĆ TANASIJE: Kad kritičari vrše kritiku kritike (Arts). 266 (8. januar), 10; Džois — maršir pun humora i mašte (Figaro Littéraire). 268 (5. februar), 10.
 NINKOVIĆ LADISLAV: Istorijska moderne kritike Rene Veleka (The New York Times Book Review). 267 (22. januar), 10; Kritičari ratuju (The Times Literary Supplement). 270 (5. mart), 10; Stivn Spender o T. S. Eliotu (The New York Times Book Review). 271 (19. mart), 10; Umetnost i zanimljivo (The London Magazine). 271 (19. mart), 10; Suzan Sontag protiv interpretacije (Saturday Review). 272 (2. april), 10; Moderna indijska književnost: mit ili realnost? (Indian Literature). 275 (14. maj), 10; Stučaj Traven rešen? (The New York Times Book Review). 276 (28. maj), 10; O američkom romanu ništa dobro (The New York Times Book Review). 277 (11. jun), 10; Pesnik i elektronska mašina (Saturday Review). 281 (6. avgust), 10; Kočićev broj (Putevi). Kako se snalaze irski izdavači (Hibernia). Ironija Tomasa Mana (The New Hungarian Quarterly). 290 (10. decembar), 10; Sta se dešava sa romanom? (Saturday Review). 291 (24. decembar), 10.
 PANIĆ OLIVERA: Kriza kratkometražnog filma (Kinoiskustvo). 271 (19. mart), 10; Kako doći do dobrog filma (Kinoiskustvo). 283 (3. septembar), 10.

POPOVIĆ ALEKSANDAR: Naš vek i njegov roman (Wort in der Zeit). 268 (5. februar), 10; Za Kafkinim tragovima (Die Zeit). 269 (19. februar), 10; Istorijska i naši događaji (Neue Deutsche Literatur). 270 (5. mart), 10; Zapadno-istočni razgovor o kulturi viđen iz Beča (Merkur). 271 (19. mart), 10; Određivanje mesta u savremenoj literaturi (Welt und Wort). 272 (2. april), 10; Novi književni časopis u Austriji (Literatur und Kritik). 273 (16. april), 10; Romantika (Uj Irás). 274 (30. april), 10; Omladinska knjiga na Istoku i Zapadu (Die Zeit). 275 (14. maj), 10; Odn kao prozait (Merkur). 276 (28. maj), 10; Odgovornost literature (Jelenkor). 277 (11. jun), 10; Ima li roman budućnost? (Neue Deutsche Literatur). 278 (25. jun), 10; Savremenici o Beli Ilesu (Kritika). 279 (9. jul), 10; Povodom smrti Ervina Piskatora (Nagyvilág). 280 (23. jul), 10; Lekar i pisac Ernst Vajs (Literatur und Kritik). 281 (6. avgust), 10; Kritika i antologija (Hid). 282 (20. avgust), 10; Suma listova (Christ und Welt). 283 (3. septembar), 10; Korigovana kritika o Kafki (Merkur). 284 (17. septembar), 10; Pisac i njegov čitalac (Welt und Wort). 285 (1. oktobar), 10; Problem prenošenja literarnih dela na film (Welt und Wort). 289 (26. novembar), 10.
 PROTIC PREDRAG: Sta je istorija? (Praxis). 266 (8. januar), 10; Jugoslovensko-ruske veze do početka XVIII veka. (Zbornik Matice srpske za književnost i jezik). 268 (5. februar), 10; Mažuranićev broj (Kolo) 269 (19. februar), 10; Analiza jedne Zmajevic pesme (Letopis Matice srpske). 270 (5. mart), 10; Putevi književne kritike (Savremenik). 279 (9. jul), 10; Novo rasvetljenje dela L. Lazarevića (Letopis Matice srpske). 280 (23. jul), 10; Romantičarski duh i današnja poezija (Savremenik). 287 (29. oktobar), 10; O dramskoj književnosti (Savremenik). 288 (12. novembar), 10.
 RAJČIĆ BISERKA: Sjenkovičeva paradoksalnost (Zycke Literackie). 267 (22. januar), 10; Jozef Kot o avangardi u prozi (Slovanški Pohl'adi). 272 (2. april), 10; Janjina Kac o Kornelu Filipoviću (Twórczosc). 273 (16. april), 10; Čekajući Vernihoru (Dialog). 275 (14. maj), 10; Totalna melodrama A. Rudnjickog (Współczesność). 276 (28. maj), 10; O najmlađoj generaciji slovačkih pesnika (Slovanške Pohl'adi). 278 (25. jun), 10; Mlada Poljska (Dialog). 279 (9. jul), 10; Simbolizam Leopolda Stafa (Zycke Literackie). 284 (17. septembar), 10; Meduratsna groteska u Poljskoj (Dialog). 290 (10. decembar), 10.
 SAVOV GANCO: Rehabilitacija kriminalističkog žanra (Literaturny Front). 282 (20. avgust), 10.
 SIBINOVIĆ MIODRAG: Pesnici i beletristi u sovjetskoj poeziji 1965. (Voprosy Literary). 274 (30. april), 10; Poezija je i sredstvo prevodenja (Zvezda). 277 (11. jun), 10; Sve sam reakcionar (Literaturnaja Gazeta). 282 (20. avgust), 10.
 TRAJKOVIĆ NIKOLA: Zola danas (Les Lettres Françaises). 283 (3. septembar), 10; Večita »kriza« romana (Les Nouvelles Littéraires). 284 (17. septembar), 10; Da li veliki pisci pišu loše (Les Nouvelles Littéraires). 285 (1. oktobar), 10; Spor o kritici (Le Figaro Littéraire). 287 (29. oktobar), 10; Čovek nije više u čoveku (Les Nouvelles Littéraires). 288 (12. novembar), 10; Bog pred Sartrom ili Sartir pred Bogom (Le Figaro Littéraire). 289 (26. novembar), 10; Ljudi bolesni od slike (La Nouvelle Revue Française). 291 (24. decembar), 10.
IZLOG KNJIGA
 ATANASIJEVIĆ GAVRILO: Voltjeh Zamarosky: »Tajne carstva Hetta«). 273 (16. april), 4.
 BADIJAREVIĆ ALEKSANDAR: Lorens Darel: »Aleksandrijski kvarteta«. 267 (22. januar), 4; Italo Kalvino: »Predvojeni vikont«. 272 (2. april), 4; Hajnurih Bel: »I ne reče ni reči«. 274 (30. april), 4; Salvador Dalí: »Autobiografija«. 276 (8. maj), 4; Karlo Kasola: »Ivdo srce«. 290 (10. decembar), 4.
 BOGDANOVIĆ STANOJLO: Ljubiša Đidić: »Podignute ruke«. 266 (8. januar), 4; Mihail I. Ljermontov: »Maskerata«. 267 (22. januar), 4; Olga Moskovljević: »U zemlji ponoćnog sunca«. 284 (17. septembar), 4; Nedeliko Fabio: »Partite za prozu«. 285 (1. oktobar), 4.
 BOZOVIĆ ZORAN: Boris Bedni: »Djevojke«. 266 (8. januar), 4; Ilija Erenburg: »Oluja«.

268 (5. februar), 4; Anatolij Levandovski: »Nepodmiltjiv«. 271 (19. mart), 4; Maja-kovski u uspomenua savremenika. 274 (30. april), 4; Andrej Bel: »Kotik Letajev«. 275 (14. maj), 4; Vladimir Majakovski: »Na sav glas«. 278 (25. jun), 4.
 CERVOVIĆ MARKO: Dušan Kalić: »Pekel ni na nebu«. 271 (19. mart), 4.
 DRAGIĆ PREDRAG: Endre Feješ: »Groblje rđe«. 270 (5. mart), 4; Milan V. Kriljanin: »Pesma metkom presečena«. 272 (2. april), 4; Dimitar Dimov: »Duhane«. 274 (30. april), 4; Viktor Kin: »S one strane«. 280 (23. jul), 4; Zan Kokto: »Raspinjanje«. 281 (6. avgust), 4; Genadij Samojlovič Gor: »Sveučilišna obala«. 283 (3. septembar), 4.
 ĐURIĆ OSTOJA: Per Olof Ekström: »Plesala je jedno ljetos«. 269 (19. februar), 4; Hans Helmut Kirst: »Tvorica oficira«. 285 (1. oktobar), 4; Konstantin Paustovski: »Knjiga lutanja«. 287 (29. oktobar), 4; Danilo Radojević: »Beograd i njegove ulice«. 290 (10. decembar), 4.
 IVANJI IVAN: Šandor Veres: »Preobraženja«. 274 (30. april), 4.
 JEREMIĆ DRAGAN M.: Šarl Lalo: »Osnovi estetike«. 282 (20. avgust), 4. Šait Orahovac: »Korak do zida«. 291 (24. decembar), 4.
 LEVI ROZITA: Albert Vajs: »Razvitak civilizacije«. 269 (19. februar), 4.
 MADER MIROSLAV: Ivan Mažuranić: »Smrt Small-age Cengića«. 268 (5. februar), 4.
 MAJSTOROVIĆ GORDANA: Jiri Friedl: »Vremenski tjesnac«. 278 (25. jun), 4; Takashi Sivašankara Pilaš: »Račić«. 279 (9. jul), 4; Stanislav Sarić: »Symphonia Quasi eroica«. 281 (6. avgust), 4; »Flamanska poezija«. 282 (20. avgust), 4; Herman Melvil: »Sjepar«. 284 (17. septembar), 4.
 MARJANOVIĆ PETAR: Zoran Milutinović: »Noć ova uočila nema«. 278 (25. jun), 4.
 MARKOVIĆ BORIVOJE: Meho Rizvanović: »U-lazak u dan«. 281 (6. avgust), 4.
 MILJKOVIĆ ALEKSANDAR: Adam Šaf: »Uvod u semantiku«. 268 (5. februar), 4; Zvonimir Baletić: »Marksistička teorija ekonomskih kriza«. 271 (19. mart), 4; Sarvepali Radakrišnan: »Indijska filozofija«. 273 (16. april), 4; Gajo Petrović: »Filozofija i marksizam«. 275 (14. maj), 4; Rudi Supek: »Sociologija i socijalizam«. 283 (3. septembar), 4; »Savremene filozofske teme«. 284 (17. septembar), 4; Svetlana Knjazeva: »Filozofija Bertranda Russella«. 288 (12. novembar), 4; Vjekoslav Mikicin: »Savremena talijanska filozofija«. 290 (10. decembar), 4. Svetislav Prvanović: »Svetozar Marković«. 291 (24. decembar), 4.
 NIKOLAJEVIĆ DIMITRIJE: Novija šiptarska poezija. Sastavio Milivoje Lučić. 289 (26. novembar), 4.
 NIKOLIĆ MILAN: Jovan Vulević: »U Sovjetskom Savezu«. 288 (12. novembar), 4.
 NINKOVIĆ LADISLAV: Miroslav Šicel: »Pregled novije hrvatske književnosti«. 289 (26. novembar), 4. »Godišnjak Sekspirovog društva 1964-1965«. 291 (24. decembar), 4.
 PEIĆ BRANKO: Ginter Gras: »Pseće godine«. 270 (5. mart), 4; Čedomir Minderović: »Tragovi Indije«. 283 (3. septembar), 4; Hajnurih Bel: »Mišljenja jednog klovna«. 284 (17. septembar), 4.
 PETROVIĆ SLOBODAN: Aristotel: »Organon«. 277 (11. jun), 4; Platon: »Država«. 279 (9. jul), 4.
 PETKOVIĆ VLASTIMIR: Pjero Kijara: »Ode uloge«. 271 (19. mart), 4; Albert Memi: »Kip od solja«. 273 (16. april), 4; Mohamed Dib: »Jedno afričko ljetos«. 277 (11. jun), 4; Mario Tobino: »Legalic«, 286 (15. oktobar), 4; Ivan Šamjakin: »Srce na dlanu«. 287 (29. oktobar), 4; Budimir Miličević: »Zamke«. 291 (24. decembar), 4.
 PJEROTIĆ GORAN: Arkadi Fidler: »Ostrvo zaljubljenih majmuna«. 280 (23. jul), 4.

270 (5. mart), 4; Pjer Renuveni: »Pitanje Dalekog istoka 1840-1940«. 280 (23. jul), 4; Dubravko Jelčić: »August Senoa njim samim«. 286 (15. oktobar), 4; Vladimir Stojančević: »Miloš Obrenović i njegovo doba«. 289 (26. novembar), 4; Mark Bernar: »Zola njim samim«. 290 (10. decembar), 4. »Grad Zadar«. 291 (24. decembar), 4.
 RAJČIĆ BISERKA: Ladislav Mnjačko: »Smrt se zove Engelhe«. 272 (2. april), 4; Marek Hlasko: »Nečista posla«. 286 (15. oktobar), 4.
 RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Gaetan Pikon: »Pisac i njegova senka«. 266 (8. januar), 4; Embrou Birs: »Neobične priče«. 268 (5. februar), 4; Dž. B. So: »Lica i naljčja«. 269 (19. februar), 4; Aleksandar Blok: »Pesme«. 273 (16. april), 4; Elizabet Buin: »Devojičice«. 275 (14. maj), 4; Seren Kjerkegor: »Osvrt na moje delo«. 276 (28. maj), 4; Petar Cvetković: »Pozorište«. 277 (11. jun), 4.
 ROZIĆ VLADIMIR: Aleksa Celebonović: »Savremeno slikarstvo u Jugoslaviji«. 267 (22. januar), 4.
 SARAJLIĆ IZET: Juhun Smul: »Usred leta«. 278 (25. jun), 4.
 SAVOV GANCO: Mihail Armandov: »Psihologija na literaturno tvorčivost«. 272 (2. april), 4.
 SIBINOVIĆ MIODRAG: Sergej Jesenjin: »Brez«. 272 (2. april), 4.
 SIMONOVIĆ PREDRAG: Žak Delari: »Historija Gestapoa«. 282 (20. avgust), 4.
 ŠOP IVAN: Ivica Vrkić: »Dnevni red«. 278 (25. jun), 4; »Mladost Slavonije«. 280 (23. jul), 4; Stanislav Ježi Lec: »Neočekljane misli«. 281 (6. avgust), 4; Bela Ahmadulina: »Moj rodoslov«. 283 (3. septembar), 4; Abdul Vehab El-Bejati: »Pesme u izgnanstvu«. 285 (1. oktobar), 4; Alek Marjano: »Stare minijature«. 286 (15. oktobar), 4; Aleksandra Nučić Gudeli: »Kuća u elipsi vrt«. 287 (29. oktobar), 4; Jevgenij Jevtusenko: »Dae i »ne«. 288 (12. novembar), 4; Vaska Jukić Marjanović: »Adam je kriva«. 289 (26. novembar), 4.
 TAUTOVIĆ RADOJICA: Vladeta Vuković: »Milutin Bojić«. 287 (29. oktobar), 4.
 TOPČIĆ ZAIM: Rizo Ramić: »Budna Bosna«. 279 (9. jul), 4.
 TRIFKOVIĆ RISTO: Ivan Raos: »Večno žalostni smjeh«. 276 (28. maj), 4; Erve Bazem: »Ustani i podi«. 282 (20. avgust), 4; Zorž Simenon: »Izabrana djela«. 288 (12. novembar), 4; Aljha Isaković: »Semafore«. 291 (24. decembar), 4.
 VUKOVIĆ BRANKO: »Zena i ljubava. Izbor Peđe Milosavljevića. 268 (5. februar), 4.
KOMENTAR — POLEMKA TRIBINA
 BANDIĆ MILOŠ I.: Patologija jedne kritike. 267 (22. januar), 8.
 BOGDANOVIĆ JAKŠA: Sta izaziva versku netrpeljivost Povodom osude pesnika Gajšeka. 274 (30. april), 8.
 BOZOVIĆ BOŽIDAR: Nema drugih bogova — za Sterijino pozorje. 270 (5. mart), 8.
 BUGARSKI RANKO: Greške u jeziku. 279 (9. jul), 9.
 FRYE STANLEY: Bezobrazluk. Povodom slučaj Gajšek. 276 (28. maj), 8.
 IGUNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Liberali i ždanovci. 268 (5. februar), 9.
 MILISAVAC ŽIVAN: U ime Novosadskog dogovora. 275 (14. maj), 8.
 MITIĆ PRVOSLAV: Šareni dečiji svet. 279 (9. jul), 12.
 MITROVIĆ MARIJA: Upoznajmo kulturu a ne razmirice. Povodom intervjua Janeza Mertarta. 290 (10. decembar), 6.
 MOLOVIĆ JORDAN: O standardnom jeziku. 274 (30. april), 6.
 NIKOLIĆ DANILO: Naš svakodnevni jezik bez slika i poredjenja. 267 (22. januar), 6; Mali oglasi. 272 (2. april), 6; Funkcije deminutiva. 283 (3. septembar), 8.
 NIKPALJ BERISLAV: Oskudna čudna poezija. 266 (8. januar), 5.
 OLIJACA MLADEN: Smutnje oko Saveza književnika Jugoslavije. 271 (19. mart), 11; Susret pisaca u Statenbergu. 285 (1. oktobar), 12.
 PEIĆ BRANKO: Geschäft ist Geschäft. 287 (29. oktobar), 8.
 POTOKAR TONE: Stetni nesporazumi. Slučajevi Ivana Tavčara i Srećka Kosovela. 272 (2. april), 9; O nekim slovenačkim izdanjima. 277 (11. jun), 12.
 PROTIC PREDRAG: Položaj pisaca u našem društvu — položaj kulture u našoj stvarnosti. 275 (14. maj), 9.
 RAKOČEVIĆ DR. MILAN: Slučaj pesnika Vladimira Gajšeka. 273 (16. april), 8; Ipak nešto novo. Još jedanput o slučaju Gajšek. 276 (28. maj), 8; Pesnikov slučaj ponovo ispitati. Odluka Vrhovnog suda SR Slovenije. 277 (11. jun), 8.
 REDAKCIJA BEOGRADSKA NEDELJE: Odgovor Upravnom odboru Srpske književne zadruge. 271 (19. mart), 8.
 SPASIĆ ALEKSANDAR I.: Prevodioci i njihovo pravo. 286 (15. oktobar), 9.
 STEFANOVIĆ PAVLE: Stručno i »porotničko« ocenjivanje televizijskih emisija. 279 (9. jul), 7; Pamtit ili zaboravit. O trogodišnjici katastrofalnog zemljotresa u Skoplju. 280 (23. jul), 8.
 STEFANOVIĆ VLADIMIR: Puške, igračke... 283 (3. septembar), 9; Intermeco satčestvovanja. 284 (17. septembar), 9.
 ŠĆEPANOVIĆ BLAŽO: Zapostavljena knjiga. 274 (30. april), 9.
 ŠOP IVAN: Anonimni »prevodi« i adaptacije. 275 (14. maj), 12.
 UPRAVNI ODBOR SRPSKE KNJIŽEVNE ZADRUGE: Povodom kampanje »Beogradske nedelje«. 270 (5. mart), 12.
 VLAJKOVIĆ STEVOZAR: Sta je fundamentalna poetika? 275 (14. maj), 8.
 ZORIĆ PAVLE: Nezanjanje udruženo s mržnjom. 272 (2. april), 12; Novi konformizam na delu. 285 (1. oktobar), 8.

GHİȘCI: »Nușă ujmă samime«. 282 20. avgust); 3; Balade o tri vremena (Milovan Danajlić: »Balade«. 284 (17. septembar); 3; Iz sveta detinjstva (Milan Šega: »Dečak sa svirelom«. 287 (29. oktobar); 3.

PUVACIĆ DUSAN: Jedan običan dan (Živojin Pavlović: »Lutke«. 266 (8. januar); 3; Staro i novo u koštanju zagrljaja (Živko Čingo: »Paskvelija«. 267 (22. januar); 3; Nemiri ratnog detinjstva (Nenad Radanović: »Sreća«. 269 (19. februar); 3; Ka istoriji srpske kulture (Dragan M. Jeremić: »Kritičar i estetski ideal«. 273 (16. april); 3; Nemušta proza (Danica Lala Jevtović: »Odbegla«. 275 (14. maj); 3; Rezultat i nagoveštaj (Zvonimir Majdak: »Gledaoci«. 279 (9. jul); 3; Svako ima svoju istinu (Radomir Smiljanić: »Vojnikov put«. 290 (10. decembar); 3.

SMILJANIĆ DOBROSLAV: Kako istinski biti (Danilo Pejović: »Protiv struje«. 287 (29. oktobar); 3.

STANOJEVIĆ STASA: Pohvala parole (Dušan Makavejev: »Poljubac za drugaricu padolu«. 270 (5. mart); 3.

SOP IVAN: Grad i ljudi u njemu (Mate Beroš: »Neznanci«. 282 (20. avgust); 3; Lirski krug B. L. Lazarevića (B. L. Lazarević: »Srnseno vreme«. 284 (17. septembar); 3.

TAUTOVIĆ RADOJICA: Ozučena tišina (Risto Tošović: »Čovek i kamen«. 272 (2. april); 3; Pješnički naponi (Zarko Đurović: »Ponor i zvon«. 273 (16. april); 3; Junak ili prestupnik (Milojevo Perović: »Četiri Mujove vojske«. 274 (30. april); 3; Jedan dionizijski erotikon (Antonije Marinković: »Nedogled«. 277 (11. jun); 3; Nojeva barka na Dunavu (Slobodan Marković: »Sedefaste dvije«. 281 (6. avgust); 3; Svetiljka u magli (Marijan Jurković: »Ogled i kritički dnevnik«. 285 (1. oktobar); 3; Seljak peva sunu (Velimir Milošević: »Izlazak sunca«. 286 (15. oktobar); 3; Dilema pripovedke: čovek ili stvar? (»Knjiga pripovedaka mladih jugoslovenskih pisaca«, priredio Tode Čolak). 290 (10. decembar); 3.

ZORIĆ PAVLE: Cari ironije i lirizma (Ranko Marinković: »Kiklop«. 266 (8. januar); 3; Zamisljiv antologičarski posao (Milorad Stojović: »Antologija pripovedačke proze Crne Gore, 1918-1965«. 274 (30. april); 3.

Veliki i mali. 273 (16. april); 7; Buva kao katarza. 274 (30. april); 7; Faul. 275 (14. maj); 7; Zagonetka? 276 (28. maj); 7; Esej o beskonačnom sedenju za zelenim stolom. 277 (11. jun); 7; Ranč. 278 (25. jun); 7; Collage. 279 (9. jul); 7; Kamerni rezime. 280 (23. jul); 7; Nove tendencije. 281 (6. avgust); 7; Gorak hleb — televizija. 284 (17. septembar); 7; Lekcija broj jedan. 285 (1. oktobar); 7; Serijo, ljubavi moja... 286 (16. oktobar); 7; Hiljadu zašto — milion zato. Povratak velikog Lole. 287 (29. oktobar); 7; Kakav to pijete čaj, gospodo? 288 (12. novembar); 7; Pogledaj dom svoj Angele. 289 (26. novembar); 7; Seks i nasilje. 290 (10. decembar); 7; Twinkle, twinkle little star... 291 (24. decembar); 7.

NA MARGINAMA STAMPE

BOZIDAR BOZOVIĆ: Siroti Amati. 266 (8. januar); 2. Dve suze i mnogo gitara. 267 (22. januar); 2. Senzacionalizam, ali koristan. 268 (5. februar); 2. Da li je čutanje zlato? 269 (19. februar); 2. Tri teme. 270 (5. mart); 2. Principe u život. 271 (19. mart); 2. Sta i kako rešavati. 272 (2. april); 2. Zrnca. 273 (16. april); 2. Unosna roba. 274 (30. april); 2. Svoj trenutak. 275 (14. maj); 2. Malčice blata... 276 (28. maj); 2. Kako vam drago 277 (11. jun); 2. Auditor et... 278 (25. jun); 2. Rat za petrolej. 279 (9. jul); 2. Aferim! 280 (23. jul); 2. Aktivnost 281 (6. avgust); 2. Sezona, kako kome. 282 (20. avgust); 2. Od nedelje do nedelje 283 (3. septembar); 2. Vest dana. Opet o pismenosti. Ah, ti jadni anonimusi. 284 (17. septembar); 2. Javnost i javnost. 285 (1. oktobar); 2. Velika utakmica. 286 (15. oktobar); 2. Polemike. 287 (29. oktobar); 2.

NASLOVNA ILUSTRACIJA

S TEKSTOM

Slikarski svet Milunovića. Izložba Mila Milunovića. 266 (8. januar). Cedimir Minderović. Povodom iznenadne smrti. (Izet Sarajlić). 267 (22. januar). Hohotov »Namesnik«. Povodom prikazivanja u Narodnom pozorištu. 268 (5. februar). Hrabrost domaćeg filma. Film »Istim putem se ne vraćaj« Jože Babiča. 269 (19. februar). Kako dalje? Povodom Trećeg plenuma CK SKJ. 270 (5. mart). Sto godina Jugoslovenske akademije. 271 (17. mart). Iskonski oblici. Izložba slika Lazara Vujaklije. 272 (2. april). Sarajevska mala ohrabrenja. Sedmi festival malih i eksperimentalnih scena. 273 (16. april). Sta traži publika. Film »Konjuh planinom« Fadila Hadžića. 274 (30. april). Pedino retrospektive. Izložba slika Peđe Miloševića. 275 (14. maj). 25. maj. Predaja štafete mladosti. 276 (28. maj). Kunovo umetničko delo. Retrospektivna izložba slika i grafika Đorđa Andrejevića-Kuna. 277 (11. jun). 25. jubilej revolucije. Slika Marjana Detonija: »U V. o. anizivi — kanjon Pive«. 278 (25. jun). Drina bez ćuprije. Povodom vesti da bi se mogao potopiti višegradski most Mehmed-paše Sokolovića. 279 (9. jul). Konačno optimizam. Povodom Pulskega festivala. 280 (23. jul). Pula 1966. Trinaesti festival jugoslovenskog dugometražnog filma. 281 (6. avgust). »Ohridsko leto«. Festival — kulturna manifestacija. 282 (20. avgust). Praznik makedonskog naroda. Lik Klimenta Ohridskog. 283 (3. septembar). Njegoševa nagrada Miroslav Krležii. Slika Miljenka Staničića: Miroslav Krleža. 284 (17. septembar). Milan Dedinač (Pavle Zorić). Slika Jovana Bijelića: Milan Dedinač. 285 (1. oktobar). Staničićeve magične vizije. (Vladimir Rozić) Retrospektivna izložba slika Miljenka Staničića. 286 (15. oktobar). Čisto slikarstvo Marka Čelebonovića. Retrospektivna izložba slika. Ekspozat sa izložbe. 287 (29. oktobar). Van Gog u Narodnom muzeju (Vladimir Rozić). 288 (12. novembar). Rađanje Crne Vener. (Povodom poplava u Italiji). Pesma Tanasija Mladenovića. 289 (26. novembar). Nagrada AVNOJ-a. 290 (10. decembar). Koja godina koja zvezda. Crtež Lazara Vozarevića i pesma — Dragana Kolundžije. 291 (24. decembar); 1.

NEPREVEDENE KNJIGE

RADNJAREVIĆ ALEKSANDAR: Michel Butor: »6,810.000 litres d'eau par seconde«. 278 (25. jun); 4. BOZOVIĆ ZORAN: Konstantin Simonov: »Soldatami ne rođajutsa«. 280 (23. jul); 4. JANIČIJEVIĆ JOVAN: G. Troepol'skij: »V kamysah«. 276 (28. maj); 4. KULUNDZIJA VELIMIR: Liviu Rebreanu: »Culjandra«. 281 (6. avgust); 4. KOTEVSKA CVEIJA: Jordan Radičkov: »Gore-što pladec«. 277 (11. jun); 4. KULENOVIĆ TVRIKO: William Shirer: »The Rise and Fall of the Third Reich«. 287 (29. oktobar); 4. MAIVEJEVIĆ PREDRAG: André Maurois: »Prométhée ou la vie de Balzac«. 268 (5. februar); 4; André Gide: »Dostojevski«. 274 (16. april); 4; Henri Troyat: »Tolstoj«. 283 (1. septembar); 4. MUSIC SRĐAN: Michele Prisco: »Una spirale di nebia«. 289 (26. novembar); 4. Alberto Bevilacqua: »Questa specie d'amore«. 291 (24. decembar); 4. NEDELJKOVIĆ DR DRAGOLJUB: Ettore Lo Gatto: »Histoire de la littérature russe des origines à nos jours«. 285 (1. oktobar); 4. POPOVIĆ ALEKSANDAR: Bruno Berger: »Der Essay«. 266 (8. januar); 4; Franz Kafka: »Briefe an Milena«. 270 (5. mart); 4; Hans Jürgen Baden: »Literatur und Selbstmord«. 274 (30. april); 4; Alberto Bevilacqua: »La Ca-

liffa«. 279 (9. jul); 4; Alexander Lenard: »Die Kuh auf dem Baste«. 286 (15. oktobar); 4; Heinrich Böll »Ende einer Dienstreise«. 290 (10. decembar); 4. RAJČIĆ BISERKA: Jan Očenašek: »Kulhavi Orfeu«. 269 (19. februar); 4. SAVOV GANCO: Mihail Armandov: »Psihologija na literaturnoto tvorčestvo«. 272 (2. april); 4. SCOTTI GIACOMO: Ivro Montanelli: »Dante e il suo secol«. 283 (3. septembar); 4. SESUN FEDOR: Lajos Mesterházi: »Isten, mértre«. 282 (20. avgust); 4. TAUTOVIĆ RADOJICA: T. I. Ojzerman: »Problem otuđenja i buržoaska legenda o marksizmu«. 275 (14. maj); 4; R. I. Zurov: »Rad i estetsko vaspitanje«. 288 (12. novembar); 4. VARGA JOZEF: Darvas József: »Rézseg eső«. 271 (19. mart); 4. VLJUMEN LEO VAN: S. Vestdijk: »Zoals de vonden zongen«. 267 (22. januar); 4.

OSTALI ČLANCI —

BIBLIOGRAFIJA

BUGARSKI RANKO: Pola veka »opšte lingvistike«. 284 (17. septembar); 6. JANIČIJEVIĆ JOVAN: Bibliografija i nauka o književnosti. 272 (2. april); 9. OGNJANOVIĆ DRAGUTIN: Dušan Srezojević (bibliografija). 268 (5. februar); 8. REĐEP DRASKO: Tajni plamen Dušana Matića. 269 (19. februar); 9. SCEPANOVIĆ BLAZO: Stimulacija književnog rada. Reč na Vanrednom kongresu Saveza književnika Jugoslavije. 266 (8. januar); 8. STEKOVIC LUKA: Književnost jugoslovenskih Čeha. 282 (20. avgust); 7.

PIŠI KAO ŠTO ČUTIŠ

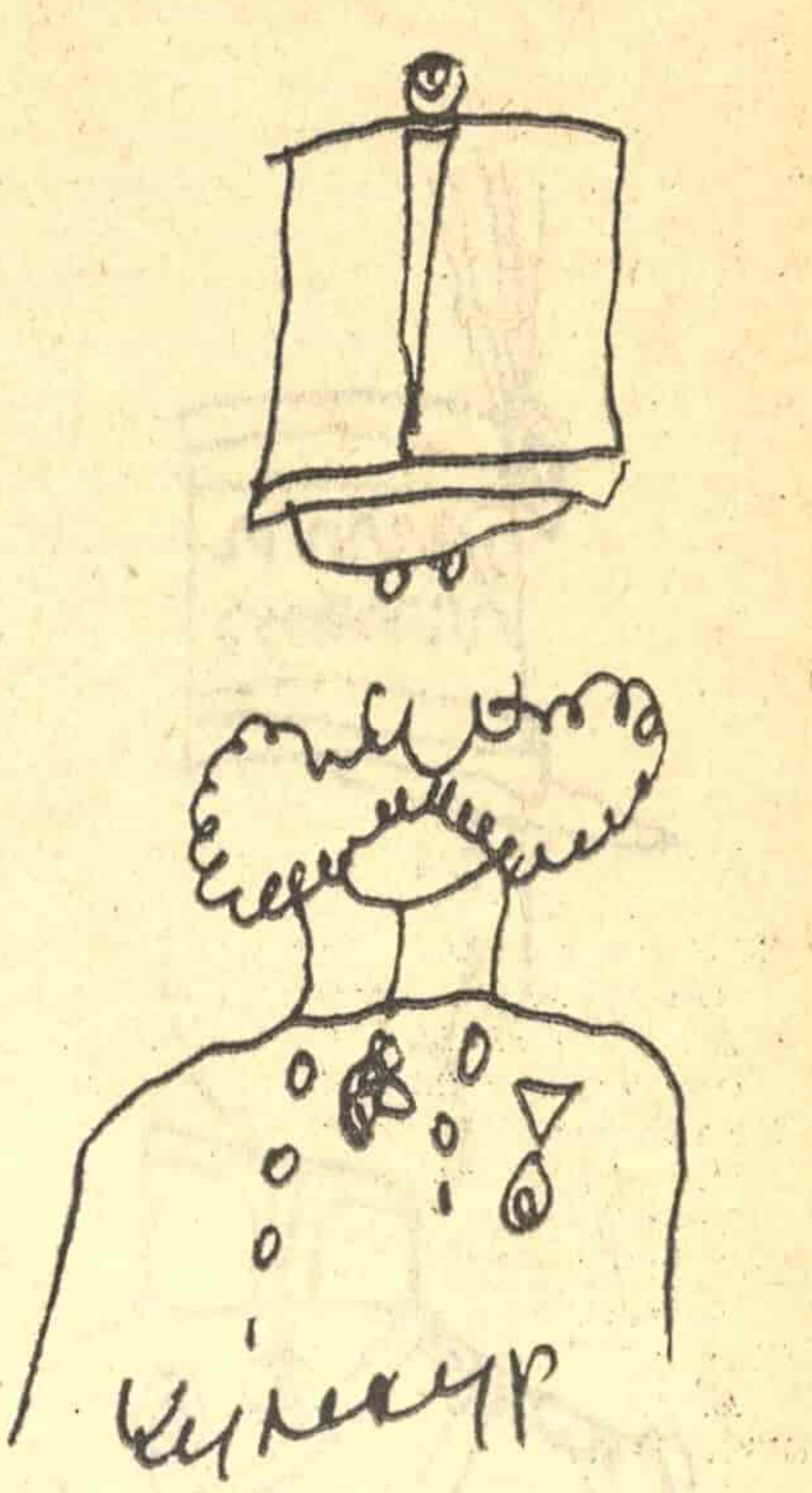
CRNČEVIĆ BRANA na 4. strani u brojevima: 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291.

POEZIJA —

LIRIKA U PREVODU

AHMATOVA ANA: Iz tragedije »Prolog ili san u snu«. Preveo Branko Vuković. 271 (19. mart); 1. ANDELKOVIĆ DUSAN: Stenogrami. Čudo. Devotka. Balerina. Bašta. Autoportre. Razum. Samotnik. Mogućnost. Posle svega. Traganje. 281 (6. avgust); 3. APOLINER GIJOM: Ružavet. Bolesna jesen. Maj * * *. Preveo Kolja Mičević. 289 (26. novembar); 10. BANJEVIĆ MIRKO: Svilice. Tokom. Privednja. 277 (11. jun); 5. BARIJAKTAREVIĆ RADOMIR: Sčuvavanje. Svet bez mesečine. 283 (3. septembar); 6. BLAGOJEVIĆ VERA: Probuđicu se. 279 (9. jul); 7. BLAZIĆ PETAR: Rastanak sa poezijom. 284 (17. septembar); 5. BODLER SARL: Pogreb prekleto pesnika: Muzika. Ponor. Taso u tamnici. Avelj i Kain. Preveo Kolja Mičević. 276 (28. maj); 10. BRKOVIC JEVREM: Prokletstvo. Zenu ljubi i peva o slobodi. Ako si prvi apostol. Istina i pesma. 267 (22. januar); 11. CEKOVIC IVAN: Potajna pjesma. Do zemlje zvezdane. Hod i ruža. Nar. Legenda za sliku dana. Obična pjesma. 273 (16. april); 9. CVETKOVIĆ PETAR: Ribaru. Zalud. 279 (9. jul); 6; U vozovima noćnim. Mesečeve vodenoce. U močvari, * * *. 288 (12. novembar); 6. CERKEZ VLADIMIR: Vino vođa iz mog vrča. »Snjegovi i pšenica. Zgledan dublje u srstinu. 270. (5. mart); 2. DESNOS ROBER: Sa srećem na usnama. Pokladna noć. Preveo Nikola Trajković. 279 (9. jul); 10. DIMITROVA BLAGA: Sama žena na putu. Brzina. Za visoki cilj. Prepev Mira Alečković. 282 (20. avgust); 10. DRAGOJEVIĆ DANIJEL: Kantata. 289 (26. novembar); 11. ĐERKOVIC MOMCILO: Dve pesme. 268 (5. februar); 11; Za tvoje čutanje. * * *. 286 (15. oktobar); 8. ĐIDIĆ LJUBIŠA: Čvrčak. 282 (20. avgust); 7. DOGO GOJKO: Flamingo. 277 (11. jun); 2; Obelisk. 288 (12. novembar); 9. ĐUROVIĆ MIROSLAV: Moji rođaci. 290 (10. decembar); 5. ĐUROVIĆ ZARKO: Leto i dim. 287 (29. oktobar); 9.

ERIC DOBRICA: Ranojesenja balada. 268 (5. februar); 6; Povratak iz polja u letnje predvečerje. 283 (3. septembar); 11. FILIPIĆ FRANCE: Lavež. Preveo sa slovenačkog Ljubiša Đidić. 288 (12. novembar); 9. FRIC ERVIN: Svakidašnjost. Sa slovenačkog Ivan Brajdić. 280 (23. jul); 11. GIJEVIK: U bregovima. Preveo Nikola Trajković. 272 (2. april); 10. GOLOB ZVONIMIR: Tri šansons. Kao prije. Sve što traje. Čovjek i pas. 270 (5. mart); 11. GONČARUK ZAHAR VASILJEVIĆ: Oratorijum. Jadranski akvareli. Prevela Vera Obrenović Delibašić. 290 (10. decembar); 10. GRAS GINTER: Askeza. Mali poziv velikom otvaranju — ili pljuvač vode govori. Dljana — ili predmeti. Preveo Gojko Đogo. 278 (25. jun); 10. GRBIĆ DRAGOSLAV: Spomenik nevremenu. Zimsko nevreme. Uspavanka pesniku. Izmišljeno leto. Ugašeni svetionik. 280 (23. jul); 6. GUDELJ PETAR: Pred tobom vojskovođa. Samo ljude ljude. Zar samo tijelo. Uđi u moju kuću. Nije me bilo niti će me biti. Grlu ti vuče pojlisite. A riječ tvoja. Ponovo vidim tvojne na brdu. Kako si ležalo tijelo moje. Put k moru. 285 (1. oktobar); 10. IGNJATOVIC DRAGOLJUB S.: Az dnes umiraju. 269 (19. februar); 11. IVANOVIĆ RADMIL: Metalnim stazama. Burjija. Turpija. Testera. 271 (19. mart); 7. IVANOVIĆ SRBO: Balada. Sa makedonskog preveo Radivoje Pešić. 279 (9. jul); 11; Balada. Začarani putnik. Beli kamen. Tajna Pesnik. Sa makedonskog Ana Kotevska. 285 (1. oktobar); 6. IVELJIĆ NADA: Bufetov klovn. Licem uz mač. Otrijezila se jedna rana. 281 (6. avgust); 4. JANEVSKI SLAVKO: Bezbožna japanska bajka o letoćoj glavi. Sa makedonskog preveo Radivoje Pešić. 279 (9. jul); 11; Mera. Za otadžbinu i proljeć. Kliment. Sudbina susjedova. Slepci. Preveo Branko Karakaš. 283 (3. septembar); 11. JOKIĆ SAVA: Kazna. 286 (15. oktobar); 11. KAMINGS E. E.: Chanson innocent. Moja mila stara itakodalje. Impresija IV. Preveo Vladimir Zunjević. 269 (19. februar); 10. KIS DANILO: Ruža: Sent Egziperi. 284 (17. septembar); 9. KOLUNDZIJA DRAGAN: Ceo dan i celu noć. 267 (22. januar); 6; Pesma vojnika koji bi poginuo. Elegija stražara. Ljubav. Prepisano sa lica Babiča dok je otvarao njeno pismo. Usnih je iza stabla raži. 272 (2. april); 8; Iz sveske »Poseta«. Noć nosilnika na moru. Na prepeličjem polju. Zdravica ljubavi ili pesma vojnika koji bi poginuo. Ljubav. Nežnost. Noć u kojoj ne vidi se svet. Rane ljubavi. Proći će ovaj dan. 288 (12. novembar); 10. Koja godina koja zvezda. 291 (24. decembar); 1. KOSTIĆ DUSAN: Osam pjesama o Slep. Čakor. Jezero u Rumuniji. Postoji. Čudo. Grm ponizhen. Bez meze more. Kopriva. Odsjaj nesopstvene vatre. 287 (29. oktobar); 11. KOTEVSKI JOVAN: Sneg. Sa makedonskog preveo Radivoje Pešić. 279 (9. jul); 11. KOUPLIDZ SEMJUEL TELJOR: Pesma o starom mornaru. I-VII deo. Prevela Ranka Kučić. 270 (5. mart); 9. KRAGUJEVIĆ TANJA: Tužni južni vjehar. 286 (15. oktobar); 8. KRAKAR LOJZE: Antipesma 275 (14. maj); 11. Selim se poput nomada. (Ciklus pesama). 291 (24. decembar); 11. LABUD JARA: U močvarama I-III. 274 (30. april); 11. LAKICEVIĆ OGNJEN: Ptica. Dan. 273 (16. april); 8. LUKIĆ VELIMIR: Zagrljaj. Magla. Dan. Memento. Život. Veče. Molitva. 274 (30. april); 5; Cetnaest madrigala. Sat. Sneg. Zvuk. Reka. List. Tama. Imena. Leto. Vitez litalica. Tafas. Suza. Romansa. Vuk. Skoljka. 284 (17. septembar); 11. Putovanje: Balada o mrtvim pesnicima. Jesenja pesma. 291 (24. decembar); 5. MADER MIROSLAV: Etorije nord. Procesija života. 266 (8. januar); 9. MAKLIS ARCIBALD: Ars poetica. Razlozi za svirku. Šta je zmija kazala Adamu. Prevela Ranka Kučić. 280 (23. jul); 10. MAKSIMOVIĆ DESANKA: O poreklu. O hijerariji. Za vrline u mene prometnute. Za čobanku koja se po ocu ne zove. 276 (28. maj); 5. MARCETA BRANKO: Pašinač. 287 (29. oktobar); 6. MARKOVIĆ SLOBODAN: Oslobođiocu Beograda. 273 (16. april); 11. MARTIĆ NIKOLA: I bi pokolj riječi nad usnama ili Slovo o ljubavi. 280 (23. jul); 4. MICEVIĆ KOLJA: Dva nedovršena soneta. Prvi i drugi. 267 (22. januar); 11. MICUNOVIĆ RADOMIR: Oslobođenje od bola. Pivo i žute ruže. 285 (1. oktobar); 7. MILENKOVIĆ DIMITRIJE: Noć koja mi se približava. 273 (16. april); 6. MILDRAGOVIĆ BOZIDAR: Slep pevač I-VII. 290 (10. decembar); 4. MILOSEVIĆ RADE: Plava košulja. 266 (8. januar); 11; Plavo leto. Molitva za Tatjanu. 276 (28. maj); 2; Kroki. U jutru. Vreme tišine. Buđenje. Bakarni ljubavnici. 288 (12. novembar); 8. MILOSEVIĆ VELIMIR: Izlazak sunca. Svetlost. Smilje. Ordenje. 281 (6. avgust); 11. MINATTI IVAN: Pod zatvorenim kapcima očiju. 287 (29. oktobar); 8. MINDEROVIĆ CEDOMIR: Omča »Angletera«. 267 (22. januar); 1. MITIĆ SRBOLJUB: Gatanje u dan. 282 (20. avgust); 4. MLADENOVIĆ BORA: Pismo dalekom drugu. Vijetnamska rapsodija. Kontemplacija u travi. Molba zemlji. Rapsodova ljubav. Prkosni preludijum. Amanet sinu. Labudova pesma. Epitaf. 274 (30. april); 6. MLADENOVIĆ BOZIDAR: Putovanje. Oslobođanje sunca. Spomenik. 270 (5. mart); 11. MLADENOVIĆ TANASIJE: Rađanje Crne Vener. 289 (26. novembar); 1. MRKONJIĆ ZVONIMIR: Pjesme. 280 (23. jul); 7. NAROVČATOV SERGEJ SERGEJEVIĆ: Šumska ljubav. Otišla je. Tih godina. Prevela Desanka Maksimović. 281 (6. avgust); 10.

NIKOLAJEVIĆ DIMITRIJE: Laku noć, ljubavi. Oduvek sam ovde gde te čekam. 276 (28. maj); 9. NIKOLIĆ JOVAN: Neprekidne setve. 286 (15. oktobar); 7. NIKOLIĆ VITO: Biće jedno veče. Odmatanje. 276 (28. maj); 9.

PARAUŠIĆ MOMCILO: Vrisak za brijegom. Blizanci. 267 (22. januar); 2. PARUN VESNA: Predsmrtni marš. Poslije brodoloma. Zakašnjela proljetna pesma. Vrlo staromodna elegija. 272 (2. april); 11.

PASTERNAK BORIS: x x x. Pro domo. Na delatama. Preveo Miodrag Sibinović. 277 (11. jun); 10. PAVLOVSKI RADOVAN: Cigani. Sa makedonskog preveo Radivoje Pešić. 279 (9. jul); 11; Grcari. x x x. Lepir. Most. Čeznja. Kradljivac ploda. Zena. Cigani. Povratak kući. x x x. Pelivani. Preveo Branko Karakaš. 286 (15. oktobar); 11.

PEAKIĆ-ZAJA MARIJA: Vetrejaca u križ nebo. Pješčana ura. Ponornica. 282 (20. avgust); 11. PETKOVIĆ VLASTIMIR: Ukus meda. 270 (5. mart); 11. PETROVIĆ BRANISLAV: Dobrovoljni prilog za nacionalnu istoriju. 268 (5. februar); 11; Četiri pesme. 282 (20. avgust); 11.

PETROVIĆ VELJKO: Jablani i čempresi. Tu negde u prostoru. Pšerice — sestrice. Kome je dato. Zapis na miširskom grobu. Ljudsko oko. Kroz bes košave. Rukodelcu. 288 (12. novembar); 5. PILETIĆ SVETOZAR: Svršetak. Slutnja. 286 (15. oktobar); 5. POPOVSKI ANTE: Makovi. Sa makedonskog preveo Radivoje Pešić. 279 (9. jul); 11. PREDIĆ VLADIMIR V.: Ruka pred noć. 269 (19. februar); 2.

PRELEVIĆ BRANISLAV: Zaborav. U ovoj klupi na kojoj sedim. 272 (2. april); 9. PRESERN FRANCE: Sonetni venac. Preveo Kolja Mičević. 280 (23. jul); 9. RAJKOVIC STEVAN: Leto na visoravni. U ritu. Balada o gradu i gušteru. Tišina na putu. 290 (10. decembar); 11.

RAJKOVIC ELVIRA: Sanjam. 287 (29. oktobar); 7. RAJKOVIC RADOMIR: Telefonom, volići tel 270 (5. mart); 7; Miris cveta, miris tvojih reči. Mislim o tom izletu. 281 (6. avgust); 9; Na otjioj se strani pesama. Još jednom pita. Tužna vrba. Voda. Krpice, krpice. Stablo vjenje. 289 (26. novembar); 5. RAJZEL VLADIMIR: San o golubici. Kupola. Decembar. Čovek sviće. Odjek. Prevela Biserka Rajčić. 273 (16. april); 10.

RAKITIĆ SLOBODAN: Sopoćanska ruža. 287 (29. oktobar); 5. RILKE RAINER MARIJA: Ona koja sneva. Preveo Kolja Mičević. 266 (8. januar); 10. RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Sanjareći, isklupljujući se. Sve ono što bi sa mnog okruženo. Misleći na onu koja me je rodila. x x x. Doba veta, livade, kretanja i sunčevog zalaska. 271 (19. mart); 11.

RUSTAVELI SOTA: Odlomci iz poeme »Vitez u tigrovjoj koži«. 285 (1. oktobar); 10. SAKS NELI: Hor kamenja. Starci. U zoru. x x x. Prevela Zdenka Brkić. 287 (29. oktobar); 10. SARAJLIĆ IZET: Fragmenti iz kamenog doba. Henriko sokače. x x x. x x x. x x x. 275 (14. maj); 4.

SIMONOVIĆ SIMON: Pesma. Veče. 290 (10. decembar); 7. SIMOVIĆ LJUBOMIR: Slemovi. 277 (11. jun); 11. SITVEL EDIT: Bubanji. Aubade. 291 (24. decembar); 10. SKOTI ĐAKOMO: Razmišljanja. Prepjev: Nedeljko Fabio. 277 (11. jun); 7.

SLUCKI BORIS: Konji u okeanu. Fizičari i lirčari. Preveo Lav Zaharov. 268 (5. februar); 10. SORESKU MARIN: Lov. Vizija. San. Roboti. Preveo Adam Pustoljić. 288 (12. novembar); 10. SALAMUN TOMAŽ: x x x. x x x. Iz zbirke »Poker«. Preveo sa slovenačkog Petar Vufjić. 278 (25. jun); 11.

SCEPANOVIĆ BLAZO: Ljubav i nebo. Misao snja. San se topi. 268 (5. februar); 5; Ljubav poezije. Poljubac svetlosti. 283 (3. septembar); 4. STEFAN FLORIKA: Pesma o nama. Do ovih i poslednjih dana. 271 (19. mart); 4. SULJAGIĆ STRAHINJA: x x. 276 (28. maj); 7. TAUFER VENO: April. Sa slovenačkog preveo Ljubiša Đidić. 266 (8. januar); 7.

TIMOTIJEVIĆ BOZIDAR: Tajna večera udvoje. Prvi dan ljubavi. Grad. Večera. Čovek na belom konju. Sada putuje tamo. Dozivanje.

ZIH JAN: Andeo putovanja. x x x. x x x. Preveo Petar Vujičić. 267 (22. januar), 10.
 ZAKMAR SIMON: Posle ovog života. Tišina. Telo (1), Prevela Lela Matić. 286 (15. oktobar), 10.
 ZIVKOVIC ZIVODRAG: Reči moja, reči neizgovorena. Odbrana univerzuma. 269 (19. februar), 11.
 ZUV PJer ZAN: Crni povratak u život. Lizbe. Barcelonska bludnica. Helena zbori. Najzad. Preveo Milan Komnenić. 284 (17. septembar), 10.

POZORIŠTE —

MUZIKA

BOZOVIC BOZIDAR: Iz dubrovačke letnje beležnice. 283 (3. septembar), 7; Istinski majstori baleta. 286 (15. oktobar), 6.
 KARAKAS BRANKO: Opera »Cetrdesetprva« na beogradskoj sceni. 287 (29. oktobar), 6.
 MADAREVIC VLADO: Kazališno pismo iz Zagreba: Tri zanimljive predstave. 267 (22. januar), 7; Dramski val i scenska oseka. 271 (19. mart), 9; Poremećeni kriteriji. 275 (14. maj), 6; Na završetku pozorišne sezone. 277 (11. jun), 7; Od teatra na otvorenom do »otkrivenog teatra«. Prvi simpozij kazališnih radnika na Dubrovačkim letnjim igrama. 282 (20. avgust), 6.

MITIC PRVOSLAV: Tragična jednoličnost naših koncertnih programa. 270 (5. mart), 6.
 PASCAN BORISLAV: Tendencije savremene muzičke interpretacije. 271 (19. mart), 6.
 VLAJKOVIC SVETOZAR: Mit i drama. 285 (1. oktobar), 7.

VOLK PETAR: Razilaženje sa životom. »Kapetan kapetan« — neobična premijera u Ateljeu 212. 266 (8. januar), 7; Obeshrabrenje. 267 (22. januar), 7; Ausšiv ili pitanje Boga. Nove premijere u Narodnom pozorištu i Ateljeu 212. 268 (5. februar), 7; Kako živeti ili kako umreti. Premijere: »Ranjena ptica« Marijana Matkovića i »Kralj umira« E. Joneska. 269 (19. februar), 7; Da se ne bi dosetili. Premijera »Krnećeg kasa« Aleksandra Popovića u Ateljeu 212. 270 (5. mart), 7; Covek ili istina. Premijere: »Hiljadu kamiona« Sušica Stojanovića i »Oh tata, siroti tata« A. Kopita. 271 (19. mart), 7; Kako pobeći od sebe. Premijera »Ivanova« A. P. Čehova. 272 (2. april), 7; Samoća kao izraz slobode. Premijera »Tesle« Miloša Crnjanskog u Narodnom pozorištu. 273 (16. april), 7; Kako činiti igru. »Familija Sofronija Kirija« J. Ignjatovića i Đ. Đurkovića i »Važno je zvati se Ernest« O. Vajlda. 274 (30. april), 7; Kraj ili tek početak. Povodom Sterijinog pozorja i oko Pozorja. 275 (14. maj), 7; Pravo na iskrenost. Gostovanje pariskog teatra »Vic Kolombje« sa Igoovom »Lukrecijom Bordžijom« i Klodovim »Talcem«. 276 (28. maj), 7; Preobraženja. Premijere: »Maksim Crnojević« L. Kostića i »Naši sinovi« V. M. Jovanovića; gostovanje teatra »Jon Luka Karadale« iz Bukurešta i trupe Pepina de Filipa iz Rima. 278 (25. jun), 7; Preporuka za čekanje. Premijere: »Jelena Cetković« Aleksandra Popovića i »Slučaj u Višnju« Artura Milera. 286 (15. oktobar), 7; U istom ili malo drugačijem raspoloženju. Premijera »Mandata« N. Erdmána i gostovanje »Mossovjet« pozorišta. 287 (29. oktobar), 7; Zabluda. Premijera »Ane Karenjine«. 288 (12. novembar), 7; Ipak ostaje nada. Premijere: »Traktat o sluškinjama« Bogdana Čipčića, »Balkon« Zana Zenea i »Pasijanse« Mome Kapora. 289 (26. novembar), 7; Sumnja i iščekivanje. Premijere: »Prijava ruk« Z. P. Sartra i »Don Zuan« Z. B. P. Molijera. 290 (10. decembar), 7. Bela

mačka. Uz dramsko veće Harolda Pintera. 291 (24. decembar), 7.

PRICA

»KNJIŽEVNIH NOVINA«

ANDELKOVIC DUSAN: Grkinja. 269 (19. februar), 11.
 ASANOVIC SRETEN: Svadba. 277 (11. jun), 11.
 BOGDANOVIC VLADIMIR: Krajolik — nedelja. 267 (22. januar), 11.
 BORISAVLJEVIC MIODRAG: Zabeleške. 273 (16. april), 11; Priča sa reke. 287 (29. oktobar), 11.
 BOZIC DRAGAN: O starcima, vjetru i ratovima. 282 (20. avgust), 11.
 CRNJANSKI MILOS: Večernji šejir na glavi. 274 (30. april), 11.
 DRASKOVIC BORO: Popodne jednog besposličara. 291 (24. decembar), 11.
 COLANOVIC VOJA: Sa Osom Brok dvadeset četiri. 285 (1. oktobar), 11.
 DZUNIC SLOBODAN: Karta za svetilište. 272 (19. mart), 11; Poštenjačine. 284 (17. septembar), 11.
 GAJIC DORDE: Voz 279 (9. jul), 11.
 JOVANOVIC ZARKO: Idi svojim putem. 270 (5. mart), 11.

TEMA DANA

Dečje bolesti samoupravljanja. 266 (8. januar), 1.
 Povratak pesnika (Predrag Palavestra). 267 (22. januar), 1.
 Nacionalizam i nacionalni odnosi. 268 (5. februar), 1.
 Književnici i Kongres Socijalističkog saveza Srbije. 269 (10. februar), 1.
 Ne uopštavati nego imenovati. 270 (5. mart), 1.
 Na putevima duhovnog jedinstva (Predrag Protić). 271 (19. mart), 1.
 Politički i kulturni vid hrvatskog preporoda (Predrag Protić). 272 (2. april), 1.
 PTT samovolje. 273 (16. april), 1.
 Stimuliranje likovnih umetnosti. 274 (30. april), 1.
 Advokatski lov u mutnom. 275 (14. maj), 1.
 Susret pisaca Srednje Evrope. 276 (28. maj), 1.
 Pred povećanjem kulturnog standarda. 277 (11. jun), 1.
 Književnost i Revolucija. 278 (25. jun), 1.
 Prekretnica. Cetrvrta sednica CK SKJ. 279 (9. jul), 1.
 Kidati sa starom praksom u kulturi. 280 (23. jul), 1.
 Senzacija kao pozitivni primer. 281 (6. avgust), 1.
 Ko zvoni na uzbunu. Odgovor »Političar«. 282 (20. avgust), 1.
 Značajni kulturni datum. 283 (3. septembar), 1.
 Posledno protiv birokratizma. VI plenum CK SK Srbije. 284 (17. septembar), 1.
 Politička renesansa i kritika. 285 (1. oktobar), 1.
 Izdavački alarm. 286 (15. oktobar), 1.
 Irgovina i kultura. 287 (29. oktobar), 1.
 Glumci se boje? 288 (12. novembar), 1.
 Da li samo kulturni skandal? 289 (26. novembar), 1.
 Nevolje sa univerzitetima. 290 (10. decembar), 1.

VINJETE ILUSTRACIJE

VINJETE su radili u brojevima: Kolja Milunović (267), Paul Kle (268), Todor Stevanović (269), Emir Dragulj (271), Milo Dimitrijević (272), Tomislav Hruškovec (273), Leonid Šejka (274), Ljiljana Petrović (275), Miodrag Velicković (276), Boško Odalović (277), Milič Stanković (278), Blagota Radović (279), Dorđe Isakov (280), Josip Turković (281) Momo Kapor (282), Bane Đuričić (283), Miloslav Sutić (284), Dušan Gavela (286), Tomislav Hrušković (287), Dušan Mišković (288), Branko Omčikus (289), Lazar Vujaklija (290), Zulfikar Džumhur (291).

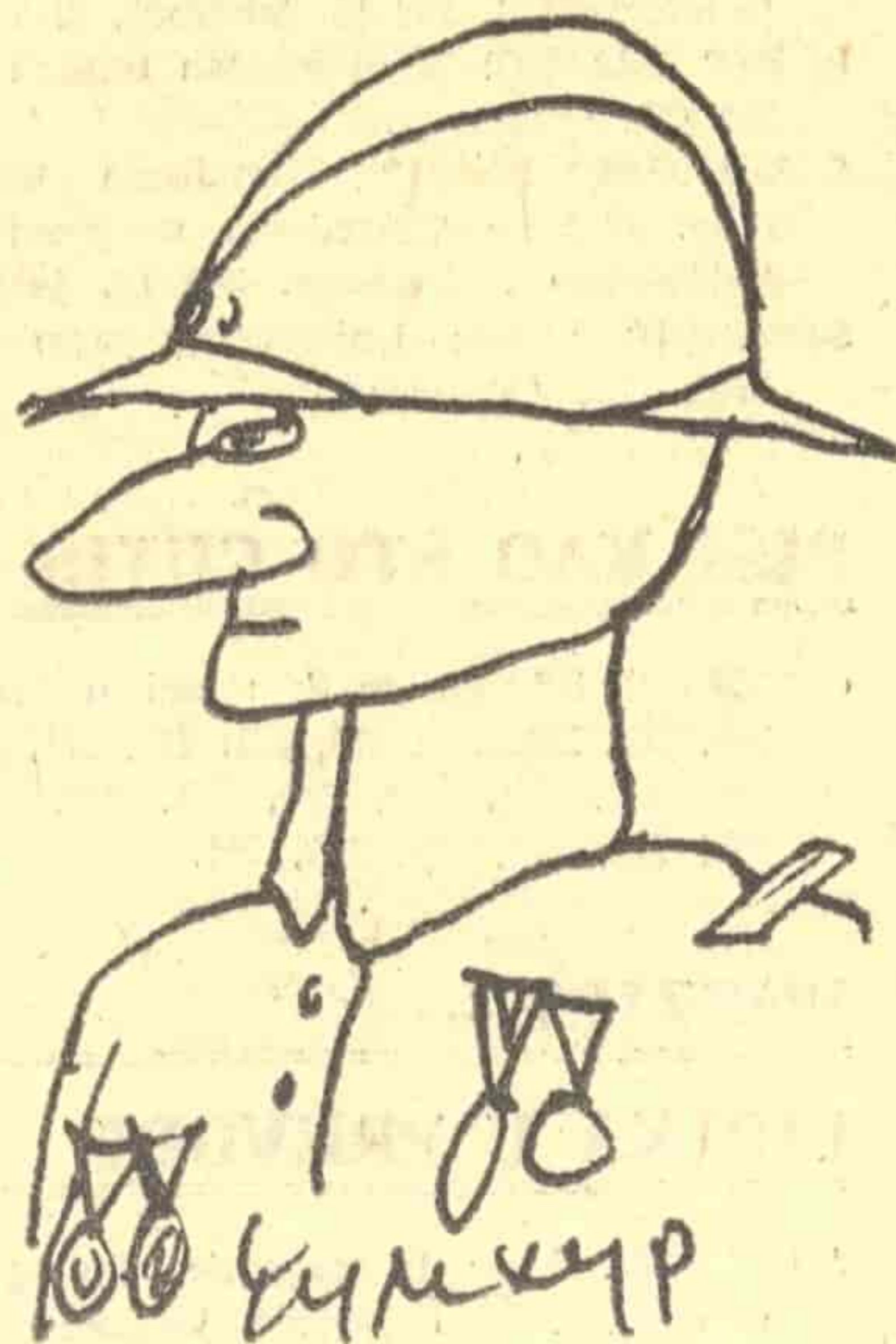
ILUSTRACIJE je radio Halil Tikveša u brojevima: 266, 267, 268, 270, 271, 273, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 288, 289, 290, 291.

ONAKO. UZGRED

MANOJLOVIC LJUBISA: Titovi sagovornici. Prst na čelo. Uloga mrtvih. Onako, uzgred. 266 (8. januar), 2; Lekovita priča. Na širokom frontu. Pogled iz prizemlja. Prepisano iz Volterovog »Kandida«. Čitaocu. 267 (22. januar), 2; Razvoj kritike. Takav slučaj. Saobraćajna nesreća u Beogradu. Čudna mi čuda. Onako, uzgred, 268 (5. februar), 2; Ostaje ovdje... Šalimo se. Naočari. Onako, uzgred. 269 (19. februar), 2. Ono drugo. Stanje stvari. Hetera Mileva. Rajska priča. Tvrdo pravilo. Onako, uzgred. 270 (5. mart), 2; Titove reči. Položaj žena. Uvaženi Niko i Ništa. Naš svetski dinar. Onako, uzgred. 271 (19. mart), 2; Pravo vreme. Covek koji se

borio za novu Jugoslaviju. Sekundara radi. Navala nečastivih. Osveženje. Prolećni zapis. 272 (2. april), 2; Priča o Pantu ali ne samo o njemu. Prost razlog. Bele vrane u Bitolju. Dečja igra se zove — država. Preobražavamo poljoprivredu. Reizbornost. Onako, uzgred. 273 (16. april), 2; Ezherezadine priče. Izveštaj piše ko preživi. Navali narode, na — književni oglas! Slatki meridijani. Majska podsetnik. 274 (30. april), 2; Generalnom direktoru Jugoslovenske zajednice PTT. Svinjski problem. Rešenje. Odgovor čitaocu Radomiru. Kako živimo. Poznanik. Kroz nagravljeno staklo. Tata, čuvaj se. 275 (14. maj), 2; Paaali... Spektakl. Lični pokloni. Košćica. Pokrenuti duhovi. Društveno zlo. 276 (28. maj), 2; Ako je to baš tako... Pred sudom (možda i istorije). Uzdanica. Modni razgovori. Revolverijada. Koga mori glad. 277 (11. jun), 2; I uze reč Andelka. Kuku meni, kuku tebi, kuku našoj majci. Uče se ljudi. Uta — tal. Sklanjaj glavu. 278 (25. jun), 2; Bez tehnike. Pitanja i odgovori. Letnja tema. Onako, uzgred. 279 (9. jul), 2; Njih dvojica. Iz iscrpne informacije. Organizaciono pitanje. Po uglovima. 280 (23. jul), 2; Hoćemo li na večeru? Kako se davimo. »Iz iscrpne informacije.« Bez brige. N. N. 281 (6. avgust), 2; Šta se zbiva? Neprikosnovenost. Društveni fenomen, naš turizam. 282 (20. avgust), 2; Zagonetke. Svečano otvaranje. Dobar čovek za volanom. Razgovaraju ljudi. Prilog diskusiji. Onako, uzgred. 283 (3. septembar), 2; Isprsite se. U ovom našem životu. Grešna nam duša. Kako se kalio opštinski čelik. 284 (17. septembar), 2; Prilog diskusiji o moralu. Senzacija. Protiv lomače. Zaštićeni građani. 285 (1. oktobar), 2; U kome smeru. Pitanje je funkcionalno. Do daljnega. 286 (15. oktobar), 2; Demokratizacija teče tokom. Konstruktivna kritika. Sitan izum. Jedan »izum« izvan umetnosti. 287 (29. oktobar), 2; Razmišljanje na slovo R. Odriceš se svoje venčane vile... Operacija uspeša... Pričademo o štampi. Vreme sadašnje. 288 (12. novembar), 2; Komunist jedan. Stidiozan prilaz problemu. Ušlo u ušnu školjku. Mračnjaci. 289 (26. novembar), 2; Radnici, seljaci i (?) inteligencija. Šaljiva uteha. Dežurni humor. Knjiga na panju. Putevi hirurgije. Bili smo vrane. 290 (10. decembar), 2. Šta da radi građanin mladi. Službeno uvo. Sportska prognoza. Briga za ljude. Intima. Demokratsko razrešavanje. 291 (24. decembar), 2.

KOLAKOVIC VERA: Stan broj 3. 283 (3. septembar), 11.
 MAJDAK ZVONIMIR: Fantazija o konjima. 289 (26. novembar), 11.
 MANOJLOVIC LJUBISA: Ričardo Sidero grof od kritike. 286 (15. oktobar), 11.
 MILDRAGOVIC BOZIDAR: Priča o Ani. 278 (25. jun), 11.
 OLUJIC GROZDANA: Lišće, staze, odjeci. 268 (5. februar), 11.
 PAJKOVIC RADOŠLAV: Proticanje reke. 280 (23. jul), 11.
 SMILJANIC RADOMIR: Izvidnica. 276 (28. maj), 11.
 TRIFKOVIC RISTO: Antiromanika. 275 (14. maj), 11.
 UGRINOV PAVLE: Sim, Bela. 271 (19. mart), 11.
 VLAJKOVIC SVETOZAR: Vilovnjak. 290 (10. decembar), 11.
 VOJICIC SLOBODAN: Nepredviđeno. 281 (6. avgust), 11.
 VOJVODIC RADOŠLAV: Junaka su vozili u zavičaj. 266 (8. januar), 11; Jezik osmeha. 288 (12. novembar), 11.

Poziv na pretplatu

MOLIMO SVE PRETPLATNIKE »KNJIŽEVNIH NOVINA« I »SAVREMENIKA« DA OBNOVE PRETPLATU ZA NAREDNU 1967. GODINU. STARI PRETPLATNICI TREBA DA UPLETE PRETPLATU NA TEKUĆI RAČUN »KNJIŽEVNIH NOVINA« BROJ 601-1-208. PRETPLATA IZNOSI ZA »KNJIŽEVNE NOVINE«: GODIŠNJA 10 NOVIH DINARA (1.000 STARIH DINARA), POLUGODIŠNJA 5 NOVIH DINARA (500 STARIH DINARA), ZA INOSTRANSTVO DVOSTRUKO, A ZA »SAVREMENIK«: GODIŠNJA 30 NOVIH DINARA (3.000 STARIH DINARA), POLUGODIŠNJA 15 NOVIH DINARA (1.500 STARIH DINARA), ZA INOSTRANSTVO DVOSTRUKO. NOVI PRETPLATNICI TREBA DA POPUNE OVU NARUĐBENICU, ISEKU JE I POŠALJU NA ADRESU: BEOGRAD, FRANCUSKA 7.

NARUĐBENICA

Ovim se neopozivo pretplaćujem na list »Književne novine«. Godišnju pretplatu (polugodišnju) od novih dinara 10.— (5.—) uplatiću na žiro račun »Književnih novina«: 601—1—208 posle čega će mi list biti dostavljan na sledeću adresu:

(PREZIME I IME, BROJ LICNE KARTE)

(MESTO, ULICA I BROJ)

Izdavač se obavezuje da će list redovno slati na adresu pretplatnika, odmah po izlasku iz štampe.

NARUĐBENICA

Ovim se neopozivo pretplaćujem na časopis »Savremenik«. Godišnju pretplatu (polugodišnju) od novih dinara 30.— (15.—) uplatiću na žiro račun »Književnih novina«: 601—1—208, posle čega će mi časopis biti dostavljan na sledeću adresu:

(PREZIME I IME, BROJ LICNE KARTE)

(MESTO, ULICA I BROJ)

Izdavač se obavezuje da će časopis redovno slati na adresu pretplatnika, odmah po izlasku iz štampe.

Svim svojim čitaocima, saradnicima i prijateljima „Književne novine“ žele srećnu Novu 1967. godinu

Selim se poput nomada

SELIM SE poput nomada sa trnjem nemira u duši iz zima u proleća mlada, u travne radosti po suši.

Nada, konj s uporstva bezbrojem, po kamenom proplanku kroči, beznađežnom kao sam što je, sa mnom ka poslednji samoći.

Ko mačak što kožu ne menja ležem noću med uspomene, ti blesneš poput prividenja doline većito zelene.

BOKOVI zemljini njišu se zeleno u cvetuci maj. Svet belo zastrven postelja je gde vrisak tela njena mlad vetar uzima. U pled plav, žut, crven

uvijen je život biljki što ga zima spali belom zubljom januarskog dana, i zemlja još i sad ima na prsima ranu od velike gladi vrana.

A već novi vihor jastrepski počinje da se baca na nju. Siv sneg onemeeo pokrio je njenu postelju i nje, gorkih puzavica prut gusto se spleo

po paučinama velike praznine koju njihov krik izdahu. Ime pišem velikim slovom u krikove njine samoće što ko mrtvi vulkan diše.

GOSTIONA. NOĆ. Dve lastavice služe, dve vrane pevaju ciganske pesme. I dva nemirna mrava mirno hodaju po rubu stola pretvorena u večnost.

Pripovedajte nam, vi duše nemušte, šta kažete kad se prvi put sretnete i kojima se rečima pozdravljate pri opasnom susretu na rubu stola.

Nas dvoje već ne znamo jezika mrava, kao slepci smo na rubu stola večnosti, dve ptice nas iz prazna vrča služe, dve vrane nam likuju na pogrebu.

NOČAS ME JE gakanjem vran oteru u ivoje krvi mrak, u tvojim ćelijama je nejak sužanj uz tamničara zakovan.

Popusti mi za časak strune, u njih će ponovo ući sam kada ti noć po krvi grune, zašumi ko vruć iz zemlje plam.

Glad svojih usta, ruku, gnjuram u to mleko, pijem naikap, zgoročemo u njemu burno, pasti u večnost ko lave kap.

SLICAN SAM prividu koji se zapeni iz zemlje sličan nestrijpljivoj javi, sa svetlom krunom na svelećoj glavi gorim u tamu krvavu sjajem crvenim.

Sekiru kujem za rasna lutanja, sva mora zovem neka me poiopie i molim munju što se nebom prope neka prostreli sudbu što me ganja.

Svaki cvet na drveta moga krunit sav je otvoren ko da ga vihor pomamni i belim prahom tvojega tela puni.

I svako seme s crna drveta toga odneto vihorom kapne u vir tamni kao neme molbe hrasta zaklanoga.

ISKRVAVIO JE HRAST u koji je neko urezao njeno ime: o prahu vatre, što mi žežeš glad ko kiselina meso, čuj kroz noć u pustinji ravnomerno kaplju kaplje lave: gorka milosti koju ispijam ko što pije pčela koprivin cvet, ne gori gladi, ta glad me podseća na mrtva otvorena usta ostrva koje se ugušilo žedu: da li čuješ rumen dažd što lije po njemu: iz zemlje grgori krvava pena: svi bunari puni su crvene žedi: bolni čamci vuku se morem i u luci zelena rda glode bokove lada.

KAO PRSI potopljena broda sneg je majski siv i studen, i hrast pun zasneženoga ploda gleda me kroz trepavice čudno.

Afroditiin hram zatvoren, eno, kud sam pošao bio s darom i vidim kroz okno razbijeno da korov raste pred oltarom.

I suha trava suhoga grla šapće s vetrom kao sred leta o nadi što je već umrla bez boga i bez testamenta.

Kao zlobni patuljci mimo staze žbunje se nemo krađe i moj konj me zove: odjašimo, odjašimo odavde, nomade!

SELIM SE poput nomada s gladu zelenom u duši

iz zima u proleća mlada u travne radosti po suši. Vrane mi put seku s gakom, strah mi koti svoje mlade, u špilji, proplanku svakom zmija mi se kraj konja krađe.

Zaboravih lobanju deda kraj koga je vinograd, već ne brojim dane gredom ko što ih ne broje stada. Ko mačak što kožu ne menja ležim noću med uspomene, ti blesneš poput prividenja doline većito zelene.

UVELIKIM LUKAMA se sklanjam od zmija

kojima sam pomagao plesti gnezda, i gledam, plod što se nad ponorom svija, kako se gasi moja poslednja zvezda.

Umireš i ja s plodom čekam od zore na poslednji tvoj mig, milost neizrečnu, uzbrati s grane taj plod vrh ponora i pasti dole s tobom u noć večnu.

BUDNO OSLUŠKUJEM šta će reći noć.

Ova noć je sestra naših noći svih, u ovu noć verujem jer ona je ti, zato grmim da pregrmim ovu noć.

Zato grmim jer bih izgrmeti moro svoj dažd na tu spaljenu njivu mrtvih, čije žile kritica buši, vrti, te raste iz njih ucvetali korov.

Ove noći spavaćemo u prahu letnjih zvezda i viti ruke k nebu, iz snopa nada spletenih sa strahom i biti sasvim sami na pogrebu.

PRICA "KNJIŽEVNIH NOVINA"

NA KOZJOJ ČUPRIJI, u avgustu, sedeli smo nad vodom, jedva slušajući čavrljanje gradskog zavodnika:

Na pet sam mjesta pokušao da posudim novac, i najzad, otputujem na more, u Dubrovnik, ali bez uspeha.

I, evo me, ljenčarim, još uvijek u Sarajevu, za stolom na trotoaru pred kafanom »Park«, prepun brižljivog očekivanja događaja koji će me pokrenuti.

Za dve nedelje biće kraj avgusta, počće u godni septembar, i kad se grad ponovo ispuni mladim svijetom, svi moji prijatelji vrtiče se isunčani, slatko zamoreni, i još sa tragovima ponavljanih uzbuđenja preporučavaju, usavršavajući priču, šta im se dešavalo.

Ja sebi ne mogu dozvoliti da me sažalivo gledaju, kao da mi je, prema svemu sudeći, a prema mojim godinama ponajviše, provalo poslednje ljeto koje mi je moglo donijeti iznenađnu promjenu u tajanstvenoj dubrovačkoj gužvi.

Jer, treba reći, mi, moji prijatelji za stolom i ja, računamo da je, barem za nas dokolice, dvadeset pet godina života najmučnija, poslje nje čovjek ima da pristane na lagano opadanje, mladost izmiče; pola neuspješnog života je prošlo, a ni druga polovina ne obećava da će biti uspiješnija. Polako ispijam čašicu lozovače, ne želim da trošim preostalih dvadeset hiljada u čvrstoj nadi da ću skucati, za dan, za dva, ovdje ili onde, još toliko i smijesta umaći ovakvim besmislenim i zamaraućim avustovskim popodnevim. Preda mnom je, dakle, prazna čaša, prazan sto, pa prazna kafana, prazna Glavna ulica, i najzad, prazan, vreo i došadan grad.

I pošto sam uvijek vjerovao da je ljepše tamo gdje nisam, svaka moja neparna misao je u Dubrovniku.

Dubrovnik se, skoro uvijek, u meni pojavljuje, prije svega, u obliku one poznate slike načinjene sa terase hotela »Ekskelzior«: preko palmi i gustog primorskog rastinja, preko djela žute plaže, zaustavljenih čamaca, sjećanje klizi do polukruga tvrdih starih zidina, koji, kao kakav čudesan, u suncu bliještav, brod plivajući prema blijeđoj pučini vrtući za sobom i svoje pristaniste, i nagomilane kuće, katedrale i vrtove. A onda čujem zvuk: zvana Sv. Jakuba sustižu mješeno olašavanje mnogobrojnih katedrala i, sudarajući se, obnavljajući se, zvonjava se lom i za osvjetljenog, bučnog Straduna u kome se rasprskavaju zadovoljstva večeri: razgolice avugustovski smiech, osjećanje svetlučavog mora, čežnja tamnih prozora, pješava kretanja halijana i isunčanih tijela, tuđe djevoiče, još tople od dana.

Tako, nepomičan, prisjećam se grada koji me je još prije deset godina očarao.

Odlučio sam da prije ručka još malo posjedim, uživajući u usodnoj tromosti koja je dolazila dijelom od lozovače, a dijelom od sunčanja, jer zaboravio sam reći da cijelo vrijeme, od dvanaest do dva, presjedim pred kafanom lagano okrećući lice za suncem, sve dok se ne izgubi u drveću Velikog parka.

A onda je počeo događaj za moje prijatelje.

Iznenadni zvuk brzih kola koja su se, cijeći, zaustavila gotovo na mojim ispruženim nogama, vratilo me je iz prijatne omamljenosti i ja sam, sve predosjećajući, otvorio na trenutak sklonične oči.

Provjeravajući da li su sva vrata zatvorena, oko Citroena novog oblika obilazila je divna djevojka i smijesta me je zaludela.

Očigledno, ona nije namieravala da me primjeti, ali to me nimalo nije obespekijavalo. Ja nisam lijep, i na ulici me djevojke ne gledaju, međutim, uvjerio sam se, kad god bi me primjetile, to bi bilo ozbiljno. Uostalom ja nisam čuo da je neka djevojka patila zbog nekog lijepog mladića.

Predviđajući mogućnost u kojoj se ne smije gubiti vrijeme na očekivanje kelnera, ja uvijek platim čim mi donese piće. Sporo sam se podigao sa stolice i gledajući u nebo, u izloge, na sve strane osim u pravcu privlačne mlade žene, krenuo sam za njom.

Popodne jednog besposličara

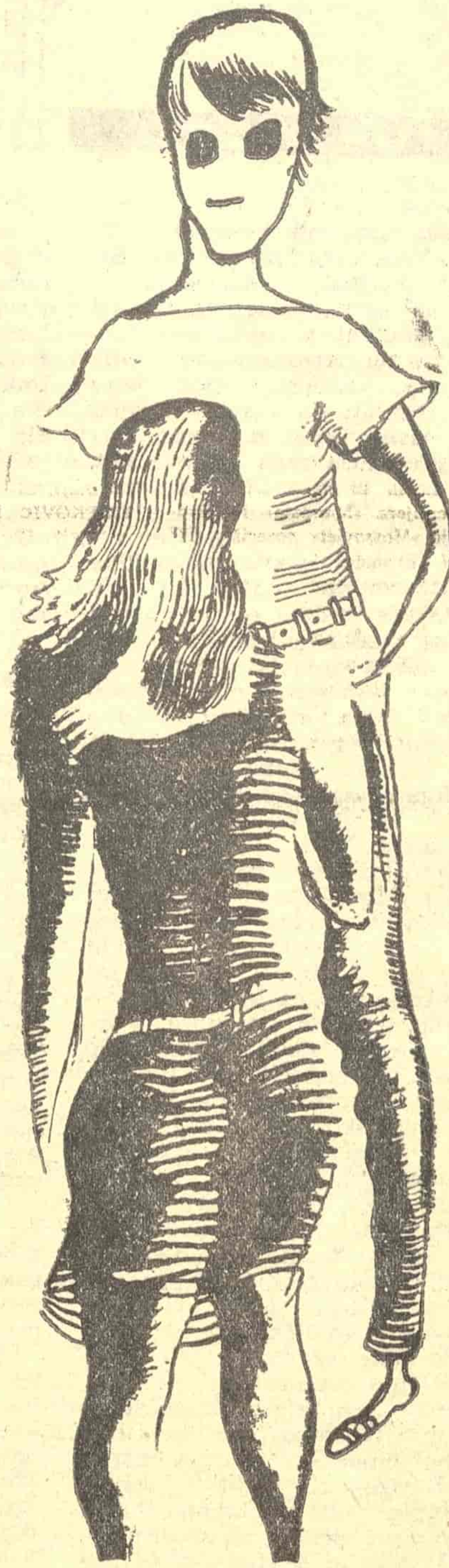
Boro
DRAŠKOVIĆ

Poslije izvjesnog vremena, moireći njena zastajkivanja, oklijevanja, promjene pravca, ja joj se približih oprezno. Sada sam lagano slijedio to bogato tijelo, na najbolji i najprikladniji način svjesno svakog svog pokreta i prije nego što me sasvim savlada uzbuđenje, nastojao sam da dobro ispitam tu ženu i izmislim napad.

Sve što sam danas radio, radio sam zbog Dubrovnik. Zelio sam na neki način da osvojim tu vlasnicu kola koja budi besposličare, pristao bih da u tu svrhu ako bude potrebno potrošim malo novaca, ne više nego što bi me koštala avionska karta, a potom bi došli plodovi: oslobodila bi me ovoga grada odevajući me u Dubrovnik, i tamo bi me, ako mi poneštane novaca, što je sasvim sigurno, ona izdržavala, a ja bih nastojao da joj to čini zadovoljstvo. Istina, zadatka nije bio lagano. Preda mnom je koracala sasvim nepoznata, lijepa, gotovo raskošna mlada žena, sigurno sasvim obaviještena o svojim izgledima na našoj zanosnoj obali. Ali nisam bio sklon da potcijenim ni svoj lijetni izgled; ljeto je, najzad, moje godišnje doba: bijele pantalone i košulja su dobro isticale moj vitki stas i preplanulo lice, a prsluk od jelenje kože moj dobar ukus: mekanog hoda, sa licem koje se uvijek moglo, u nedostatku nečega istinski privlačnog, proturiti kao najnoviji oblik muške ljepote, uz izvjesnu samosvijest i šarmantnu drskost, imao sam, zar ne, dovoljno šansi kod lijepe strankinje koja u nepoznatom gradu ne zna šta bi počela sa sobom nekoliko sati i, koja napokon nije ovamo sama doputovala jer običava balkanske muzeje.

Tako smo obišli nekoliko ulica. Nekoliko puta sam je prestigao, ne da bih joj ispitao lice, nego sam joj pružao mogućnost da primjeti i ispita, ako joj je do toga stalo, neobičnog mladića, koji već u podne nema šta da radi pa se gotovo ramenom dodirujući zidove kuća, povlači po ovim vrelim ulicama. Neke sitnice, jedva uočljive, uvjeriše me da je naša igra otpočela. Prestao sam da razmišljam, jer sam se počeo uzbuđivati.

Iznenada, kao da je premorena ovim dugim odgađanjem, ona se okrenu i ja sam znao da je u tom odlučnom času, u tim svijetlim očima,

ILUSTROVAO HALIL TIKVESA

ma, iskupljena sva sreća moga današnjeg dana. Nisam htio da je ispuštim. Upadno usporivši korak, primicao sam se gledajući ravno u svijetle oči mlade žene koja bi pobjeđena samo zbog toga što je jedan trenutak, doduše veoma kratak, oklijevala. Ako je prihvatila moj pogled, morala je, dakle, prihvatiti i moje približavanje, moj osmijeh, i najzad, moje pitanje. Više me ništa nije sprečavalo u mojim namjerama.

Isto sam tako slabo razumio njen francuski jezik, kao što sam se s mukom služio engleskim, ali srećom postoji vrijeme u lijetnjem susretu mladog čovjeka i mlade žene, kad nije potrebno previše riječi.

Pošli smo da kupimo razglednice koje je namieravala da pošalje u Lion. Nisam je sprečio da odabere razglednice koje ja nikada ne bih za sebe kupio jer u njima nimalo nije bilo Sarajeva, a zatim sam joj, punoj pažnje i povjerenja, redom pokazao Principov most, Gazihusrefbegovu džamiju i muzejina, Baščaršij-

ju, staru pravoslavnu crkvu i žičanu željeznicu za Trebević. Za sve to vrijeme, nadmašujući ponekad sam sebe, uljepšavao sam joj svijet i radosno počeh osjećati da njena nestašna zahvalnost polako prelazi u opasna područja brzih poznanstava, njen osmijeh i ovlašan dodir tijela dok je preko mene razgledala staro turbe, dobivali su vrijednost koju sam i priželjkivao.

Kod Principova mosta sam je slikao pošto je zauzela stav atentatora zagazivši u betonske odlive stopa na mjestu s koga je hrabri mladić pucao u Ferdinanda.

U jednoj uskoj ulici sa kujundžijskim radnjama, prepunoi limene lupnjave čekića i odblesaka sunca sa obrađenog srebra i bakra, kupih joj skupi pribor za kafu, i to, istina, nju navede da vjeruje kako je upoznala istočnjačkog princa, ali prepolovi moji preostali novac.

U staroj pravoslavnoj crkvi, ohrabren tišinom i mračom koji je silazio sa potamnelih i crvotoknih ikona, ja pokušah da je poljubim. To mi je, po svemu sudeći, i uspjelo. Zatim smo ručali na Trebeviću, a onda, satima, pijuckajući razna pića, posmatrali grad u izmaglici. Ona je neprestano pokušavala da me zaustavi u plaćanju, ali u mene je ušao nekakav rasipnički demon i nikako nisam htio da dozvolim da ona bilo šta plati. Da budem do kraja iskren, reći ću da sam je štideo za desetostruke troškove u Dubrovniku.

Spuštajući se u zaljuljanoj kabini žičane željeznice, držali smo se za ruke, kao najvažniji ljubavnici, i gledali duboko dole među tamnim brdima razliveno treperenje prekrasnog grada.

— Dopada li ti se Sarajevo? pitao sam.
— Da, rekla je gotovo zagrcnuta.
— Poklanjam ti ga, izustih sa skromnom velikodušnošću, i ona mi zahvali stiskom ruke u kome su bila sva obećanja jedne žene prepuštene putovanju.

Ostalo mi je za kraj toga uzbuđljivog dana da pronađem sobu. Ona me je poslušno vozila kroz splet ulica, strpljivo me sačekivala u kolima pred raznim kućama. Molio sam, samo za nekoliko sati, sobu na pet istih mjesta na kojima sam već ranije tražio novac za put. Sa istim uspjehom.

Zaspali smo, odvojeni, neispunjenih želja. Dogovorili smo se da krenemo za Dubrovnik u šest sati ujutru. Naravno, probudio sam se na vrijeme, dohvatio putnu torbu spremijenu prije nekoliko dana i, ne budeći roditelje, izjurio. Evo, to je, najzad, događaj. Siedam kraj Ani u kola, izbacujem desnu ruku kroz prozor i samosvjesno je polažem na krov, sa iskvarenim osmijehom na licu profesionalnog zavodnika. Jurili smo, zaobilazeći jedna za drugim, sva kola na putu za Iliđu. Zamisliam da se vozimo pravo u saobraćajnu nesreću; ostajem živ i čitam u novinama o tom udesu, a na jesen, u toploj kafani, sjedim sa divnom nadmoćnošću čovjeka koji je probao sva lijetnja zadovoljstva, pa mu je dosadno da i govori o tome.

A kada je Ani htjela da još poveća brzinu, pritisnuo sam kočnicu. Izačao sam iz kola, zalupio vrata za sobom, prešao sam do njenog prozora, neprestano u opasnosti da me zakači neki automobil i pokušao sam nemarno da objasnim zaprepašenoj djevojci:

— Moram da se vratim. Danas je četvrtak, a ja sam zaboravio jedan važan posao.
Bio sam bez novaca; čak ako pretpostavimo da će se u međuvremenu, u mene beznažno zaljubiti, što je, međutim, ipak nemoguće, ona u Dubrovniku neće ostati duže od jednog dana, i ja ću ovako isto stajati pred njenim kolima ni za šta na svijetu ne tražeći novac za povrata.

A kad je ta za mene na kraju krajeva ipak beznačajna djevojka iz Liona odiurila prema moru, iako kunem se, za mene nije ništa značila, osjetio sam nepopravljivu, usamljenost, grad mi se iznova zatvorio, kao da je sve što je vrijedilo već dole, a ja, po vlastitom nespretnom izboru gnijlim u raspadajućem sarajevskom lietu i ispriljanoj otrcanosti besposlenog avgustovskog života.

intervju intervju intervju intervju intervju intervju intervju intervju intervju intervju

POZORIŠTE JE SINTEZA SVEGA

I TESKO JE I VEOMA NEZAHVALNO u umetnosti praviti rang liste. U umetnosti glume to bi bilo možda i najteže. Glumac neki put — ili više puta — može da napravi i pad, pa da mi tada zaboravimo na sve njegove ranije uspehe. Prosto da nas razočara. Da se pitamo: zbog čega smo mu se nekad divili. Ali, ako se govori o glumcu kakav je Viktor Starčić, o glumcu koji već punih četrdeset i šest godina živi na sceni i za scenu, o pedagogu koji već dugi niz godina prenosi svoje izvanredno umetničko bogatstvo i iskustvo na mlade generacije (danas već istaknutih glumaca), o laureatu Sedmojulske nagrade, onda čini nam se možemo napraviti presedan i reći, makar samo toliko da je Viktor Starčić najbolji živi beogradski glumac.

Da bi glumac bio takav kakav je Viktor Starčić, potrebno je da ima bogato obdareni duh, kako bi rekao Hegel. Samo tako obdaren duh može biti u stanju da svoje uloge dovede do savršenstva, onog savršenstva koje smo videli u glumi Viktora Starčića od prvog susreta sa njim pa sve do najnovije njegove uloge u Matkovićevoj TV monodrami „Premijera“.

I pored toga što ste prevashodno pozorišni glumac, vaša najnovija uloga o kojoj svi govore sa najvećim pohvalama a »Borbina kritičar je zabeležio pod naslovom »Glumčko savršenstvo« bila je u TV drami »Premijera« Marijana Matkovića. Kako ste vi zadovoljni tekstom koji ste govorili?

Imam mnogo razloga da verujem u objektivnost kritičara »Borbe«, njegovom nekompromitovanom peru. To podvlačim. Što se tiče Matkovićevo teksta mogu reći da mi je bio podsticaj za razmišljanje i moram da naglasim da mi je dao neke nove impulse dok sam radio na ulogu.

Kažu da je Matković pisao taj tekst upravo za vas. Kod nas su i ranije dramski pisci pisali uloge za određene glumce, kao na primer Nušić. Danas, međutim, to je vrlo redak slučaj. Da li sam u pravu?

Mišljenja sam da glumac ne može poslužiti piscu kao uzor. Pisac ima svoju viziju i kad završi gradjenje jednog lika, može da se odredi za glumca u koga ima poverenja. Mislim da je Matkovićev postupak bio takav: često se govori o tome kako je neki glumac odobio ulogu jer je »mlad«. Postoje li »velike« i »male« uloge?

Poznato je da je to rekao Stanislavski, verovatno da bi pedagoški uticao na umetnike onog vremena, kada su glumci, primajući dodeljene uloge, njihovu vrednost malte ne merili kantarom, na ako im tešina nije odgovarala vraćali bi ih upravi pozorišta.

A danas?

Tih pojava ima i u današnjem pozorištu. Kako mi težimo pozorištu tipa zajedničke igre, a ne zvezdaškom tipu, ovakve pojave su nemile pa čak i kobne, ali se one ili tolerišu ili favorizuju iz mnogih razloga. Svakako da je ovo tema za duži razgovor i zato ovom prilikom samo nabacim to kao jedan od ozbiljnih problema u unutrašnjoj strukturi pozorišta. Međutim, ostaje otvoreno pitanje malih i velikih uloga i malih i velikih glumaca. Mišljenja sam da ima velikih uloga koje su neizvotno pisane i drugih malih — ali kojima je udahnut život. Primera za to ima mnogo.

Kada smo već kod uloga da vas pitam i ovo: kada god se govori o vašim najvećim ostvarenjima obično se podvlače ona koja su vezana za drame »Nadnu« Maksima Gorkog i Držičevog »Druđa Maroia«. Ja sam imao sreće da vidim mnoga vaša velika ostvarenja ali nikada ne bih mogao da izdvojim jedno i da kažem da je baš to najveće. A vi?

Naš posao je psihološko tkanje, osetljivo i lako ranljivo. Specifičnost glumačkog posla leži baš u tome što je njegovo stvaranje upućeno na mnoge faktore i od mnogih zavisno. U jednom tako složenom mehanizmu, u jednom stvaralačkom prosedu nužno moraju nastati i neka kolebanja pa može da bude čak i padova. Važno je međutim izvršiti analizu i doznati iz čega su nastali. Što se tiče uloga koje ste naveli kao uloge koje su najviše hvaljene i priznate kako od kritike tako i od šireg auditorija — publike, smatram da sam na njima radio predano, poletno i sa istim žarom kao i na mnogim drugim svojim ulogama. Da samo podsetim na neke od njih: Aurel u Krležinoj »Ledi«, Foldal u Ibenovoj drami »Gabrijel Borkman«, Iže u Goldonijevoj komediji »Ribarske svade«, Lembah u »Agonije Krleže i dr.

Prošlo je više od deset godina od prvog koncertnog izvođenja jedne drame kod nas posle oslobođenja. Mislim na »Sovog« Don Zuana u paklu koji je bio

izveden na Kolarčevom univerzitetu i u kome ste vi igrali jednu od glavnih uloga. U svetu su i danas takva dramska izvođenja veoma popularna. Zbog čega se kod nas odustalo od toga?

Lepa zamisao sa poletnim startom ugasila se zbog zauzetosti članova tog malog kolektiva na drugoj strani, uglavnom u matičnim pozorištima. Međutim, postoje sugestije da se ponovo pokrene i oživi.

Mi takođe ne praktikujemo, na žalost, da snimimo na gramofonske ploče velike dramske predstave. Mislite li da bi recimo muzej pozorišne umetnosti mogao i morao tu nešto da učini?

I ne samo muzeji. Mišljenja sam da bi i pozorišta bila dužna da učine napor u tom pravcu. Na primer: da se na magnetofonskoj vrpci ili gramofonskoj ploči zabeleži bar ona vrhunska dostignuća pojedinih pozorišnih kuća. Verujem da bi i koja izdavačka kuća našla kupca za ovako negovani i ozbiljni govorni žanr, a ne samo za efemerne profane melodije.

Da li se po vama uloga glumca u modernom teatru — u tekstu koji postaje

sve apstraktniji, sve teže govorniji, koji je više literatura nego scenski jezik — na neki način potiskuje u zadnji plan ili ne?

Tu treba imati strpljenja i strogo analitički proveravati novi talas uopšte. Glumcu, naravno, nije uvek lako da se probija kroz apstraktne i nedorečene misli, nebulozne ideje i kvazi poruke. Međutim, definitivno oblikovanje onoga što se pred glumca postavlja kao, jasnoća u kazivanju piščevog teksta i misli, rezultat je koji se ne potcenjuje i ne samo da ne potiskuje glumca, već može i da ga istakne. Cena je, doduše, dosta velika.

Kako vi kao dugogodišnji scenski stvaralac vidite pozorište danas?

ju intervju intervju intervju intervju

Kao naknadu za provedeno vreme van nje ga, jer je pozorište sinteza svega.

Godinama se govorilo o krizi pozorišta. Uvek mi se pri tom činilo da je kritika izmislila tu famoznu reč i upotrebljavala je isuviše često. Da li bi se danas, međutim, ta ista reč mogla upotrebiti baš za kritiku koja nikako nema nivo kritika jednog Velibora Gligorića, Milana Đedince, Milana Bogdanovića ili Elija Fincija, i da li se iz tekstova današnjih pozorišnih kritičara, bar dobre većine, ne oseća možda da oni nemaju velike ljubavi za teatar, a vrlo često ni dovoljne stručnosti?

Ni jedan od spomenutih velikana nije to postao preko noći. Mi imamo nekoliko zaista čarovitih ljudi koji se istinski afirmišu težeci da se što objektivnije postave.

U poslednje vreme pojavila su se mišljenja izvesnih glumaca da im reditelji nisu potrebni. Kakvo je vaše mišljenje o tome?

To je obmana koja potiče od nekih intelektualaca u njihovom htenju da nadirode Iroda.

Vi ste i dugogodišnji istaknuti pozorišni pedagog. Da li ste se u svom pedagoškom radu trudili da vaši studenti što manje liče na vas?

Potpisujući diplome studentima verujem da sam im potpisao vize za ulazak u svet, da u njemu traže i iznalaze mnoge ljude, da se upoznaju međusobno kako bi mogli što vernije da ih oblikuju.

Miodrag Petrović

15 DANA aktuelnosti

Nastavak sa 2. strane

povećanu, povišenu, podignutu stanarinu. Vodeći dnevni list naše SR Srbije, »Politika«, obavestila je (bolje je reći: podsetila je), na primer, građanina, i velikog i srednjeg i malog potrošača, da će, odmah posle veselog dočeka Nove godine, morati da plati stanarinu za 25 odsto veću od dosadašnje, za 28 procenata veću u Beogradu, a saradnik ovog dnevnog lista B. Dukić, poduhvatio se čak i zadatka da objasni postepeno povećanje stanarina sve do godine 1970. U »Politici« od 9. XII još uvek tekuće godine on je svojski zapeo da građanina uputi u složeni sistem određivanja i izračunavanja novih (to jest povećanih) stanarina, pa je, na jednom slobodno izabranom primeru, sto hiliada starih dinara podelio sa brojem 12 i dobio sumu od 8.500 dinara, a zatim je broj od 9.000 podelio sa 4 i dobio 2.553.

Mi smo književni, petnaestodnevni list i nismo nikakvi specijalisti u poslovima matematičkih, još manje u poslovima finansijskih operacija, ali, budući da smo svi iz redakcije nekada završili osnovnu školu, a zatim i srednju, a zatim i poneku višu ili visoku školu (recimo, univerzitet), mi molimo one naše čitaoce koji imaju decu u osnovnim školama da njih, svoje sinove i kćeri, priukaju, da li su dva navedena Dukićeva primera deljenja, koje on naziva »nimalo jednostavnim operacijom«, dala tačnu sumu, tačni broj. Deca iz osnovnih škola reći će da su oba primera deljenja (jedno od četiri osnovne matematičke operacije) — netočna i neispravna.

Hteli smo pretpostaviti da se u Dukićevim primerima radi o štamparskim greškama. No, na naše zapretničenje, već idućeg dana, 10. XII 1966. god., »Politika« donosi vest (potpisano inicijalima B. D., što po svoj prilici znači opet B. Dukić), u kojoj se, bez ikakve ispravke i izvinjenja čitaocima lista, kaže da je »posle objašnjenja u jučerašnjem broju našeg lista o tome kako stanari sami mogu da izračunaju iznos stanarina«... »postupno povećanje stanarina za građane snosljivo, jer će se u tom periodu menati i ekonomsko stanje zemlje, na s tim u vezi i lični dohodi zaposlenih«.

Petodnevni plan o povećanju stanarina fiksiran je, određen i unapred predviđen, u niemu se pojavljuje i neki astraktni »milica« ti i no, sa kojim se množi broj bodova za svaki stan i kvadratura površine stana. Tako je dobijena cifra ekonomske stanarine. Nisu objavljene nikakve cifre o »ekonomskom stanju zemlje, pa s tim u vezi i o ličnim dohocima zaposlenih«. No, naše nežno i obzirno

novinarstvo htelo je da nas poštedi psihološkog šoka i zato je uvelo u praksu metod postepenog pripremanja građana na nove odnosno povećane lične izdatke, koji ih očekuju. To je, naravno stvar, jedna tema, dodiruta u ovoj belešci. Dukićevo nepoznavanje niže računске radnje deljenja druga je tema. Mi smo obe te teme pomešali u jedno i načinili jedan koktel razrokih opaski, o kojima bi Džonatan Svift, zacemento, znatno duhovitije, oštromnije i jasnije prozborio nego što to mi, ubogi trudenjaci kulture danas i ovde, umemo i znamo.

Jasna računica

DO SADA JE BIO OBICAJ da se samo državni organi pozivaju na inostranstvo kada treba povećati cenu nekom artiklu. Zar upravo nismo obavesteni da se cena benzina dižu zato što su u nas niže nego u Austriji, Italiji, Francuskoj ili SR Nemačkoj? (Kada bi nas tako poredili u i standardu!) Po ovom receptu sada se javljaju i predstavnici pojedinih preduzeća i, naravno, Ratko Dražević u ime »Avala-filma«. Tako se on, pred skupštinsku diskusiju o novom zakonu o filmu, žali da su nam cene bioskopskih ulaznica suviše niske. Koliko bi se zaradilo da njegovo preduzeće posluje u Francuskoj i da mu se filmovi prikazuju u Parizu! (Samo da li bi jedno preduzeće kao što je »Avala« moglo da opstane u inostranstvu čak i da mu je jedan tako značajan biznismen kao što je Dražević direktor!)

Dražević se zalaže da producent dobije i glavninu sredstava koje prikupi jedan film od bioskopskih ulaznica. Navodi primer »Sna« koji je videlo u Beogradu 120 hiliada gledalaca, ali prećutkuje neke druge svoje filmove, a posebno »Roja«, koji je skupio tek nekoliko hiliada posetilaca. Deklarira se za društveni stimulans vrednih ostvarenja, a s druge strane, sumnja u ovu meru, jer »većina tih filmova ima mali broj gledalaca«. Hvali producerske grupe, ali se istovremeno »prijobjava« da će one izazvati »finansijsku i estetsku kompromitaciju«.

Kontradikcije su brojne i upravo one i otkrivaju šta jedan moćnik beogradskog filma oseća i priželikuje: neograničena sredstva i totalni monopolizam u produkciji. Doktora je imao sve što je tražio, od kredita do republičkog fonda. I šta je stvorio? Umesto da pomaže razmah kinematografije i stimuliše sniženje troškova produkcije, traži »organizacija iako zna da svako u Košutnjaku ne može da snima filmove. Možda sve ovo i čini da bi što bolje obezbedio svoje tako slavne i u svetu cenjene koprodukcije

kojima u stvari kreditira sumnjive inostrane partnere našim društvenim novcem?!

»Glupi barut« — gluv za ponude avangardista

U DECEMBARSKOM BROJU beogradskog lista »Film« pročitali smo izjavu književnika Branka Copic, koja govori o mozučnosti za ekranizaciju romana »Glupi barut«:

»Istina, imao sam već ponude za ekranizovanje ovoga dela...« kaže Copic, »ali od jedne grupe avangardista kojoj nisam smeo da dozvolim snimanje«.

Režiser Zika Pavlović koji se interesovao za snimanje filma po tom romanu izjavio je posle toga u istom listu:

»...U nezvaničnim razgovorima sa mnim Copic je pristao na ekranizaciju. Staviše, živo se interesovao za visinu sume koju bi mogao tražiti kao naknadu za ustupanje prava na snimanje«.

Branko Copic je na potezu!

»Ekspres«-bajka

»EKSPRES POLITIKA« obično ne hita isuviše. A nekad baš požuri. U svojoj »Nedeljnoj reviji«, u rubrici »Dežurno uvo«, između ostalih obavешtenja, nalazi se i ovo:

MLADEN OJACA, književnik prati u stopu Dobricu Cosicu. Naravno, više u kvantitetu no u kvalitetu. Tako je nekoliko dana posle Cosičeve »Bajke« izišao Oljačin roman, hronika, »Kozara«, kod istog izdavača — »Prosvete«. Obiman, sa preko petsto stranica Oljačina knjiga nadmašila je »veličinom« sve jugoslovenske romane u 1966. godinie.

Odista ekspres-obaveštenje. Obaveštenje dok se, gotovo, knjige o kojima je reč, nisu ni pojavile. I što je najlepše, dobronamerno i puno objektivnog kritičkog, ocenjivanja. Publiku, svakako, unapred treba pripremiti i reći joj šta da čita a šta ne... Samo, ta publika, ume ponekad i da ne poveruje — bajkama.

Izvinjenje za naivne

POVODOM NASEG KOMENTARA »Mladi besni lavovi«, objavljenog u prošlom broju, upućena su nam sa raznih strana pitanja u kojima se čitaoci interesuju: šta je neposredni povod tako žustrom reaganju?

Reč je o proizvoljnom i nadmenom pisanju nekih mladih filmskih kritičara sa kojima se u poslednje vreme sve češće susrećemo a naročito u listu »Film-novosti«. O nekim veoma spornim filmovima kakav je »Roja« Mice Počevića organizuju se, sa velikom pompom, rehabilitacione diskusije, zatim se niše uotvornom o filmovima koje pojedinci vole ili za njih imaju afiniteta i vodi nekakva ekskluzivna kritičarska politika.

Samo u takvoj atmosferi mogao se pojaviti tekst Bogdana Timanića »Kada se od karikature napravi strip« (FN. br. 6) kao izraziti primer pisanja bez argumenata, kao primer nabusitosti i arogantnosti koja se okomila na Dušana Vukotića. Redakcija sama brani ovaj napis i njegovog autora, optužujući one koji su se usudili da protestuju protiv ovakvih ispada. Jer, ako, zbog, nema tolerancije — kako će se iznositi različita mišljenja!

Ovo predstavlja izvinjenje za lakoverne, jer redakcija priznaje da je namerno tolerisala pisanje koje je nemoguće spoiiti sa logikom, a kamoli sa estetikom, i daje do znanja da će i u buduću prirediti slična iznenađenja. Ona, uostalom, ima pravo da pravi razne gluposti — ali prema vrednostima ove kinematografije koje ulaze u nomenklaturu nacionalne, pa i svetske, kulture mora da bude korektna! Ako nije, u stanju nikoga da afirmiše ne bi trebalo ni da ruši! A najmanje Vukotića — koji upravo zbog svog visokog umetničkog renomea najviše smeta raznim grupama i mediokritetima. Umesto da smo srećni što ga imamo — čini se sve da njegovo delo bude obezvređeno. Sva je sreća što će ono nadživeti i »Film-novosti«!

Mini-saveti »Gonga«

NE TAKO DALEKE SAVETE Mladima »Učiti, učiti i samo učiti...« smenili su novi, mnogo efektivniji.

U dodatku nedeljnoj filmskoj reviji, »Film«, koji se zručno zove GONG, objavljen je tekst, čije delove donosimo u izvodu:

»Kuda ćeš na doček Nove godine? — tako se ovih dana završava svaki razgovor. Za devojke, glavna briga je halijna u kojoj će ispratiti 1966. Jer svaka žena želi da u najdužoj noći bude najlepša«.

A dalje:

»Nemoj da čezneš za dugom haljinom — kako bi, za ime sveta, usleda da u njoj igraš džerk i mankis?«

»Odreći se velikog dekoltea: to uopšte više nije u modi. Ali zato pronađi originalan detalj, modni hit, nešto što deluje kao šok, kao muzika Strunasa...«

»I OBAVEZNO: mini suknja, bez obrza da li je jedan ili 15 santimetara iznad kolena«.

»A za šminku — sigurno si se već izveštila. Za Novu godinu možeš biti malo smelija — onako kako ne bi smela da odeš u školu«.

Očekuje se da će ove savete prihvatiti prvenstveno radnička i seljačka omladina. Ili smo se prevanili?

Možda, njoj i nije namenjen ovaj dodatak za mlade?

Onda, kome je namenjen?

Malim diktatorima mode iz kafane »Sunce« sa mini-pameću i tatinim »mercedesima«?

ISPRAVKA

U PROSLOM 290. broju »Književnih novina«, tehničkom greškom, izostavljeno je ispod reprodukcije na naslovnoj strani, objavljene povodom dodeljivanja Nagrade AVNOJ-a, ime autora — Ismeta Mujezinovića. Na ovaj način izjavljavamo se i autoriti i čitaocima.